

**Collegium metaphysicum in quo metaphysica generalis
breviter proponitur XVI. disputationibus publice ventilatis in
incllyta Academia Ultrajectina**

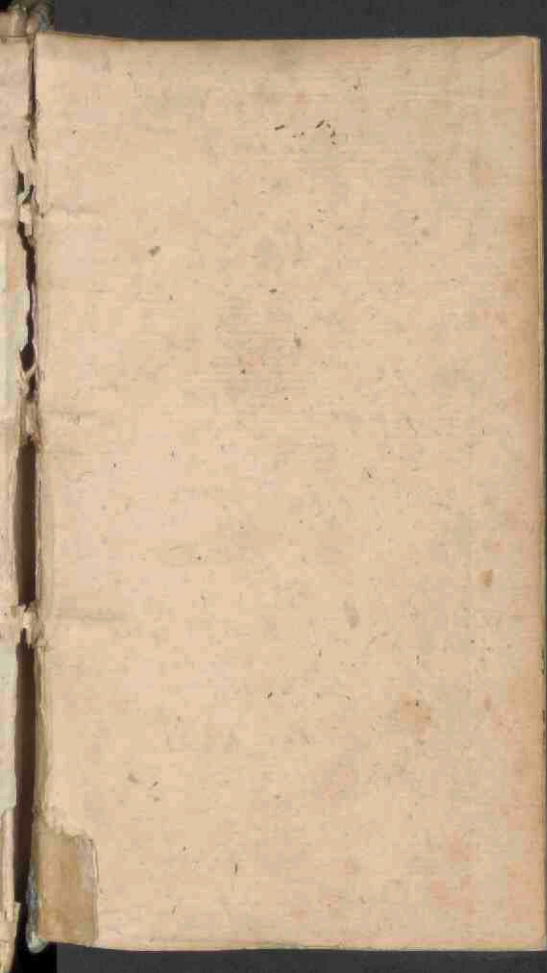
<https://hdl.handle.net/1874/429023>

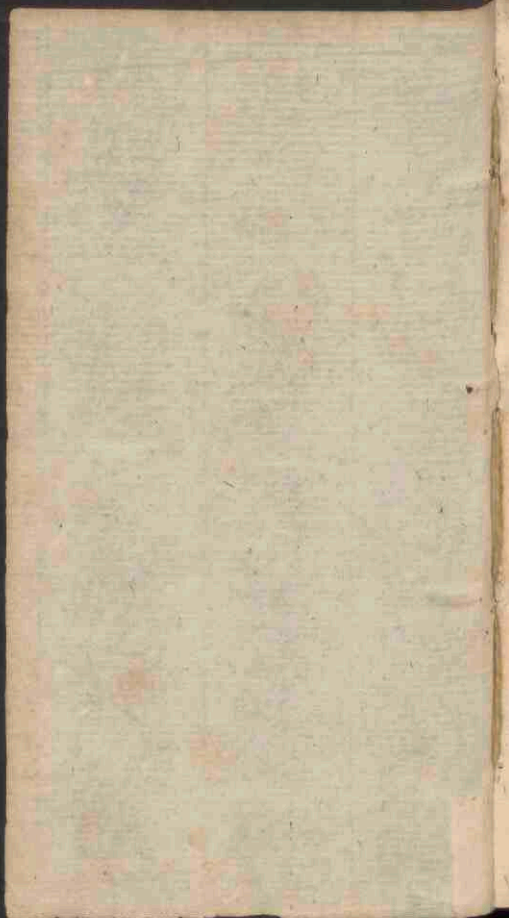
Oct.

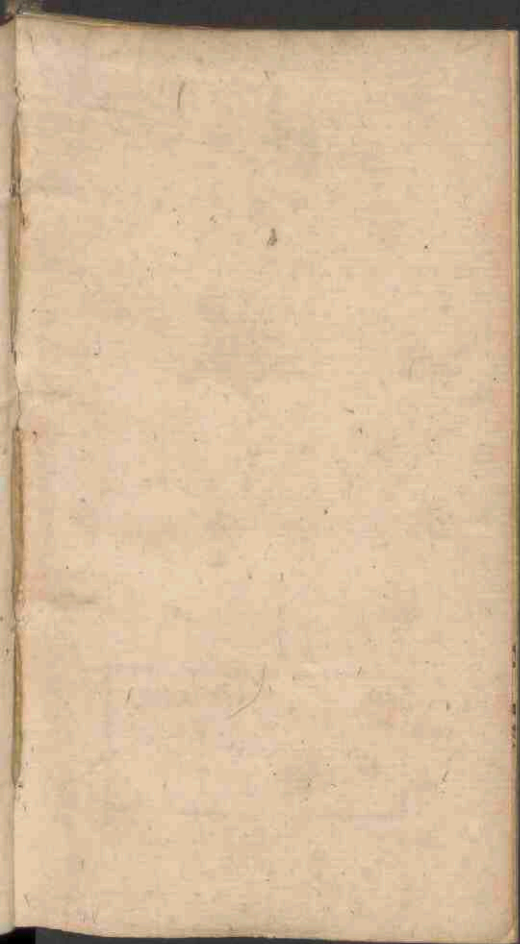
55

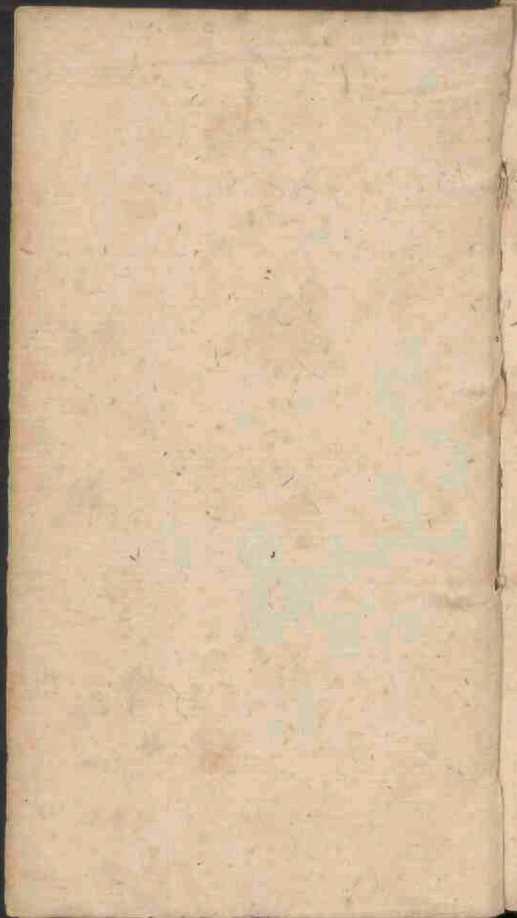
Y
Philosophici Theoretici

Octavo n°. 55.

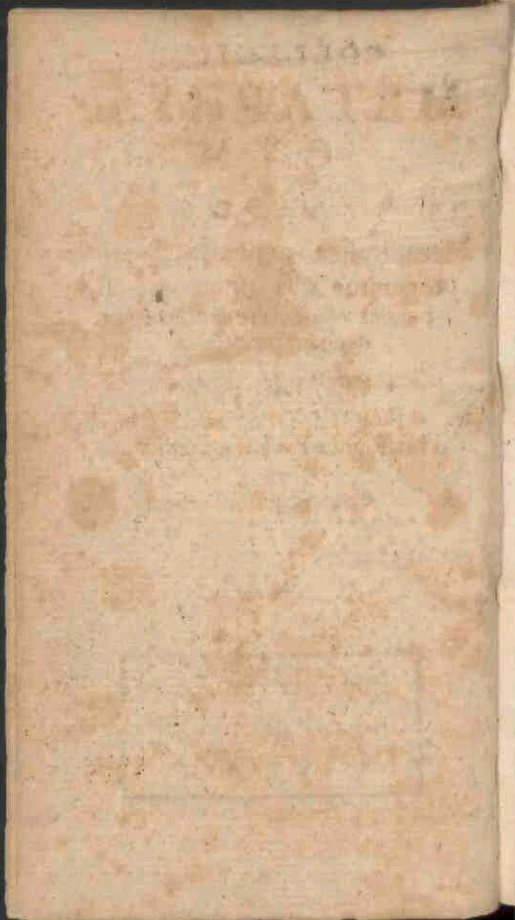

BIBLIOTHEEK DER
RIJKS UNIVERSITEIT
UTRECHT

COLLEGIUM
METAPHYSI-
CVM

IN QVO

Metaphysica generalis breviter
proponitur XVI. disputationibus
publice ventilatis in inelyta Aca-
demia Ultrajectina.

Auctore & Praside,

M. ARNOLDO SENGUERDIO
Philosophiæ Professore ordinario.

Editio secunda priore emendatior.

ULTRAIECTINA

Ex Officinâ Ægidii Roman. Academ.
Typograph. Anno clccl c xxx,

Amplissimo Senatus
Virtutibus
CVM

Amplissimo Senatus
Virtutibus

Vam divino
Favore sum
Comitibus
Favore sum

mas & amantissimas
tatum adque delectat
totientatum opus delecta
tatis, cum in medio ar
morum strepitu & Martis
furore, Palladii triumphum
consecratis: avortare
-

Amplissimo Senatui
Ultrajectino.

*Prudentissimi, spectatissimi
viri,*

Quam divino
fervore sitim
eorum exple-
re studeatis,
qui purissi-

mas & amœnissimas scien-
tiarum aquas desiderant,
toti terrarum orbi decla-
ratis, cum in medio ar-
morum strepitu & Martis
furore, Palladi templum
consecratis : autoritate

Illustr. ac Præpot. D. D.
Ordinum Provinciæ Ul-
trajectinæ, Illustre Gym-
nasium, quod stupendum
in modum florebat, in in-
clytam Academiam, divi-
narum & humanarum dis-
ciplinarū officinam, trās-
formastis, quam etiam ve-
strâ curâ & diligentia au-
getis, benignitate adorna-
tis. Tenemur pietatem
hanc venerari, quotquot
sub alis vestris latemus.
Cum verò magnificentis-
sima hæc gerendo, me-
queque nihil tale meren-
tem,

tem, eximiæ vestræ bene-
volentię participem fece-
ritis (quem ex pulvere e-
rexistis, è privato publi-
cum fecistis, cui faculta-
tem concessistis, Reginam
aliarum disciplinarum,
Metaphysicam, in Illustri
vestro Palladio publicè
docendi) in votis conti-
nuo mihi fuit, ut ab ingra-
ti hominis suspicione li-
ber manerem: mea vero
tenuitas non permittit, ut
A. A. V. V. debitam gra-
tiam referam: quare, cum
aliud non possim, mente
bene-

beneficiorum memori A.
A, V. V. colo, supplexque
rogo, velint benevolo ani-
mo suscipere hunc Acad.
suae foetum, & porro quod
faciunt humilimum clien-
tem suum sincero favore
& affectu beare.

Traject. ad Rhenum 22. Dec.
An. 1636. f. v.

ARN. SENGUERDIUS.

DISPU

INDEX

Disputationum & nomina eorum
quoniam singulis responderunt.

- I. **D**E Natura Metaphysices. Respond. *Theodoro Collino.*
- II. De Ente, ejusque Analogia & conceptu. Resp. *Wernero ab Enschede.*
- III. De Principiis Primæ Philosophiæ & Entis affectionibus in genere. Resp. *Iohanne Almeloveen.*
- IV. De Uno. Resp. *Enocho Pottey.*
- V. De Universalibus, & Distinctionum generibus. Respond. *Dionysio Crucio.*
- VI. De Vero. Resp. *Petro Pannelio.*
- VII. De Bono. Resp. *Philippo de Glarges.*
- VIII. De Malo. Resp. *Jacobo Migrodio.*
- IX. De Causis in Genere, & de Materia in Specie. Respond. *Luce Vinckio.*
- X. De Forma. Resp. *Iohanne de Mey.*
De

- XI. De Causa efficiente. Respond.
Henrico Vinckio.
- XII. De Fine & Causatis. Resp.
Johanne Grouwels.
- XIII. De Necessario & Contingente. Resp. *Petro Iohannis.*
- XIV. De Potentia & Actu, Simpliciter & Composito. Resp. *Luca Vinckio.*
- XV. De Divisionibus Entis & specialius de Substantia. Respond.
Florentio Schuylio.
- XVI. De Accidente. Resp. *Iohanne Brebereno vanden Dijk.*

DISPU.

ARN. SENGUERDII

COLLEGIUM

METAPHYSICUM

DISPUTATIO PRIMA.

De Natura Metaphysices.

Resp. THEODORO COLLINO.

THESIS I.

Sicut Physica dicitur
ἀπὸ τῆς φύσεως, quia
agit de corporibus
naturalibus, ita occa-
sione sumta ex in-
scriptione præfixâ li-

bris Metaphysicorum Aristotelis;
τῶν μετὰ τὰ φυσικά, Aristotelis inter-
pretes hanc disciplinam *Metaphysi-*

A

cam

sam vocarunt, voce composita ex *μετὰ* *trans*, *ultra*, *post*, & *φυσικά*, naturalia; quia agit de iis, quæ transeunt corpora naturalia: abstrahit enim à rebus sensibilibus & materialibus quæ motui & quieti subjiciuntur, circa quas versatur Physicus: tractat res divinas à materiâ separatas, & communes rationes entis, quæ absque materiâ consistere possunt, ut ita titulum habeat à subjecti dignitate & excellentiâ; quamvis etiam dici possit, nomen habere, quod tradat *μετὰ* *φυσικά* *post-naturalia*, id est, ea quæ post physicam inventa sunt & tradi debent.

II. Admittēdam esse aliam aliquam scientiam inter partes Philosophiæ speculativæ præter Physicam & Mathematicam, ex eo manifestum est, quia multa de ente universaliter sumpto cognoscuntur: sicut enim homini quædam conveniunt, quatenus homo est, quædam quatenus animal;

ita

ita & ipsi, & omnibus omnino entibus, tam increato, quam creatis, tam accidentibus, quam substantiis, quædam ut entia sunt conveniunt; quare debet aliqua Philosophiæ pars hæc omnia tradere, quod non potest præstare inferior aliqua disciplina, cum earum singulæ aliquam quasi partem entis sibi abscindant, considerantes ens aliquod particularius, seu ens tale vel tale, quomodo physica considerat corpus naturale, Mathematica quantitatem: si enim particularis aliqua scientia, de ente in se considerato ageret, nulla ratio dari posset, cur non omnes de eo agerent: quare relinquitur generalem & superiorem aliquam disciplinam esse dandam, quæ explicet, quid sit id, quod omnes inferiores disciplinæ participant, quæ sint ejus proprietates seu affectiones.

II. Præterea de Deo & Angelis naturali intellectus lumine multa co-

gnoscutur, quare ad aliquam Philosophiæ partem illorum tractatio referenda est, cum Philosophia sit cognitio rerum divinarum & humanarum; non potest autem illa referri ad Physicam aut Mathematicam cum illarum neutra de spiritu ut de subjecto agat: ergo datur superior aliqua disciplina Philosophica quæ spirituum tractationem instituat.

IV. An vero uua tantum aliqua sit disciplina, quæ hæc omnia tractet, an plures sint, definire admodum difficile est. Probabilior sententia videtur, quæ statuit, duas esse ponendas diversas disciplinas, in quibus ea tradantur: unam generalem, in qua ens generaliter sumtum ejusq; communes affectiones tractentur, quam Metaphysicam generalem vel primam Philosophiã, distinctionis gratia appellare possumus; alteram specialem, in quâ de Deo, Angelis & anima separata agatur, quam Metaphysicam
specia-

specialem seu Pneumatologiam aut Pneumaticam vocemus: non enim video quo pacto eadem scientia sit, quæ ea tractat quæ omnibus omnino entibus communia sunt, cum illa, quæ entia in particulari tantum considerat, cum longe alius considerandi modus obtineat in consideratione entis ut ens est & quæ enti per se in sunt, & alius in consideratione entis talis vel talis, modus enim considerandi ens quæ ens generalis est, & Deum aut angelos non magis continet in particulari, quam corpus aut hominẽ: hæc enim omnia entia particularia sunt, à quibus abstrahimus, cum ens qua ens dicimus 2. Cum omnis demonstratio per principia propria & peculiaria, non vero per communia institui debeat 1. *poster.* etiam, quod de Deo sciri & ad modum concipiendi nostrum demonstrari potest, per propria principia demonstrari debet, jam vero principia Metaphy-

ficæ generalis generalia sunt & communissima, quippe latitudini entis correspondentia. 3. Si verum sit, modum considerandi, per quem scientiæ distinguuntur, oriri ex diversa abstractione objectorum speculabilium vel potius dependentia vel independentia à materiâ, videtur, quod necessario diversæ hic scientiæ sint admittendæ: cum longè alia abstractio reperiat in iis, quæ nunquam sunt in materia, ut Deo & angelis, & longe alia in iis quæ abstracta sunt per indifferentiam, sive, in iis, quæ materiam nec includunt nec excludunt, sed indifferenter & in immaterialibus & in materialibus reperiuntur, quod transcendentibus competit, quomodo esse ens, unum, verum, bonum, Deo, angelis, corporibus, substantiis & accidentibus commune est.

v. Quare scientias philosophicas hoc pacto dividendas esse arbitror
quod

quod aliæ versentur circa objecta speculabilia, quæ dependent à materia secundum esse, sive quæ sine materia nunquam existunt: aliæ circa objecta, quæ non dependent à materia secundum esse, sive quæ materiam ad sui existentiam non requirunt. Ad prius genus duæ scientiæ pertinent, quarum una tractat objecta, quæ dependent à materia secundum esse & intellectum, id est, in quorum consideratione etiam consideratur & intelligitur materia, qualia sunt objecta Physicæ. Altera cuius objecta dependent à materia secundum existentiam tantum, non vero secundum intellectum, id est, non dantur extra materiam, sed tamen materia illorum in illa scientia non consideratur, tale est objectum Mathematicæ, ita triangulus quadrangulus &c. non datur sine materia; Mathematicus tamen de illorum materia non est sollicitus. Ad alterum

genus item duæ scientiæ referuntur ;
 Vna cujus objectum materiam ne-
 cessario excludit, quare vocatur ab-
 stractum per essentiam, quale est ob-
 jectum Pneumaticæ. Altera cujus ob-
 jectum materiam nec includit nec
 excludit, unde illud dicitur abstra-
 ctum per indifferentiam ; tale est ob-
 jectum Metaphysicæ generalis seu
 primæ Philosophiæ.

VI. De subjecto Metaphysicæ va-
 riæ Philosophorum occurrunt sen-
 tentiæ: alii enim subjectum Meta-
 physicæ posuerunt ens latissimè sump-
 tum, quatenus sub se complectitur,
 non solum universa entia realia tam
 per se, quam per accidens, sed ipsa
 etiam entia rationis & entia privati-
 va. Alii entia quidem rationis à sub-
 jectò Metaphysicæ excludebant, ejus
 tamen considerationi immiscebant
 entia per accidens, ut pote quæ etiam
 realia sint, vereq; participant ratio-
 nem entis, ejusque passiones. Alii ad-
 æqua-

æquatum ejus objectum Deum esse statuerunt. Alii substantiam separatam, sive immaterialem, pro ut includit Deum & intelligentias. Alii substantiam ut substantia est, id est, ut abstrahit à materiali & immateriali, finita, & infinita, Alii ens divisum in decem prædicamenta: quæ sententia dupliciter potest intelligi, vel supponendo substantias immateriales finitas eorumque accidentia, in prædicamentis collocari, & ita solus Deus ab objecto Metaphysicæ excluderetur, vel supponendo substantias immateriales in nullo prædicamento collocari, & ita Deus & intelligentiæ creatæ excluderentur. Secundum ea quæ de duplici Metaphysica dicta sunt, duplex duplicis disciplinæ objectum ponendum est, ut dicatur objectum Pneumatosophiæ seu Pneumaticæ esse ens materiam excludens, objectum Metaphysicæ generalis, seu primæ Philosophiæ

ens reale qua ens, quod etiam obiectum Metaphysicæ statuit *Arist. 4. Metap. c. 1.* Ens reale est, quod essentiã veram & nullo modo fictam, sed ad existendum aptam haber: nam entia rationis, ut sunt genus, species, nec existunt in rerum natura, nec existere possunt.

VII. Ens illud esse primum & adæquatum obiectum Metaphysicæ generalis ex eo constat, quia ei primo conveniunt primæ & maximè generales affectiones entis. Sicut vero in omnis scientiæ obiecto duæ quasi partes reperiuntur, res considerata, & modus considerandi, quarum illa est instar materiæ, hæc instar formæ; ita hic rem consideratam habemus ens reale: modum vero considerandi, qua tale, per quem Metaphysica generalis ab aliis disciplinis distinguitur: cum nulla alia agat de ente generalissime sumto, sed omnes ens particulare considerent.

VIII. Genus Metaphysicæ generalis statuimus esse scientiam & sapientiam, habet enim objectum necessarium, quod non dependet à nostro arbitrio, habet principia & affectiones, nec cognitionem suam ad *consequi* aut praxin necessario & per se dirigit, sed in ejus acquisitione mens acquiescit: sapientia quoque est, quatenus illa sumitur, pro particulari habitu, seu virtute intellectuali: quod quidem manifestum est, ex conditionibus, quæ in sapiente, & ex natura conjugatorum in sapientiâ requiruntur, quales *Aristo. 1. Metaphysic. cap. 2.* quinque enumerat I. *Sapiens debet maxime scire omnia, quoad fieri potest, non tamen ut singularium omnium scientiam habeat, & ita Metaphysica circa omnia versatur,* quatenus agit de rationibus entis communibus, sive ens illud sit substantia sive accidens, tractatque prima & universalissima principia, neque

que requiritur, ut ad infimas omnium rerum species descendat, tum enim sola scientia foret. 2. *Sapientem putamus, qui difficilia & quæ ab homine haud levi opera cognoscuntur, tenere potest: sensu enim aliquid percipere omnibus commune est, proinde facile, nec sapientia quidquam habens. Difficilia dicit, non impossibilia, non enim hominis sapientis est, cognoscere velle, numerum arenæ maris, futura contingentia, quæ homo cognoscere nequit, naturali ratione prædicere, sed temerarii potius, & ita jam Metaphysica circa difficillima & à sensibus remotissima versatur.* 3. *Debet habere cognitionem certam, & docendo causas posse tradere: Metaphysica autem in causarum tractatione versatur.* 4. *Debet sapientia sui causâ sciendique gratiâ appetibilis esse.* 5. *Debet aliis præesse & præcipere; Metaphysica vero, reliquis disciplinis imperat, non quidem imperio practico, hoc enim*

enim Politica exercet, sed imperio
speculativo, quatenus subiectum *ens*
dividendo, particularibus disciplinis
proprium subiectum adsignat.

IX. Nec tamen hinc sequitur reli-
quas disciplinas Metaphysicæ subal-
ternari, subalternatione propriè di-
cta: Illa enim tria requirit 1. *Ut dis-*
ciplina subalternans & subalternata
habeant idem subiectum, eundemque
modum considerandi, seu obiectum for-
male: si enim non esset idem subje-
ctum disciplinæ subalternantis &
subalternatæ, non liceret scientiæ
subalternatæ, conclusionibus superio-
ris scientiæ, ut suis principiis uti; fie-
ret enim saltus de genere in genus;
modus considerandi idem est, cui in
subalternata additur novum funda-
mentum; in Musicâ exempli gratia
sonus, ut ita totum Musicæ subje-
ctum, sit numerus sonorus, in quo so-
nus habeat locum materialis, nume-
rus locum formalis seu modi consi-
derandi,

derandi: disciplina enim subalternata, contrahit rem consideratam discipline subalternantis, non vero modum considerandi alium ponit. Multorum quidem opinio fuit, sonum esse modum considerandi in Musica, visum in perspectiva, sed hunc errorem correxit Zabarella, quem vide de *Præc. c. 12.* cujus sententiam quoque amplectuntur Arnifæus & Balforeus.

X. Secunda conditio, in propriè dicta subalternatione requisita est: *Ut subiectum subalternata addat subiecto subalternantis, accidens aliquod sensibile, nam inferior scientia superioris subiectum contrahit per differentiam accidentariam, & defectu huius, scientia de specie non subalternatur scientiæ de genere. 3. Ut principia discipline subalternata demonstrantur in disciplinâ subalternante, ita ut disciplina subalternata utatur conclusionibus discipline subalternantis,*

COLLEG. METAPHYSICUM. 15
tis, tanquam suis principiis & ostendat τὸ ὄντι, δὴ ὄντι vero relinquat subalternanti, ut si in Opticis quæeratur cur, quæ remotius à nobis distant, minora appareant, quam eadem si propinqua sint, dicit Opticus, quia quæ propinqua sunt videtur sub majori angulo, ex Geometria verò pendendum est, cur angulus major sit; & eo pacto Musica quoque subalternatur Arithmeticæ. Reliquæ vero disciplinæ ex defectu harum conditionum non possunt dici Metaphysicæ subalternari.

DISPUTATIO II.

De Ente, ejusque Analogia & Conceptu.

Resp. WERNERO ab ENSCHEDE.

IN omni scientiâ tria consideranda sunt, Subjectum videlicet, Principia, & Affectiones. *Subjectum* five

sive *Objectum* primæ Philosophiæ superiori disputatione diximus esse Ens reale generalissime sumptum, quatenus omnibus entibus competit: Videndum jam est quid ens sit, considerandum quomodo se habeat ad inferiora, & ultimo agendum de ejus conceptu.

II. Ens quidem perfectè definiri nequit: omnis enim perfecta definitio debet cōstare genere & differentiâ, quare quod perfectè definitur debet habere rationem speciei, qualem Ens nullius respectu habere potest, cum nullū genus supra se habeat, utpote quod includat omnia quæ esse aliquod habent: quare quidquid tanquam genus supra Ens poneretur, cū specie reciprocaretur, reciprocationē autem generis & speciei, certissimum indicium esse generis vitiosi docet *Philos. 4. Top. cap. 5.* Ut tamen intelligatur quid sit Ens, tenendum est Ens dupliciter sumi, participialiter & no-

& nominaliter.

III. *Ens participialiter* sumitur ut participium verbi Substantivi *Sum*, & significat actum effendi exercitum, notatque id quod est vel existit, siue essentiam conjunctam cum existentia habet, solent enim participia actus suorum verborum notare, ita calefaciens notat id quod actu calefacit, currens, quod actu currit (quod tamen tum non obtinet, cum participia pro nominibus sumuntur, ita vivens, purgans nominaliter sumpta existentiam non connotant) & sic *ens participialiter* sumtum, idem est quod existens: Hac significatione sumitur à Philosopho 3. *Phys. c. 1.* cum motus definitur, actus *entis* in potentia, id est ejus quod existit in potentia. *Nominaliter* sumptum significat essentiam sine existentie mentione, siue significat de formali essentiam ejus rei quæ esse habet vel habere potest; nomina enim non solent actus connotare

notare, sed nihil refert ad nominis significationem an res significata actu existat, nec ne, quomodo cum brutum, stirpem dicimus, non significamus ea actu dari in rerum natura: hac significatione etiam tempore hyberno rosa non existente verum est, rosam esse ens: Unde secundum discrimen apparet, quod sumptum ut participium pertineat ad questionem an sit: Ens verò sumptum ut nomen pertinet ad questionem quid sit, sive ad rei quidditatem & essentiam.

IV. Cum Ens subjectum Metaphysicæ statuimus, accipimus illud nominaliter non participialiter, quia Ens ut participium, accidentaliter de creaturis dicitur, inde fit quod attributa sive affectiones quas Metaphysica Enti ut sic tribuit, etiam iis competant quæ actu non existunt, aut ab actuali existentia abstrahuntur, ut cum dico Adamum esse unum, verum, bonum.

Ens igitur illud nominaliter sumptum, quod subiectum primæ Philosophiæ est, describi solet quod fit; *id quod essentiam realem habet*. Essentia realis est, in quâ nulla datur repugnantia ad existendum, quæque ab intellectu non est conficta; ita homo fuit Ens antequam creatus erat, id est essentia humana talis erat ut posset à Deo creari & revera existere. Aristoteles *5. Met. 5.* essentiam vocat naturam rei, & Thomas etiam quidditatem: quod ergo est essentia in respectu ad rem, illud est quidditas in respectu ad cognitionem: quæstioni enim quâ quæritur quid res sit, satisfacit declaratio essentiæ, quæ definitione explicatur, quamvis alii inter essentiam & quidditatem distinguant, velintque materiam esse partem essentiæ, quidditatis vero tantum vehiculum quidditatem deferens, non verò ejus partem.

VI. Quæritur quomodo Ens illud
se ha.

fe habeat ad inferiora, an conveniat
 eis æquivocè seu ὁμοιουμῶς, univocè an
 analogicè? Homonyma sive æquivo-
 ca definiuntur ab Aristotele *Cat. c. 1.*
 ὧν ὄνομα μόνον κοινόν, ὃ δὲ κατὰ τὸ ὄνομα
 λόγῳ τῆς ὑσίας ἕτερον. *Quorum solum*
nomen commune est, ratio vero essentia
communi nomini accommodata diversa
est, quomodo jus est homonymum
respectu justitiæ & ejus quod forbe-
tur: horum namque solum nomen est
commune, ad illud vero accomoda-
ta definitio est diversa: si quis enim
explicitet quid sit utrumque, eorum qua
jus, propriam seu diversam utriusque
definitionem tradet: Synonyma sive
univoca dicuntur, ὧν τὸ τε ὄνομα κοι-
νόν, καὶ ὃ κατὰ τὸ ὄνομα λόγῳ τῆς ὑσίας
ἰ αὐτὸς, quorum nomen commune est,
& ratio essentia communi nomini ac-
commodata est eadem, quale est ani-
mal respectu hominis & bestia. Ana-
loga sunt, quorum nomen commune est,
& ratio essentia communi nomini accom-
modata

modata inequaliter analogatis competit.

Est ergo analogum medium inter univocum & æquivocum: in univocis enim habemus definitionem simpliciter eandem quoad commune nomen, in æquivocis nullam rei communitatem sed tantum nominis, in analogis communitatem rei inæqualem.

VIK. His suppositis statuendum videtur, ens respectu inferiorum non esse penitus æquivocum, nec synonymum, sed analogum. Non est penitus homonymum, nam quæ purè & omnino homonyma sunt, solo nomine conveniunt, ut in significatis tauri & canis respectu Siderum & animalium videre est: major vero est conveniëntia in singulis entibus quam solius nominis: nam si omnia entia solo nomine cõvenirēt, non posset unus conceptus entis formari, qui omnibus entibus conveniret, quomodo unum simplicemque conceptū Canis nemo for-

formare potest qui animali & fideri conveniat. **II.** Si solum nomen Entis commune est Deo & Creaturis, substantiæ & accidenti, non potest Deus cognosci ex creaturis, nec substantia ex accidentibus, quod experientiæ & communi Philosophorum opinioni repugnat. **III.** Si solum nomen esset commune, Deus & Creatura, substantia & accidens, non haberent communes affectiones, quatenus entia sunt. Dicitur quidem ens aliquando æquivocum à Philosophis: sed tum æquivocum includit analogum, quomodo usurpatur à Porphyrio *Isag. cap. 2.*

VIII. Nec genus univocum dici potest: **1.** Tum enim deberet habere differentias divisivas, quas habere non potest, quas cunq; enim differentias poneremus entia deberent esse, quare genus essentialiter prædicaretur de differentiis, quod fieri nequit **4. Top. cap. 2.** præterea si statueretur esse

esse genus, & habere differentias respectu Dei & creature, Deus constitueretur ex genere & differentia, quod impium est. II. Nulla res quæ in prædicato univocè convenit cum altera, includit quicquam in ratione illius prædicati quod altera non includat, at accidentia qua entia includunt respectu ad substantiam, quem non includit substantia quatenus Ens, creatura qua Ens includit dependentiam à Deo & respectum ad Deum, quem Deus quæ Ens includere non potest, cum ens omni modo independens sit.

9. Analogiam Enti tribuimus respectu eorum de quibus proximè & immediatè dicitur, neque ulterius analogia extendenda est: nam medietè seu per descensum ad alia inferiora univocatio locum habet, tum enim non consideratur Ens qua Ens, sed Ens tale seu contractum; ita univocè dicitur de speciebus ejusdem generis & indi-

24 ARN. SENGUERDII
& individuis ejusdem speciei, siquidem eadem ratione dicitur Ens de homine & equo, de Socrate & Platone: nec id mirum videri debet, cum & illa quæ penitus æquivoca sunt, alio respectu possint esse univoca, ut Canis æquivocè dicitur de sidere & animali, univoce tamen de omnibus animalibus latrabilibus.

x. Iam videndum restat quale analogū sit. Misâ analogiâ inæqualitatis, quæ impropriissime dicta analogia est (cum nihil aliud notet, quam ejusdem generis differentias inæqualiter à speciebus participatas, ita ut perfectior seu nobilior differentia sit in una specie quam in alia, qua ratione corpus dicitur analogum, respectu corporis cœlestis & sublunaris) Analogia alia sunt proportionis, alia attributionis. *Analogia proportionis* seu secundum proportionalitatem dicuntur, quorum idem nomen commune est, & ratio secundum illud nomen

men similis proportionaliter: ita vox gubernator analoga est respectu Magistratus & naucleri, visio respectu visionis corporalis & intellectualis.

11. Hæc analogia duplex est, propria & Metaphorica. *Propria*, quando nomen illud commune in utroque analogatorum absque metaphora dicitur, tali analogia dicitur principium de corde respectu animalium, fundamento respectu domuum, & instanti respectu temporis: Hæc minus proprie analogia dicitur. *Metaphorica* est, cum nomen commune absolute unam habet rationem formalem, quæ in uno analogatorum saluatur, de alio verò dicitur Metaphoricè, ut ridere proprie dicit actum hominis ridentis, analogum tamè est analogia metaphorica, cum tribuatur metaphoricè, prout florenti & fortunæ blandienti.

12. Analogia attributionis nunquam, ut Fonseca notat, ab Aristotele

teleanalogia vocatur, sed semper vocat ea quæ ad unum vel ab uno dicuntur : eaque sola, quæ nos Scholasticos imitati analogia proportionalitatis vocavimus, Aristoteli nomine analogorum veniunt : Imo 1. *Eth.* 6. planè distinguuntur analogia ab iis quæ ad unum vel ab uno dicuntur. Sunt verò analogia attributionis duplicia, alia secundum denominationem extrinsecam tantum, alia secundum intrinsecam. *Analogia attributionis secundum externam denominationem* dicuntur, quibus idem nomen tribuitur, ratio autem secundum illud nomen est eadem secundum terminum, & diversa secundum habitudinem ad illum terminum, sive cum unum analogatorum intrinsecè & formaliter tale est, reliqua vero talia dicuntur secundum extrinsecam habitudinem ad illud cui propriè ista forma inest : talis analogia locum habet in sanitate : animal enim

nim sanum dicitur proprie ut subje-
 ctum sanitatis, sanitas enim signifi-
 cat debitam temperiem qualitativa
 in animali, interim propter habitu-
 dinem ad animal sanum, dicitur
 quoque pulsus, color sanus, urina sa-
 na, exercitium, medicamentum sa-
 num: Urinæ enim, pulsui, colori sa-
 nitas tribuitur, quia sanitatem indi-
 cant, medicina dicitur sana & exer-
 citium sanum, quia producant vel
 conservant sanitatem, ergo omnia
 hæc sana dicuntur extrinsecè & de-
 nominatione externâ à sanitate ani-
 mali inhaerente.

XII. *Analoga attributionis secundum
 intrinsecam denominationem* dicuntur,
 cum forma denominans sive natura,
 intrinsecè in omnibus analogatis de-
 prehenditur, ita tamen ut uni mem-
 bro seu analogato primario insit, al-
 teri per illud, sive, in quibus nomen
 & natura nomine significata forma-
 liter analogatis competit, sed per

prius & posterius, ita ut ab uno reliqua depēdeant, & sine ejus beneficio naturā eam communē obtinere non possint. Et hac quidem analogia ens analogum esse putamus, respectu Dei & creaturæ, substantiæ & accidētis: duo enim requisita sunt in ista Analogia, I. *Ut natura communis utriq; analogato insit formaliter & intrinsece.* II. *Ut insit per prius & posterius:* quæ duo hic obtinere videmus: creatura enim dicitur Ens ab intrinseca sua entitate, distincta ab entitate creatoris, si enim creature essent Entia per extrinsecā denominationem, tum solus Deus formaliter esset Ens, siquidem forma significata in ejusmodi analogis soli principali significatio inest; jam vero creatura propriissimè est Ens ut & accidēs, nō vero creatura dicitur Ens ob entitatē Dei à qua denominetur nec accidens ob entitatem substantiæ sed ob propriā suam. *Per prius & posterius etiam dicuntur;*
crea-

creatura enim est Ens per participationem, quia ab Entitate Dei dependet, sic quoque res se habet in Ente respectu substantię & accidentis, nam accidens non participat rationem Entis nisi cum subordinatione ad substantiam & quatenus à substātia dependet, eique inhæret.

xiv. Et hæc de Entis analogia, sequitur ejus conceptus. Tenenda est vulgaris distinctio inter conceptum formalem & objectivum. *Conceptus formalis* est ipsa notio, qua intellectus rem aliquam concipit & sibi in actu secundo repræsentat, seu actualis similitudo rei quæ intelligitur ab intellectu ad eā exprimendā producta. *Appellatur autem hic conceptus formalis* (sunt verba Balforei) *vel quia forma quodā accidentaria sit intellectui inherens, vel quia repræsentat rem sub ea forma, seu natura, secundum quam intelligitur.* Conceptu formali dicitur res repræsentari in *actu secundo*, ut

discernatur à specie intelligibili, quæ etiam est similitudo rei, & per quam res repræsentatur, verum non in actu secundo, sed in actu primo seu habitu. *Conceptus objectivus* est objectum conceptus formalis, & res ipsa quæ intelligitur, seu quæ per conceptum formalem propriè repræsentatur, ut cum hominem animo concipimus, actualis illa similitudo, quam mens sibi fabricat ut naturam humanam exprimat, est conceptus formalis, sed homo ipse cognitus, conceptus objectivus est. Unde patet conceptum objectivum impropiè conceptum dici, & quidem per denominationem extrinsecam à conceptu formali per quem objectum ejus concipi dicitur, unde objectivi conceptus nomen habet.

xv. Ultimo videbimus an omnium entium detur unus conceptus formalis & objectivus? dicendum videtur Ens quâ Ens habere unum

conceptum formalem, quo repræsentatur id in quo omnia entia conveniunt. Hoc autem videtur manifestè ostendi posse: primò experientiâ, quia audito nomine entis experimur mentem nostram non distrahi nec dividi in plures conceptus, sed colligi ad unum potius, ut non concipiamus expressè substantiam aut accidens, Deum aut creaturam, sed hæc omnia per modum unius, sive aliquid substantiæ & accidenti commune quatenus conveniunt in essendo. **II.** Ex eo quoque id patet, quia intellectus potest certus esse, aliquid esse Ens, & tamen dubitare sit ne creatum an increatum, substantia an accidens, quomodo multi sciunt lumen esse Ens, nesciunt tamen sitne substantia an accidens, quod certum indicium est illos concipientes lumen sub ratione entis, concipere aliquid quod substantiæ & accidenti commune est. **III.** Omnia conve-

niſit, analogicè ſaltem, in ratione entis, ſimilium autem in quantum ſimilia ſunt unus datur conceptus, cum detur una imago & repræſentatio, nihil vero aliud ſit conceptus formalis. **1v.** Si conceptus formalis entis non ſit unus, quot ergo erunt? num duo? num tres? num plures? neque enim major ratio eſt de duobus quam de tribus vel quolibet alio numero.

xvi. Ex unitate conceptus formalis ſequitur unitas conceptus obiectivi: formalis enim conceptus unitatem ſuam habet ab obiecto, quare ſi obiectum non ſit unum, nec conceptus formalis unus erit: & ſi cōceptus formalis ſit, unus unus etiā eſt cōceptus obiectivus: Igitur conceptu entis non repræſentantur decem ſumma genera, nec diſiunctivè ſubſtantia vel accidens, ſed immediatè concipitur aliquid in quo Deus & creatura, ſubſtantia & accidentia conveniunt. **DIS.**

DISPUTATIO III.

De Principiis Primæ Philosophiæ
& Entis affectionibus in genere.

Resp. IOANNE ALMELOVEEN.

Postquam Arist. 5. Met. c. 1. septem genera principiorum enumeravit, tandem inquit, *omnibus principiis commune est, primum esse, unde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur.* Unde principia statuuntur quod sint incomplexa vel complexa. *Principium incomplexum*, est vel externum vel internum. *Externum*, quod non concurrit ad rei constitutionem tanquam pars. *Internum*, quod rem ut pars constituit, quomodo Physicus principia interna corporis naturalis ponit Materiam & Formam. Hoc modo rectè videntur distingui principium internum

& externum, si referantur ad rem productam; aliter vero sumuntur principia interna si ad ipsam generationem referantur, tum enim principia interna generationis dicuntur, sine quibus generatio nec esse nec concipi potest, seu, quæ necessario in conceptu generationis involvuntur: & ita etiam privatio inter principia interna generationis corporis naturalis à Phisicis numeratur, rei verò generatæ principium externum dici potest: vulgo corporis naturalis generati principium per accidens dicitur. *Principium complexum*, est propositio immediata. I. *Post. c. 10.* Quia vero per ejusmodi propositiones in rerum scientiam deducimur, hinc principia complexa solent principia cognoscendi vocari.

11. Principia complexa duplicia sunt secundum Arist. I. *Post. c. 2. 10.* Theses & axiomata. Thesis est vel *definitio*, qua quid res sit, vel *hypothesis*,

sis, qua an sit enūciamus. *Axioma* est, quod necesse est esse verum per se, & videri necesse est, id est, quod non habet causam suæ veritatis priorem, & ita evidenter verū est, ut à nemine mētis cōpote, qui modo vocabula intelligat, ex animo negari possit. Omnis generis complexa principia habet Metaphysicus, ita præsupponit darī ens, quæ hypothesis est, sumitque Entis definitionem, maxime tamen axiomata à Metaphysico considerari debent 3. *Met. c. 2.* Qualia sunt: *Idem non potest simul esse & non esse. Nihil potest à se ipso fieri. Totum est majus sua parte. & c.*

III. Omnium autem axiomaticum certissimum hoc est: *Impossibile est idem simul esse & non esse. 4. Met. c. 3.* Ex hoc enim tanquam ex fonte multa alia scaturiunt, ut, *Idem non potest à se ipso fieri. Causa efficientes non admittunt circularem à se dependentiam*, si enim quærat^{ur} cur idem non possit fieri à se ipso,

se ipso, dici potest, quia sequeretur idē simul esse & non esse, quod enim facit, actu est, quod fit, non est actu, ergo si idem faceret se ipsum vel à se ipso fieret, simul esset & non esset. Hoc primum principium vocamus in speculabilibus, in practicis seu moralibus primum videtur esse, *Omne bonum est faciendum & malum vitandum.* Non tamen existimandum est, hoc primum principium vocari, quod eo Metaphysica utatur ad suas proprias demonstrationes, vel quod alia principia à priori per hoc proprie demonstrarentur; si enim hoc esset, tum alia non forent principia, cum principia debeant esse indemonstrabilia; sed primum dicitur, quia est universale fundamentum, ejus virtute omnes demonstrationes nituntur, & alia principia possunt saltem quoad nos per hoc confirmari & declarari, ut jam ostensum est.

IV. Hoc Principium primum vocamus

mus, non vero primam complexio-
nem, quare ut principium *primo pri-
mum* dicatur non refert, an constet
partibus, quæ in plures resolvuntur, an
propositio pura an modalis sit. Certi-
tudo ejus tanta est, ut nulla major da-
ri possit, quæ non fundatur in unitate,
ac si ideo non possit idem simul esse &
non esse, quia quicquid est, unum de-
terminatè tantum est, sed fundamen-
tum habet in oppositione & repug-
nantia contradictoriorum.

v. Huic axiomati alterum, *de quali-
bet re affirmatio vel negatio vera est*, æ-
quivalere, arbitratus est Javellus, ra-
tionem autem quare tam diversimode
proferatur, esse, quia primum princi-
pium complexum à Logico & à Meta-
physico consideratur, quod Logicus ef-
ferat per intentiones secundas, affir-
mationem & negationem, Metaphy-
sicus vero per primas, esse & non esse,
à qua sententia quoque non alienus vi-
detur Chinæus; Suarez tamen & Fon-
seca

feca illam rejiciunt, Fonseca inquit, pronunciatū hoc: de qualibet re affirmatio vel negatio vera est, posterius esse negativo jã dicto & ad illud perspicuè posse revocari. Si quis ergo, inquit, neget hãc cõsequentiã, de cygno affirmatur album, ergo non negatur, poterit iste urgeri hoc apertiore incommodo, ergo simul erit albus & non albus.

VI. Aliorum opinio fuit, non esse illud omnium primum principium quod nos posuimus, sed hoc: *ens est ens*: hæc vero sententia nec veritati nec Arist. consentanea est, non veritati, cum enim propositio sit identica ac nugatoria, in nulla scientia ut principium demonstrationis sumitur, sed est extra omnem artem, alias enim in omni scientia primum principium illud esset, in quo subjectū sciẽtiæ de se ipso prædicaretur, in physica ex. g. primum principium foret, corpus naturale est corpus naturale, unde tam per se notū esset principium unius scientiæ quam alterius,

rius, omnis enim propositio identica æque nota est, in una quoque scientia essent plura prima principia æque nota, quamvis non æque universalia, ut substantia est substantia, accidens est accidens. Identicę enunciationi accenseri non debet ea in qua definitio de definito prædicatur, talis enim doctrinalis est, quia in ea conceptus distinctus de confuso prædicatur. Arist. etiam adversatur, loquens enim de hoc principio: Impossibile est idem simul esse & non esse, apertè, dicit: *Quare omnes demonstrationes ad hanc ultimam opinionem reducunt, natura etenim hæc cæterarum quoque dignatum omnium principium est.*

VII. Sequitur agamus de entis affectionibus earumque numero. De primo statuendum videtur: Ens qua
 Ens habere proprias affectiones reales ab eo tamen inseparabiles. Hæc est apertè mens Phil. in principio 4. *Met.* ubi inquit, *Est quedam scientia qua speculatur*

culatur Ens, prout Ens est, & quæ ei per se insunt, per quæ affectiones intelligi debent. Et certè si subjectum primæ philosophiæ non haberet veras & reales affectiones, non posset realis scientia aut sapientia dici; nec tamen statuimus, affectiones ejus secundum formalem rationem suam, dicere novas entitates ab entitate subjecti distinctas, quæ subjecto addantur, aliud enim est affectiones entis esse reales, aliud realiter ab eo distingui; nam etiam divisibilitas realis proprietas quantitatis est, ab ea tamen realiter non distinguitur, reales ergo affectiones vocantur, quæ non fiunt à mentis fictione aut operatione; & tales sunt affectiones subjecti primæ philos. unumquodque enim est unum, verum, bonum, nemine cogitante, ita Deus unus est, aurum verum aurum & una res in se indivisa quamvis mens nostra ista non concipiat: quare attributa hæc, entia rationis dici nequeunt, cum illa tantum objectivè sint in intellectu, seu

feu ut alii loquuntur, consequenter.

VIII. Affectiones entis secundum formalem suam rationem non esse entia realia, ex eo manifestum est, quia alias affectio & subjectum coinciderent; subjectum enim est ens reale, quare si affectio ens esset, deberet habere entis affectiones, de quibus rursus queram an sint entia, si sint, procedam in infinitum: si enim alicubi sistendum sit cur non potius in priori? præterea, si entitatem dicerent distinctam, ab entitate subjecti, sequeretur quod cum unitatem, veritatem, bonitatem Deo attribuerem, dicendo, Deus est unus &c. novam illi entitatem tribuerem ipsi superadditam: nec dici potest in creaturis illa esse entia realia, non vero in Deo, cum non possit sufficiens fundamentum illius diversitatis assignari, imo & ratio in contrarium urgeat, quia de ente ejusque affectionibus agimus, ut abstrahunt à Deo & creaturis. Hinc sequitur affectiones entis non esse accidentia,

dentia, accidens enim omne ens est: proprietates tamen entis talis vel talis, ex. gr. hominis, equi, accidentia & vera entia sunt.

IX. Quidnam ergo erunt & quid de Ente dicent, an nihil? neque hoc dici potest, qui enim dicit Deum esse unum, verum &c. hominem, unum &c. non dicit nihil de Deo, homine; si enim plane nihil essent, non possent reales affectiones dici, præterea affectio una ab alia differt, unitas, à veritate, à bonitate nihil autem per se non differt à nihilo. Dicendum ergo est, affectiones illas connotare quidem ens, de formali autem non esse nihil nec etiam entia, sed esse non entia; quare admittendum est, Ens & nihil non opponi immediatè seu contradictoriè, seu, quod idem est, dari medium inter Ens & nihil, medium non per participationem, quod etiam medium formæ vocant, quomodo tepor est medium inter calorem & frigus, sed per negationem utriusque extremi:

Ens

Ens quidem & non ens contradictoriè opponuntur, sed non ens & nihil non debent confundi, non enim equipollent, nam quamvis nihil sit non ens, non tamen omne non ens est nihil, quomodo contractio, extensio manus, paternitas, filiatio &c. non sunt nihil, nec tamen sunt entia.

x. Numerum mediorum inter ens & nihil difficulter assignari posse arbitrator, interim hæc quinque possunt, privatio, denominatio externa, ens rationis, relatio, modus: numerum tamen non esse sufficientem puto, qui fortasse à nullo homine hæctenus inventus est: Hæc verò non entia differunt à se invicem non per nihil sed per suam non entitatem, relatio à privatione, à denominatione externâ &c. paternitas à dominio, cæcitas à surditate, sicut entia distinguuntur suâ entitate, *Privatio* est absentia habitus in ejusmodi subjecto cui & quando in esse debet, seu potest; differt privatio à negatione,

44 ARN. SENGVERDII
ne, quod negatio non dicat aptitudi-
nem subjecti ad talem habitum recipi-
endum, quam tamen privatio includit,
ita ergo visus de lapide negatur, priva-
tio tamen visus lapidi non attribuitur,
non enim dicimus, lapidem esse cæ-
cum. *Denominatio externa* denotat or-
dinationem seu habitudinem rei exter-
næ ad subjectum: tales denominatio-
nes externæ sunt, cum ordinem Eccle-
siasticum, colorem visibilem, homi-
nem uxoratum, militem armatum di-
co. *Ens rationis* est; quod rei convenit
quatenus menti objicitur, seu quod
rem sequitur mente conceptam per o-
perationem intellectus; quodque in
mundo operatione illa cessante nihil
est positivi, ut sunt genus, species
&c. hæc enim rebus conveniunt
quatenus menti objiciuntur. *Relativa*
sunt quorum esse consistit in respectu
ad aliud. In relatis requiritur subje-
ctum & terminus seu relatum & corre-
latum, inter quæ mutuus respectus in-
terce-

tercedit, quam relationem vocamus, in quibusdam etiam præter extremorum existentiam requiritur fundamentum, quo mediante relatio subjecto inhæret. *Modus* est positivum internum & absolutum non-ens quo res modificata, modificatur. Modus semper est affixus alteri, cui per se immediatè unitur, ita ut sine eo existere non possit, ita sessio se habet ad sedentem, unio ad res unitas. Clarum igitur est, dari multa media inter ens & nihil & consequenter non esse absurdum statuere, affectiones entis secundum formalem rationem non esse entia, neque tamen nihil, ad quæ verò non entia singulæ affectiones entis revocandæ sint, ex singulatum tractione satis patebit.

XI. Affectiones Entis sunt duum generum, alię sunt combinatæ seu conjunctæ, aliæ simplices: Conjunctæ sunt, quæ totum subjectum non exhauriunt nisi simul sumantur, ut sunt, esse causam vel causatum, necessarium vel
con-

46 A R N. S E N G U E R D I I
contingens, esse actu vel potentia &c.
Simplices sunt, quæ separatim sumptæ
totum subjectum adæquant, seu quæ
singulæ seorsim cum ente recipiuntur.
Simplices affectiones à quibusdam
ponuntur quinque; *res, aliquid, unum,
verum, bonum*, quæ solent transcen-
dentia vocari, quod limites categori-
arum transcendant, & per omnia rerum
genera diffundantur, quibus si subje-
ctum affectionum, ipsum ens addatur,
sex transcendentia habebimus, quæ de
omnibus rebus dici possunt. *Monta-*
rius c. 7. de universis, putat multo plura
adhuc transcendentia dari, quæ senten-
tia cum certis rationibus non nitatur
rejicienda videtur.

XII. Inter hæc *Res & Aliquid* non
videntur numerari debere, ut affec-
tiones entis ab ente & reliquis tribus af-
fectionibus diversæ. Primò quod ad
rem attinet, *Res & Ens* juxta commu-
nem usum, tanquam synonyma vel po-
tius polyonyma usurpantur, ut *Entis &*
Gla.

gladius, & ideo interdum de Ente a-
 ctu existente dicuntur, interdum vero
 ab actuali existentia præscindunt, qua-
 re neutrum est passio alterius, quod eti-
 am ex eo patet, quia unum de altero
 nunquam prædicatur, nisi prædicatio-
 ne identicâ, ut si dicam Ens est res, vel
 res est Ens, cum tamen veræ Entis pas-
 siones in concreto de Ente prædican-
 tur prædicatione non identica, ut cum
 dico Ens est unum, verum, bonum. A-
 verroes, referente Fonseca, existimat
 nomen rei latius patere, quam nomen
 entis, ut tribuatur quoque entibus fi-
 ctis, ut Hircocervo, Chimere, cum Ens
 tantum dicatur de entibus veris; verum
 figmenta non dicuntur res absolutè sed
 res fictitiæ, qua restrictione adhibita
 nomen entis iis quoque tribuitur, ut di-
 cam esse Entia ficta.

XIII. *Aliquid*, vel sumitur pro o-
 mni positivo & sic latius patet Ente,
 non ergo Entis affectio est, vel notat
 idem quod habens entitatem aliquam,
 & sic

& sic idem significat quod Ens. Vela-
 liquid dicitur quasi *aliud quid*, juxta
 quam Etymologiam de formali signi-
 ficat distinctionem ab alio, seu nega-
 tionem identitatis cum alio. Hoc vero
 sensu non est attributum diversum ab
 uno, vel in eo includitur tanquam con-
 sequens & ad unum revocatur. Unum
 enim est, quod est indivisum in se, &
 divisum à quolibet alio. Sunt qui ve-
 lint aliquid dicere actualem divisio-
 nem ab alio, ita ut ante creatum mun-
 dum Deus quidem unus esset, non ta-
 men *aliquid* quia non existe-
 bat aliud à quo actu divisus esset. Sed illud im-
 propriissime dicitur, & præterea in il-
 lo sensu non potest affectio Entis sta-
 tui, cum affectio Entis competat En-
 ti semper & per se, at actualiter ab a-
 lio divisum esse non oritur ex ratione
 Entis, sed ex coëxistentia aliarum rerum.

XIV. Relinquitur ergo tres tantum
 esse affectiones entis, *unitatem, verita-
 tem, bonitatem*, quæ de formali non si-
 gnifi-

gnificant ipsum subjectum; tum enim attributa non essent, neque entitatem aliquam enti superadditam, interim tamen ens includunt, quare dicuntur cum ente convertibiles: non quidem convertuntur convertibilitate secundum conceptum, quamvis enim non denotent aliam entitatem, distinguuntur tamen per diversas rationes, sed convertibilitate secundum prædicationem, quia adæquantur in suppositis, ita ut de quo unum prædicatur, prædicentur etiam reliqua.

xv. Inter has tres affectiones, unitas primum locum sibi vendicat, cum affectio absoluta sit, reliquæ vero respectum aliquem includant; veritas secundum, quia bonitas quodammodo fundatur in veritate, ut enim sanitas bona sit, supponitur veram esse sanitatem: sunt qui alteram rationem addant, quod verum dicat ordinem ad intellectum, bonum ad

C

volun.

50 ARN. SENGUERDII
voluntatem, intellectus autem est
prior potentia quam voluntas, nihil
enim volumus nisi quod antea intel-
lexerimus, unde illud *Ignoti nulla cu-
pido.*

DISPUTATIO IV.

De Uno.

Respond. ENOCHO POTTEYO.

I. **V**Nitas transcendentalis non
est confundenda cum unitate
quantitativa, unitas enim transcen-
dentalis omnibus rebus etiam sim-
plicissimis convenit, dicit enim *A-
rist. 4. Met. c. 2.* Ens & unum idem
sunt, unitas vero quantitativa tan-
tum in iis reperitur quæ materiam
& quantitatem habent, quare Deo,
Angelis, animæ humanæ unitas tran-
scendentalis rectè adscribitur, non
vero quantitativa. 2. Si omnis uni-

tas transcendentalis esset quantitativa, tum quantitas esset omnium generum rerū genus postremum; affectio enim posterior est subjecto, subjectum verò est ens quod in singulis rerum generibus reperitur, & affectio ejus est unitas transcendentalis. Dicendum igitur potius est, unitatem transcendentalem & quantitativam, habere se ut superius & inferius, nam unum transcendens reperitur in omnibus rerum generibus, unitas vero quantitativa tantum in prædicamento quantitatis.

II. Unum transcendentale est *ens indivisum in se*: ita cum dicimus Deum esse unum, significamus Deum esse in se indivisum. Formalis igitur ratio unitatis consistit in indivisione, ut omne dicatur unum in quantum in se indivisum est, nam concepto aliquid esse in se indivisum, hoc ipso concipitur ut unum, & non concepto eo, non concipitur ut unum:

hæc etiam est sententia Phil. 5. Met. c. 6. *Universe, inquit, quæcunque divisionem non habent, qua ratione non habent, eatenus unum dicuntur: ut si quatenus homo divisionem non habet, unus homo, si quatenus animal, unum animal, si quatenus magnitudo, una magnitudo.* Dicimus unum esse indivisum non verò indivisibile: Compositum enim unum est & tamen in partes suas divisibile, sicut homo in partes dividi potest, attamen unus homo est: ens simplex indivisibile est & indivisum, ut Deus, ens verò compositum indivisum quidem sed non indivisibile, hoc est quod alii dicunt, quod entia simplicia sunt indivisa potentiâ & actu, composita vero actu quidem indivisa, non tamen potentiâ.

III. Sunt qui putent in descriptione unius addi debere: *divisum, à quolibet alio*: sed divisio à quolibet alio videtur potius rationem unius sequi

sequi & unitate posterius quid esse, consequenter non pertinere ad illius formalem rationem, nec in ejus definitione debere poni: ideo enim res est divisa ab alio, quia est indivisa in se, præterea divisio ab alio requirit multitudinem, multitudo autem unitate posterior est, cum multitudo dicat plura entia, quorum unum non est aliud: quod si divisio à quolibet alio dicat terminos actu existentes, nihil certius videtur, quam illud non esse de ratione unius; Deus enim ante creatum mundum maximè unus erat, non tamen divisus ab aliis actu existentibus, cum nulla alia darentur, quare ab alio actu existente divisum esse, non convenit enti vel uni per se, sed oritur ex coexistentia aliorum, at passio entis debet enti semper & per se convenire inseparabiliter. Si vero intelligatur divisio vel distinctio ab alio quod existere potest, tum quidem admitti potest, il-

Iud convenire omni enti, non tamen
 rationem formalem unitatis intrat,
 sed illam adhuc consequitur, ut ex eo
 apparet, quia possumus perfecte con-
 cipere unum, non conceptis aliis re-
 bus possibilibus, à quibus unum di-
 stinctum esset. Neque dici potest
 quod per *aliud* intelligatur terminus
 negativus seu contradictorius, non-
 ens scilicet, ut unum dicatur ens esse
 indivisum in se & divisum seu distin-
 ctum à non ente, quia distinctum es-
 se à non-ente, vel non esse non-ens,
 nihil est aliud quam esse ens, esse ve-
 ro ens non est affectio entis, cum ni-
 hil distinctum ab ente dicat.

IV. *Indivisionem* hanc de formali
 non dicere novam entitatem quam
 enti superaddat, ex superiore disp.
 patet. Quæritur inter Philosophos
 quid illa *indivisio* de formali notet.
 Non est ens rationis, cum illud ita à
 ratione dependeat ut absque intelle-
 ctus operatione in rerum natura non
 detur,

detur, ens vero absque mentis opera unum sit. Nec relationem addit, omnne enim relatum sui correlati relatum est, unum vero ad correlatū non refertur, est enim absolutum quid; Nec dici potest, unum significare relationem identitatis ad seipsum, nam esse unum & esse idem sunt prædicata valde diversa, cum esse idem, prædicatum sit enti conveniens mediante intellectu, cujus fundamentum est unum. Neque negatio dici potest, nulla enim negatio est affectio entis realis, & certe si negatio esset, esset negatio multitudinis, cum dicendum sit, multitudinem esse negationem unitatis. Nec identitatis negatio est, ut enim aliquid sit unum, non requiritur ut ab alio divisum sit, sive ut dicat, non esse idem cum alio. Nec privatio dici potest, tum enim unitas Deo tribui non posset, cum omnis privatio imperfectionem aliquam ponat, privatio enim omnis

potentiam includit, cum sit absentia
 habitus qui poterat vel debebat inesse,
 quare igitur si diceremus indivisionem
 dicere privationem divisionis, admitteremus
 in Deo aptitudinem ad divisionem. Communior
 igitur sententia statuit, indivisionem non
 dicere meram negationem, nec meram
 privationem, sed negationem per modum
 privationis. Nam inquit, privatio negat
 formam sed ponit subjectum, ut cæcitas negat
 facultatem videndi, ponit tamen animal
 illius capax: ita unum negat divisionem
 verum ponit ens, proinde connotat
 subjectum, in eo tamen volunt recedere à
 naturâ privationis, quia capacitatem seu
 aptitudinem ad divisionem quam negat non
 includit. Verum neq; hæc sententia satis
 vera videtur, negatio enim, cum nihil reale
 sit, non potest entis realis affectio esse:
 quare existimandum videtur, modum
 significandi & explicandi

plicandi unitatem quoad vocem esse quidem negativum, cum *indivisionem* dicimus, interim quoad rem significatam dicere modum positivum, nec hoc absurdum videri debet, cum sæpe ob vocabulorum penuriam affirmata seu positiva vocabulis negativis exprimamus, ut cum Deum immensum, Spiritum immaterialem, bestiam irrationalem dicimus.

v. Hæc sententia eo confirmari videtur, quia in illis rebus quæ sunt una per compositionem, unitas oritur ex unione plurium, quæ unio est quid positivum in ipsis: nam res plures hoc ipso sunt multæ & non una, quia unionem negant, quare divisio in illis formaliter dicit negationem divisionis, quod in illis est ponere unionem plurium, consequenter autem in illis, quæ non sunt unæ per unionem plurium, sed per simplices suas entitates; unitas dicit positivum quid, quod est altius & eminentius quam

quam unio, quamvis voce negativa
 efferatur. Hanc sententiam appro-
 bans, Vasquez ex *Arist. 10. Met. 5.*
 probare nititur.

VI. Huic unitati opponitur multitu-
 do si ut multitudo cōsideretur, alias e-
 nim multitudo unitatis rationē indu-
 ere potest, ut tum unū denotet, si non
 simpliciter, saltem secundum quid:
 unum autem videtur prius esse mul-
 titudine. I. Quia multitudo depen-
 det ab unis, unum verò non depen-
 det à multitudine, & unum est prin-
 cipium multitudinis, una enim mul-
 titudinem componunt, quare quoad
 existendi consecutionem non con-
 vertuntur, posita enim multitudine
 ponitur unum, sed posita unitate
 non ponitur multitudo: præterea
 multitudo definitur per unitates, u-
 nitas verò non per multitudinem.

VII. Unitas est triplex universa-
 lis, individualis vel formalis. Unitas
universalis, quæ etiam unitas præci-
 sionis

sionis vocatur, dicit naturam quæ
 apta est pluribus inferioribus sibi
 subjectis inesse, quomodo animal se
 habet ad hominem & bestiam, ho-
 mo ad Petrum, Paulum &c. Unitas
Individualis seu singularitatis est, qua
 individua cujuscunque naturæ, sunt
 incommunicabilia pluribus inferio-
 ribus, seu secundum quam res singu-
 laris est non-divisibilis in plures en-
 titates tales qualis est ipsa, ut Petrus,
 hæc linea: non enim potest Petrus
 in plures Petros, hæc linea in plures
 has lineas dividi. Unitas *formalis* est
 in natura seu essentia secundum se
 considerata, quatenus præscindit ab
 esse quod habet in individuis. Hæ-
 tres unitates sic differunt, quod uni-
 tas universalis includat communica-
 bilitatem, seu, dicit id quod eo pa-
 cto unum est, pluribus inferioribus
 convenire posse; hanc communica-
 bilitatem seu participationem ex-
 cludit unitas individualis, unitas for-
 malis.

60 **AN. SENSUS**
malissillam nec includit nec exclu-
dit. **VIII.**

Unitas formalis multiplicatur ad
multiplicationem individuorum, un-
de fit, quod discrimen inter unita-
tem formalem & individualem ob-
scurius est, ut vero plene illud intelli-
gatur, tenendum est in individuis re-
periri naturam seu essentiam quæ in
aliis individuis ejusdem speciei da-
tur, præterea in unoquoque indivi-
duo dari differentiam individua-
lem, quæ contrahit speciem & indivi-
duum constituit, eo ferè modo quo
differentia specifica contrahit genus
& constituit speciem, rationalitas ex-
gr. contrahit animal & constituit
hominem, discrimen tamen in eo
consistit, quod differentia specifica
ponit aliquod essenziale in una spe-
cie quod non est in alia, differentia
autem individualis nullum specifi-
cum discrimen tribuit, ita ex gr. in
Petro datur humanitas in qua con-
venit

COLLEG. METAPHYSICUM. 61

venit cum Paulo, Socrate & aliis hominibus, & præterea Petreitas ut ita loquar, per quam à Paulo qui Paulitatem habet, numero non verò essentialia distinguitur. Iam verò unitas individualis est ea quæ convenit singularibus prout considerantur una cum differentia individuali, ita Petrus est unum individuale, quia dico unam naturam humanam una cum differentia individuali, Petreitate. Unitas formalis est, quæ convenit singularibus, quatenus abstracta sunt à differentiis individualibus, ut si considerem unitatem humanitatis quæ in Petro est, non considerata Petreitate: unde jam manifestum est, quare dixerim, unitatem formalem, nec includere nec excludere communicabilitatem, nam humanitas quæ in Petro est, indifferens est ad omnia individua sub specie hominis contenta, neque illam communicabilitate excludit, cum etiam

talis

talis humanitas in Socrate detur, Pe-
treitas vero necessario excludit cō-
municabilitatem, non enim potest
esse in Paulo, tam enim Paulus esset
Petrus.

ix. Differentia individualis aliquo
faltem modo differt à natura indivi-
duandas non enim necesse est, unam-
quamque rem esse per se individuum
(loquor de rebus finitis, Deus enim
sua natura est singularis, cujus essen-
tiæ repugnat pluribus communicari
posse, quare non magis potest verus
Deus communi conceptu concipi &
abstrahi ab hoc Deo quam Petrus ab
hoc Petro) homo enim ut sic non est
singularis, attamen natura humana
ut existit & facta est hæc, singularis
est & incapax comunicabilitatis,
neque dici potest quod accidens sit,
aut quippiam positivum, quod ex na-
turâ rei differat à natura individu-
anda. Quare dicendum videtur diffe-
rentiam individuantem, esse quidem

rem

rem positivam, sed quæ sola ratione differat à natura individuanda.

x. Id unde differentia individualis sumitur, vocatur principium individuationis. Anxiè quæritur inter Philosophos quodnam illud sit. Thomæ sententia fuit, substantiarum materialium sub eadem specie contentarum principium individuationis esse materiam signatam, sectatores vero ipsius varii variè explicant quid per materiam signatam intelligendum sit, conveniunt quidem in eo, quod per materiam signatam intelligi debeat materia quantitate signata, quidam tamen illorum putant materiam signatam nihil aliud esse quam materiam quantam, sive aggregatum quid ex materia & quantitate. Alii vero materiæ signatæ nomine intelligunt materiam cum potestate ad certam numero & determinatam quantitatem. Verumtamen nec materia ut materia est, nec

mate;

materia signata quocunque modo explicari solet, principium individuationis dici posse videtur. Non materia ut materia, cum enim illa pluribus individuis communicabilis sit, non potest statui principium incommunicabilitatis. 2. Si materia ut talis esset principium individuationis, tum genitum & corruptum idem numero esset, eadem enim numero materia manet in genito quæ fuerat in corrupto. Neque materia quantitate affecta, nam illa quantitas esset terminata vel interminata, neutra verò principium individuationis est: non interminata, quia illa non est minus indifferens ad singularitatem quam ipsa materia universe spectata; nec terminata, quia illa advenit materiae in suo individuali esse jam constituto; præterea si quantitas terminata esset principium individuationis mutata quantitate, ipsum individuum fieret aliud, ita ex. gr. aliud indi-

individuū esset Petrus puer & idem adultus, & certè cum quantitas accidens sit, non video quo pacto substantia per illam individuari possit, neque respectus ad certam quantitatem principium individuationis dici potest, respectus enim ille præsupponit unitatem materię.

XI. Neque collectio plurium accidentium quę in nullo alio reperitur, principium individuationis est; quia remoto per mētis operationem quocunque accidente, substantia una manebit. Quare potius statuendum videtur, principium individuationis nihil aliud esse, quam essentiam cuiusque rei singularem, sive ea simplex sit sive composita.

DISPU.

DISPUTATIO V.

De Universalibus & Distinctionum generibus,

Resp. DIONYSIO CRUCIO.

I. **D**ARI universalia certissimum est, formamus enim conceptus qui pluribus inferioribus conveniunt: præterea nihil frigidius esset illa divisione qua substantia in primam & secundam dividitur si nullum universale daretur, cum substantia secunda nihil aliud sit quam substantia universalis: tum etiam vani essent enunciandi modi quibus genus de speciebus, animal ex, gr. de homine & bestia, virtus de justitia & fortitudine, & species de individuis, homo de Petro & Socrate prædicaretur, frustra dicerentur aliqua genere aut specie convenire.

II. Omne

II. Omne universale in se unum est, aliquo tamen modo respectum habet ad multa, sive respiciamus universale in distribuendo, quod est signum universale, denotans prædicatum omni vel nulli subjecto convenire, sive multorum effectuum causam universalem consideremus, quæ universale in causando dici solet, ut Deus, cælum, sive vocabula homonyma intelligamus, quæ universalia in significando dicuntur, ut cum vocabulum canis fideri & animali tribuitur, sive universalia sint ante multa, in multis, vel post multa, quæ ab aliis dicuntur universalia in essendo, in prædicando, in repræsentando. Universalia *ante multa* sunt rerum condendarum quasi exemplaria: *in multis* communes & universæ naturæ quæ in singularibus sunt, *post multa*, sunt universales conceptus sive notiones quas mens sibi format ex intuitu rerum singularium, seu ut

Com-

Combachius definit, universale in repræsentando est species intelligibilis abstrahens ab hinc & nunc, repræsentans intellectui notionem convenientem pluribus individuis & singularibus.

III. Universale quod hujus loci est, definitur *quod multis inesse natum est. 7. Met. c. 13. Et quod de multis dici natum est. 7. de Interpr.* quæ duæ definitiones idem fere significant, ita tamen ut una contineat causam alterius, nam ideo dicitur universale de multis, quia multis inest, ut homo dicitur de Petro, Paulo, &c. quia in Petro, Paulo reperitur, animal de homine & bestia, quia in illis datur. Ex his definitionibus illa extruitur, quæ universale definitur, unum aliquod nomine & ratione multis communicabile.

IV. Duo ergo requiruntur ad universale, unitas & communicabilitas, sive universale debet ita esse unum
ut

COLLEG. METAPHYSICVM. 69

ut habeat aptitudinem essendi in multis: nam si natura non sit aliquo modo una, non potest esse universalis, cum universale ab uno denominetur sed meram denotabit multitudinem & aggregationem rerum, si non sit apta ut pluribus insit, singularis potius aut formalis quam universalis erit, ita homo universale quid est, quia non tantum nomen hominis sed ejus etiam definitio Petro, Paulo & cæteris hominibus convenit: aptitudo pluribus inessendi ad universalitatem sufficit, ut vero actu pluribus communicetur, non requiritur; Sol enim universale quid est, quamvis unicus tantum detur, quia eadem natura Solis talis est, ut pluribus inesse possit; si scil. Deo visum esset plures Soles ejusdem essentię & naturæ cum hoc nostro sole creare, ita homo universale quid erat, solo Adamo existente.

v. Unitas illa universalis non est
realis

realis sed rationis tantum, neque enim datur in rebus ante & citra mentis operationem, nihil enim existens in rebus ante mentis operam separatum est à differentiis suis individuātibus, & per consequens quicquid est à parte rei, singulare est; mentis igitur opus est, universale à singulari abstrahere, quæ abstractio contingit, cum intellectus singularium hominum ex. gr. individua contemplatur, separat differentias individuantes quibus unus homo ab altero differt, videt tunc omnes in humanitate convenire, & hinc jam homini tribuit unitatem specificam: quare universalia ante mentis operationem, in rerum natura dantur quoad suum fundamentum, seu materiale, quod consistit in similitudine individuorum quoad essentiam & omnia essentialia prædicata, unde non malè universale incompletum dici posse videtur: similitudo tamen illa non
est

est ipsa unitas universalis, cum non dicat indivisionem, sed solam convenientiam seu coexistentiam plurium, imo similitudo talis plurium actu existentium ne quidem requiritur ad universalitatem, cum universale possit in uno tantum individuo reperiri, ut de Sole dictum est, quamvis requiratur ut plura individua dari possint: verum secundum suum formale quod à quibusdam universalitas dicitur, dependet universale à mente, nam quoad actualem existentiam alia est humanitas in Petro, alia in Paulo: alia animalitas in hoc homine, alia in hac bestia, quibus tum mens unitatem attribuit; hoc est quod alii dicunt, universale in actu quatenus tale, extra mentem & intellectum non dari, universale vero in potentia, revera in rebus dari; Quia vero universalia presupponunt fundamentaliter singularia, hinc fit quod non possint existere separata à
singula.

singularibus, quamvis dari possint sine hoc vel illo singulari, quomodo non potest existere homo, nisi mediante homine singulari, sed dari potest quamvis non existat Petrus vel Paulus.

VI. Unitas universalis non multiplicatur ad multiplicationem inferiorum (per quod distinguitur ab unitate formali, tot enim unitates formales habemus quot individua) tum enim multiplicaretur unitas generica in speciebus, & unitas specifica in individuis, quare sicut vere dico, homo est animal, vere quoque dicere possem, homo est genus, prædicatur de pluribus specie differentibus, quæ omnia longè absurda sunt, tum enim singulare non singulare sed universale esset. Alterum quod in Universali requiritur est *communicabilitas*, seu aptitudo pluribus inferioribus sibi subjectis inessendi. Universale enim ut totum potèntiale partibus suis inest

inest per modum identitatis, alioquin natura universalis de inferioribus non prædicaretur, cum prædicare nihil aliud sit, quam dicere hoc est hoc, ut cum dico fortitudo est virtus, justitia est virtus, dico virtutem per modum identitatis fortitudini, justitiæ inesse. Aptitudo autem ista non est qualitas aliqua, cum reperiatur in omnibus rerum generibus, unde si qualitas esset, tum natura alterius prædicamenti cum hac aptitudine constitueret unum quid per accidens: neque est aliquid reale inexistens à parte rei ipsi universali, tum enim reperiri quoque deberet in singulari: reales enim proprietates superiorum, inferioribus quoque conveniunt, unde dicitur quod convenit generi, convenit etiam speciei, & quod speciei convenit, id convenit individuo, cum tamen ista communicabilitas singulari repugnet. Nihil igitur aliud est ista aptitudo, quã

D

non re.

non repugnantia multiplicationis naturæ, quæ fundamentum habet in finitudine rerum creatarum, interim tamen naturæ non convenit, nisi per operationem intellectus abstrahatur, sicut ipsa unitas universalis fit per intellectum sumpta occasione in natura. Hæc omnia locum habent non tantum in substantiis corporeis, sed etiam in substantiis incorporeis creatis, ut etiam in accidentibus, quibus hoc pacto unitatem universalem, & aptitudinem pluribus inferioribus ineffendi tribuimus.

VIII. Universalia dicuntur esse æterna unde de iis certissima cognitio haberi potest, non quidem quoad actuale eorum existentiam, sed secundum prædicatorum connexionem, id est, posito, universale aliquando habiturum esse actuale in individuo, tale erit, cui simile quoad essentiam & quæ essentiam necessario consequuntur in aliis etiam indi-
viduis

viduis existere poterit.

IX. Ad unitatem universalem revocatur unitas analogorum attributionis secundum intrinsecam formã, quæ Aristoteles ab uno vocat, ista tamen analogica dicuntur non esse vere universalia, quia non æqualiter de inferioribus prædicantur, ut cum ens de substantia & accidente dicitur. Analogica attributionis externæ, ut cum sanitas in concreto de animali, urina & exercitio dicitur: sicut etiam analogica proportionis, ad homonyma potius quam universalia pertinere videntur, cum eorum unus conceptus formari non possit.

X. Et hæc de unitate. Unitati opponitur multitudo si ut multitudo consideretur, cum verò multitudo ex divisione seu distinctione consurgat, solent Metaphysici hoc loco de distinctionibus agere. Est autem distinctio, qua aliquid ab alio vel à se ipso differt. Est verò distinctio triplex

D 2

realis,

realis, rationis & modalis. *Distinctio realis* ratione extremorum est positiva vel negativa. *Positiva* quæ est inter extrema positiva & realia quorum unum non est aliud, quo pacto homo & equus, Callias & Socrates, albor & nigor distinguuntur: contingit verò aliquando illa extrema actu separari, ut in datis exemplis, verum illud necessarium non est, nam materia & forma propriè & verè realiter distinguuntur, sunt enim res diversissimæ, cum tamen materia nunquam omni forma nudata reperitur; quare separatio unius ab alio non est reciprocabile signum distinctionis realis. *Distinctio realis negativa* habet locum, cum unum extremum est positivum, alterum negativum seu privativum, quo pacto visus & cæcitas, potentia audiendi & surditas, lux & tenebræ distinguuntur, vel etiam cum utrumque extremum est privativum, quo pacto cæcitas, & surditas

furditas, & tenebræ distinguuntur. Hęc quidem minus propriè realis distinctio dicitur quam positiva, interim tamen ad distinctionem realem refertur, quia hæc ita distinguuntur inter se, ut quod si res positivæ esset, distinguerentur propriè realiter, vel quia fundamenta aut subjecta habent realiter distincta.

XI. Distinctio realis positiva est, essentialis quæ ab essentia, vel accidentalis quæ ab accidentibus vel ab eo quod extra essentiam est, sumitur, distinctio essentialis est generica, specifica vel numerica. Generica, qua summa genera rerum & quæ sub iis continentur differunt, ut substantia & qualitas, homo & color: specifica, qua species ejusdem generis differunt, homo & bestia. Quæ differunt summo genere, differunt tota essentia, quæ distinguuntur specie, parte tantum essentiæ; genus enim quod commune habent

partem saltem Metaphysicam essentia constituit. Numerica diversitas est inter plura individua ejusdem speciei, individua autem tota essentia conveniunt. Ad distinctionem accidentalem pertinent, imparitas quæ diversitatem in qualitate, & dissimilitudo, quæ distinctionem in qualitate notat, nam à quantitate dicuntur res æquales vel inæquales, pares vel impares: à qualitate similes vel dissimiles. Huc quoque pertinet diversitas in causis, effectis, subjectis &c. quæ ad essentiam non pertinent.

XII. *Distinctio rationis* est, quæ rebus tribuitur prout conceptibus nostris substant, non vero est actualiter in ipsis rebus quæ sic distinctè denominantur, prout in se existunt. Est autem illa duplex rationis *ratio-*cinantis seu concipientis & rationis *ratio-*cinatæ. *Distinctio rationis ratio-*cinantis est, cum una eademque res pluri-

pluribus sed similibus conceptibus distinguitur, ut si dicamus Petrum à se ipso distingui. *Distinctio rationis ratiocinata* fit per conceptus inadæquatos ejusdem rei, sive cum una eademque res dissimilibus conceptibus intellectui objicitur, quò pacto in Deo distinguimus unum attributum ab alio, justitiam ex. gr. à misericordia, in Sole vim calefactivam & exsiccativam. *Distinctio rationis ratiocinantis* nullum habet fundamentum in re, sed oritur ex sola negotiatione & operatione intellectus. *Distinctio rationis ratiocinata* habet aliquod fundamentum in re, quomodo respectu effectuum justitia & misericordia in Deo distinguuntur, cum in Deo sit una & eadem res: dicitur hæc *distinctio rationis* quia formaliter non est in rebus sed per rationem fit, *ratiocinata* vero, quia res ipsa circa quam ratiocinando intellectus versatur, occasionem præbet

80 ARN. SENGUERDI
talis distinctionis.

XIII. Unde satis patet, non ideo distinctionem rationis dici, quod inter entia rationis versetur, constat enim ex datis exemplis ea quæ hoc modo distinguuntur esse entia realia, vel esse ens reale diversis modis conceptum: nec hoc modo distinguendo mens nostra fallitur, quia non affirmat in re esse distincta quæ sic concipit, sed apprehendit illa modo, ut distincta per abstractionem præcisivam, si postea distinctionem illam de rebus sic conceptis prædicet, ut dicat ex. gr. in Sole distinctam esse vim calefactivam ab exsiccativa, tum non affirmat, simpliciter res esse realiter distinctas, sed tantum secundum rationem, in quo non errat: volunt Philosophi hanc distinctionem conceptuum respectu rei quæ in se omnino una est semper esse ob imperfectionem conceptus, quod intellectus eam tum imperfe-

æ,

cte, confusè & inadæquate concipiat.

14. Præter distinctionem realem & rationis admittenda etiam est distinctio, quæ non est tanta quanta est inter rem & rem, major tamen est quam rationis distinctio, quæ reperitur inter rem & ejus modum, unde distinctio *modalis* dici solet.

DISPUTATIO VI.

De Vero.

Resp. PETRO PANNELIO.

1. Veritatem esse entis effectiorem probari solet ex Aristot. 2. Metap. c. 1. ubi inquit, *ut secundum esse unum-*

quodque se habet ita etiam secundum veritatem, nam quæ semper sunt, semper vera sunt, quæ non semper sunt, non semper sunt vera, quæ cau-

82 ARN. SENGUERDII
fam sui habent, ea etiam habent cau-
sam suę veritatis, Deus qui non ha-
bet causam sui, sed ipse est causa ut
cætera sint, ex se ipso, id est, à nullo
alio quoque verissimus est & causa
veritatis transcendentalis in aliis, &
hinc est quod solus verus dicatur,
quia solus veritatem essentialem &
independentem habet. Debere au-
tem veritatem secundo loco tractari
inter affectiones entis simplices quæ
singulæ seorsim cum ente recipro-
cantur & de eo in concreto prædi-
cantur *disp. 3.* ostensum est. Quia
autem veritas multipliciter dicitur,
& non omnis constituit entis affe-
ctionem, veritatem distinguemus.

LI. Omnis omnino veritas con-
venientiam aliquam postulat, quæ
pro diversitate veritatis, ipsa quoque
varia est. Triplex autem solet assi-
gnari veritas à Philosophis, in signi-
ficando, cognoscendo & essendo.
Prima veritas propriè reperitur in
voci-

vocibus, scripturis & conceptibus non ultimatis, quos vocant notiones secundas, quæ non attingunt rem repræsentandam proximè. Secunda veritas est in intellectu cognoscente res, seu in cognitione & conceptione ipsarum rerum. Tertia est in rebus ipsis, quæ verè denominantur & illa propriè est hujus loci. Nos vero aliam divisionem sequemur, qua veritas in simplicem & complexam dividitur.

Veritas complexa, quæ etiam veritas compositionis & divisionis dicitur, semper quidem adjunctam habet veritatem transcendentalem, actus enim judicandi verus actus est; interim tamen ipsa complexa veritas, non est affectio entis de qua agimus, cum non recipiatur cum ente, imo cum mutari possit non mutato ente, quod in veritate transcendentali locum habere non potest, sed sola veritas simplex inter entis affe-

ctiones numerari debet. Quia vero vocabulum veritatis primo tributum videtur veritati complexæ, & præterea omnes veritates magnam inter se convenientiam & proportionem habent, de veritate complexa primo videbimus, ut veritas simplex, quæ entis affectio est, facilius intelligi possit.

IV. Veritas complexa æquè reperitur in divisione seu negatione atque in compositione seu affirmatione, nam propositio negativa tam propriè vera esse potest quam affirmativa, sicut affirmativa æquè falsa esse potest atque negativa, quomodo tam verum est, Deum non esse corporeum, hominem non esse lapidem, quam Deum esse æternum, hominem esse animal, & tam falsum est, hominem esse lapidem, quam falsum est, eum non esse animal: nam quamvis in divisione spectetur difformitas vel disconvenientia extremorum,

rum, reperitur tamen aliqua conformitas, non extremorum inter se, sed iudicii vel orationis cum re: Complexa veritas non est in intellectu antequam iudicet, seu prædicatum cum subiecto jungat in affirmatione, vel ab eo dividat in negatione, nam ante iudicium est nuda apprehensio terminorum, ut si quis dubitabundus concipiat vel dicat astra esse paria, cœlum moveri, nullam adhuc veritatem aut falsitatem complexam habet, quia non iudicat, sed assensum cohibet, id est scit quid astra, quid numerus par, quid cœlum, quid motus sit, ignorat tamen, an talia prædicata illis subiectis conveniant, nec ne.

v. Utraque complexa veritas in divisione scilicet & in compositione, vel est in iudicio mentis, vel in verbis, vel in scriptis verborum indicibus. *Veritas in mente* dicit convenientiam iudicii cum rebus ipsis, five

86 A. R. N. S E N G U E R D I I
sive tum locum habet, cum mens ju-
dicat ea esse conjuncta, quæ revera
conjuncta sunt, & divisa quæ in re
divisa sunt: talis veritas locum ha-
bet, cum judicamus hominem esse a-
nimal, quia conjungimus in intelle-
ctus judicio animal & hominem,
quæ in re conjuncta sunt, vel cum ju-
dicamus hominem non esse lapi-
dem, sejungimus enim lapidem ab
homine & illa duo in re divisa sunt.

VI. *Veritas in verbis seu oratione*
duplex est, Logica & Ethica. *Veritas*
Logica consistit in convenientia ora-
tionis cum rebus, seu tum habet lo-
cum cum illa conjuncta sunt in re,
quæ conjuncta pronunciamus, vel
cum divisa sunt quæ divisa dicimus.
Veritas Ethica notat convenientiam
orationis cum mentis judicio, ut ille
dicatur verum dicere qui loquitur ut
sentit. In veritate logica spectatur
eventus, in veritate ethica ad ani-
mum dicentis attenditur: veritas e-
thica

thica magis propriè dicitur *veracitas*, cum ab ea aliquis potius verax quam verus dicatur. Hæc duplex veritas eodem modo reperitur in scriptis, nam veritas logica in scriptis dicit convenientiam scriptorum cum rebus: Ethica consistit in convenientia scriptorum eum mentis iudicio.

VII. Complexæ veritati contrariatur complexa falsitas, quæ totuplex est, quotuplex est ipsa veritas. Falsitas quæ in iudicio intellectus est, consistit in disconvenientia intellectus & rei, diciturque ignorantia pravæ dispositionis. Falsitas Logica consistit in disconvenientia orationis & rei. Falsitas Ethica in disconvenientia iudicii & orationis, unde qui Ethice falsum loquitur, propriè dicitur mentiri, mentiri enim est contra mentem ire. Ex dictis patet, quo pacto possit quis dicere verum Ethicè, & falsum Logicè,
cum

cum scilicet secundum errans suum
 iudicium pronunciat, & vice versa
 falsum Ethicè & verum Logicè, cum
 loquitur contra animi sensum & res
 tamen ita se habet, ut verbis vel scri-
 ptis protulerat, ut si quis certo per-
 suasus sit hostem non esse profligatū,
 dicat tamen eum esse profligatum,
 interim profligatus sit, ille verum
 Logicè dicit, quia dicit esse quod est,
 falsum tamen Ethicè, quia rem ve-
 ram dicit contra proprium suum ju-
 dicium. Nec tamen hinc sequitur
 aliquid esse verum in Logicâ, quod
 falsum sit in Ethicâ aut vice versa, a-
 liud enim est dicere, esse verum vel
 falsum, Logicè vel Ethicè, quam in
 Logicâ vel in Ethicâ, per adverbia
 enim ista considerationem & respec-
 tum notamus, ut sc. talem vel talem
 convenientiam respiciamus.

VIII. Veritas simplex tripliciter
 considerari potest. 1. *Directive*, quo
 pacto dicitur in Logicâ considerari,
 quia.

quia omnia quæ Logicus tradit eo faciunt, ut mens sine errore in cognitione rerum dirigatur & versetur.

2. *In actu exercito seu materialiter*, cum considerantur res veræ & earum proprietates, & eo quidem modo omnes scientiæ de veritate agunt, ita Physicus tractat veritatem in actu exercito, cum de corpore naturali, quod verum ens est, agit. 3. *In actu signato seu formaliter* cum inquiratur quid ipsa veritas sit, & hoc quidem soli Metap. competit, reliquæ enim res veras tractant, non verò earum veritatem. Hanc simplicem veritatem, affectionem entis cum ente reciprocabilem ponimus cum Aristotele & ejus sectatoribus, ita ut hæc veritas omni enti competat, unde transcendentalem vocamus.

ix. Quæritur in quo consistat hæc veritas & quid enti addat. Non posse novam entitatem enti superaddere ex *disp. 3.* satis patet. Nec
in

in conformitate rei cum Idea sua etiam consistere dici potest, sunt enim ipsæ Ideæ veræ, unde ergo illæ veritatem habebunt, non potest dici quod in conformitate cum suis Ideis, sic enim in infinitum procedere possum, ut quæram, unde istæ rursus Ideæ cum quibus primæ dicebantur habere conformitatem, suam veritatem habeant, neque aliud aliquid poni potest per quod Ideæ veræ dicantur, tum enim non consisteret omnis veritas in conformitate cum Idea, at veritatis ratio utrobique eadem esse debet. Quare multorum sententia est, illam enti addere relationem cōformitatis ad intellectum unde definiri solet; congruentia vel convenientia entis cum intellectu. Conformitas autem duplex est; actualis, quæ in hoc consistit quod res talis sit, quæ actu intelligatur, vel aptitudinalis, quod res talis sit, ut possit intellectui conformari; communior

munior sententia statuit, ad veritatem non requiri actualem conformitatem, sed aptitudinalem sufficere, ut ergo veritas transcendentalis nihil dicat nisi intelligibilitatem entis, quæ ex parte rei intelligibilis notet aptitudinem ut intelligi valeat, & addat relationem ad intellectum, cui quantum ex se possit conformari: nam etiam si nullus esset intellectus cognoscens rem, aurum tamen esset aurum, quia ex se est conformabile intellectui seu ei potest representari. Intellectum autem cui res conformabilis est intelligunt divinum, angelicum vel humanum, interim intellectum divinum maxime respiciunt, quia in eo est summa & infallibilis veritas & perfectissima rerum omnium representatio.

Hæc tamen communis Philosophorum sententia fortasse vix satis vera est, rationi enim consentaneum non videtur, ideo verum aurum dici, quia

quia intellectui conforme aut conformabile est, sed conformabilitas illa videtur potius ex veritate oriri, ut dicamus idè esse aliquid intellectui conformabile, quia verum est, cum enim quaeritur cur hoc aurum sit verum aurum, vix videtur aliquis satisfacere si respondeat, quia intellectui conformari potest: sicut enim in veritate complexa, quia res est, vel non est, oratio vera vel falsa est *Cat. c. 12.* ita in veritate simplici quia res vera est, videtur esse conformabilis. Quare potius statuendum videtur veritatem consistere in convenientia rei cum suâ definitione aut principiis essentialibus, ut cum verum aurum dico, dicam tali rei convenire auri definitionem. Veritas igitur de formali addit enti denominationem sumptam à convenientia cum essentia rei.

XI. Veritas simplex habet etiam locum in simplicibus rerum conceptibus

tibus. Observandum est in conceptibus duplicem veritatem reperiri: una transcendentalis est cum conceptus considerantur ut qualitates menti inhærentes: altera est veritas quam in repræsentando vocare licet, quæ in eo consistit, quod repræsentent illa quorum conceptus esse dicuntur. Veritas in repræsentando distinguitur à veritate transcendentali, quod dicat convenientiam cum objectis aut rebus significatis, cum veritas transcendentalis dicat convenientiam rei cum suâ definitione: unde fit quod veritas transcendentalis manente re maneat, ea sublata, tollatur: re autem abolita non necessario illius conceptus etiam verus aboletur. In simplici hac notitia reperitur veritas cognitionis, sensus enim in cognitione proprii sensibilibis verus dicitur 2. de An. c. 6. in quo tamen complexio non datur, ergo multo magis in simplici intellectus
cogni-

cognitione veritas ponenda est: dicitur tamen peculiari aliqua & propria ratione veritas cognitionis in compositione reperiri, quia in compositione conformitas intelligitur.

XII. Veritati simplici nulla falsitas opponitur, quæ in rebus aut simplicibus rerum conceptibus datur. Non datur falsitas in rebus, nam quicquid est in rerum natura cum definitione sua convenit, ita aurum omne verum aurum est, quia cum auri definitione convenit, si enim ipsi non competat auri definitio, jam non proprie falsum aurum est, sed potius est non aurum, ita aurichalcum non tam falsum aurum quam verum aurichalcum est, cum ipsi aurichalci definitio conveniat, nec ideo aliquid proprie falsum dici debet, quia non convenit cum alterius rei definitione: sic enim quicquid est, falsum esset, & ita non aurichalcum tantum, sed & Cælum, homo
&c.

&c. falsum aurum essent, quia non
 conveniunt cum definitione auri.
 Interim tamen multa falsa denomi-
 namus, non propter solam noncon-
 venientiam, sed quia occasionem
 falsitatis nobis præbent, ut existi-
 memus aliquid esse quod non est,
 quo pacto aurichalcum falsum au-
 rum vocamus, propter similitudi-
 nem quam habet cum vero auro, un-
 de verum aurum esse judicatur: quod si
 propter dissimilitudinem falsum aurum
 diceretur, tum plumbum, stannum
 vel ferrum potius falsum aurum di-
 ci deberent quam aurichalcum, quia
 magis hæc ab auro distant, quam
 aurichalcum; falsum etiam ali-
 quid aliquando vocamus, quamvis
 similitudinem non habeat cum verâ
 re, modo pro verâ re habeatur, ut
 cum idolum falsus Deus dicitur.

XIII. Neque etiam in concepti-
 bus simplicibus falsitas reperitur: aut
 enim repræsentatur objectum ex. gr.
 aurum

aurum aut non repræsentatur, si repræsentatur jam conceptus verus auri est, datur enim conformitas inter conceptum & ejus objectum, si non repræsentatur ipsum aurum sed aurichalcum, jam non est falsus conceptus auri, sed verus conceptus aurichalci, aurichalcum enim est verum objectum quia repræsentatur; quare nõ tam falsitas quam deceptio contingit in apprehensione simplici.

XIV. Veritatis assequendæ difficultas, oritur ex improportione inter intellectum & rem objectam: improportio autem illa aliquando oritur ex mentis nostræ seu facultatis cognoscentis imbecillitate, unde quamvis Deus in se sit maximè intelligibilis, nos tamen de Deo pauca cognoscere possumus ob tenuitatem nostri intellectus; sicut qui visu non valet propter imbecillitatem facultatis videntis non potest solem intueri: aliquando oritur ex imperfectio-

ne re-

ne rerum, unde quamvis sufficiens virtus in nobis sit cognoscendi materiam primam & naturam motus, difficulter tamen illa cognoscimus ob debilem suam quam habent entitatem.

DISPUTATIO VII.

De Bono.

Resp. PHILIPPO de GLARGES.

Tertiam entis affectionem quæ in concreto de ente prædicatur, Peripateticos secuti, bonitatem posuimus: bonum autem cum ente reciprocari ex eo patet, quia omne ens est vel increatum vel creatum: increatum ens, Deus est, qui à se ipso independenter perfectissime bonus est, unde etiam solus bonus dicitur

Mat. 19. Cajetanus Deum forma-

E liter

98 ARN. SENGUERDII
liter & virtualiter bonum esse dicitur
& Deus simpliciter summum bonum
vocatur, cum sit prima causa effecti-
va omniū bonitatum aliarum æqui-
voca; non enim univoce bonitas de
Deo & creaturis dicitur, cum Deus
sit excellentissime bonus. Creatum
autem ens omne, cum entitatem suā
à Deo dependentem & productam
habeat, bonum quoque est, unde di-
citur *Gen. 1. Et vidit Deus omne quod
fecerat, & ecce erat valde bonum.* Nul-
lum igitur ens est quod omni bonita-
te destituatur. Inno ut Thomas in-
quit *1. part. quæst. 5. art. 3.* Omne ens
in quantum est ens (scil. actu exi-
stens, ut Javellus interpretatur) bo-
num est (ad quod probandum adferri
solet locus *1. Eth. 6.*) quia omne ens
in quantum est ens, est in actu, &
quodam modo perfectum, quia om-
nis actus perfectio quædam est. Ma-
teria prima quamvis in genere sub-
stantiæ imperfectissima sit, unde po-
tentia

tentia dicitur 2 *Phys. t. 12. & 8. Met.*
 t. 3. quia tamen aliquam entitatem
 habet, per quam ens actuale consti-
 tuitur., debilem etiam quandam bo-
 nitatem sibi vendicat. Diabolus mo-
 raliter pessimus, cum ens sit, Meta-
 physice bonus est. Imo in actioni-
 bus vitiosis bonitas aliqua reperitur,
 non quidem si ipsum vitium, quod in
 ἀταξία vel ἀνομία consistit, formali-
 ter consideretur, malum enim ut
 malum non potest esse bonum; sed
 si actiones materialiter sumantur ut
 actiones sunt, quo respectu malæ
 non sunt; ut si actionem furtivam
 respicias, motio membrorum, rei
 sumtio, per se mala non est, sed in
 quantum ens, bonum quid est, quam-
 vis illi malum jungatur, quia sc.
 est sumtio rei alienæ animo inique
 illam retinendi, in quo ἀνομία con-
 sistit: fugiendus igitur est error Ma-
 nichæorum & Priscillianistarum,
 qui quasdam creaturas ex se malas

100 ARN. SENGUERDII
esse docuerunt, ab aliquo principio
extreme malo profectas.

II. Bonitas autem illa non est
accidens aliquod vere ac proprie ad
categoriam qualitatis pertinēs, Deo
enim qui maxime bonus est, nullum
accidens adscribi potest: præterea,
quia bonitas in omni ente reperitur,
unde transcendentalis dicitur, non
potest ad prædicamentum qualitatis
restringi, sed latius se extendit, hinc
qualitas omnis aliqua quidem boni-
tas est, non tamen bonitatem exhau-
rit. Nec dici potest quod nihil aliud
sit quam essentialis cujusque rei per-
fectio, bonitas enim cum entis affe-
ctio sit, debet aliquid enti addere,
essentialis autem cujusque rei perfe-
ctio, nihil de ente dicit, vel enti su-
peraddit, sed ipsam solūmodo enti-
tatem notat; nihil enim magis essen-
tiale est enti reali, quam aliquam
perfectionem habere; unde discrimen
inter ens & perfectum in nomi-
nibus

nibus magis quam in re situm est, & consequenter, non habent se illa duo ut subjectum & affectio, sed potius synonyma seu polyonyma sunt, ut ensis & gladius: altera causa à quibusdam additur, quod una eademque res dicatur huic bona & alteri mala, cum tamen eandem perfectionem includat.

III. *Arist. 1. Eth. c. 1.* Bonum definit quod omnia appetunt: verum illa definitione non tam natura boni, quam eius propria affectio declaratur, ut Chynæus loquitur, hoc est quod alii dicunt, non est definitio à priori sed à posteriori, nam appetibilitas non est formalis ratio bonitatis, sed bonitatem sequitur & ex bonitate oritur, ideo enim res est appetibilis quia bona est, non autem bona est, quia appetibilis, sicut aliquid est visibile quia coloratum est, bonitas igitur appetibilitate prior est.

Quare appetibile & bonum forma-

liter non sunt idem, quamvis sint idem fundamentaliter; Cajet. enim distinguit 1. p. q. 5. art. 1. & post eum Suarez, Ægidius de Præsentatione &c. duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis, scil. formaliter & fundamentaliter. *Si sumatur (sunt verba Cajetani) ly appetibile formaliter, tum bonum dicitur habere rationem ejus non intrinsecam sed ut passionem, si verò sumatur fundamentaliter tum bonum dicitur habere rationem appetibilis intrinsece, quoniam propria ratio boni est fundamentum & causa appetibilitatis, sicut color visibilitatis, vide etiam Javellum ad eundem locum. Unde igitur patet, bonitatem non constitui per appetibilitatem, & tamen appetibile & bonum converti, ut id quod bonum est, sit etiam appetibile, & quod proprie & per se appetibile est sit etiam bonum. Quæ nullam habent entitatem appetuntur quidem aliquan.*

aliquando, ut privatio vitæ propriæ vel alterius, interim tamen non esse per se non est appetibile sed per accidens, in quantum scil. ablatio aliqujus mali est appetibilis, quod malum quidem aufertur per non esse, vide Thomam 1. part. quæst. 5. art. 2. ad 3. hoc est bonum quod Iavellus 4. Met. quæst. 4. vocat, rationem seu viam fugiendi non appetibile, quod dicit non converti cum ente reali, quoniam ut sic, non dicit aliquod esse.

Fundamentum verò illius appetibilitatis cum sit convenientia, statuendum videtur formalem rationem bonitatis in convenientia cum aliquo consistere, quicquid enim bonum est, alicui bonum & conveniens est, difficultatem tamen habere videtur, qualem convenientiam bonitas dicat, nam veritatis rationem formalem etiam in convenientia constituvimus, diximus enim veritatem

dicere convenientiam rei cum sua definitione aut principiis essentialibus : talis certe convenientia hic intelligi nequit, tum enim bonitas & veritas, quæ tamen affectiones diversissimæ sunt, confunderentur; convenientia igitur quæ formalem rationem bonitatis constituit est causa, ratio & fundamentum appetibilitatis, de quo adhuc dubitari potest, an sc. illud cum quo bonum dicitur habere convenientiam, debeat esse aliud quid seu alia res, quam ipsum bonum quod appetitur : multis placet optime rem explicari si dicatur, bonitatem de formali dicere convenientiam rei cum alio, unde dicunt, bonitatem dicere perfectionem rei, connotando convenientiam seu denominationem, consurgentem ex coëxistentia plurimum.

v. Verum non video, quo pacto hæc sententia tanquam vera statui possit, bonitas enim cum entis affectione

ctio fit, debet omni enti necessario per se competere, at vero si bonitas enti convenit ex plurium coexistentia, convenit ei per accidens, non verò est de ratione entis: præterea sequeretur, si bonitas oriatur ex coexistentia plurium, Deum Opt. Max. qui essentialiter & independenter bonus est, ante creatum mundum nõ fuisse bonum, nihil enim ipsi coexistebat, nihil erat cum quo actu existente convenientiam habebat, & ita bonitas ne quidem in omni enti semper locum haberet, consequenter non esset entis affectio, affectio enim cum competat subjecto qua tali, convenit etiam semper omni subjecto. *1. Post. c. 4.* simile argumentum fuit de uno disp. 4. th. 3.

Neque illi satis facere videntur qui sic rationem formalem bonitatis interpretantur, ut dicat convenientiam cum alio vel actu vel potentia existente, ut Deus dicatur ab æter-

106 ARN. SENGUARDII
no bonus fuisse, quia potuit cōvenire
cum creaturis possibilibus: nam illa
cōvenientia ratione bonitatis poste-
rior est, imo Deus cōcipi potest sum-
me bonus, quamvis non concipia-
tur possibilitas creaturarum. Qua-
re sicut Deus in se & ex natu-
ra sapiens & infinitus est, & sic in-
telligatur, quamvis non intelligen-
tur creature possibile, ita quoque
ex naturâ suâ maxima bonitas ipsi
cōpetit, quin ex eo quod in se est infi-
nite bonus, creaturis bonus est & eis
convenit. Res etiam creatæ in se
simpliciter ratione suæ entitatis bo-
næ dicuntur, non verò tantum quia
cum aliis conveniunt. Vide quæ Vasi-
quez habet contra sententiam Da-
randi. Quæst. Met. disp. 3.

VII. Quare potius statuendum
videtur, bonitatem esse convenien-
tiam rei cum appetitu, ita dicimus
Deum esse & ab æterno fuisse maxi-
me bonum, quia maxime cum appe-
titu

titu suo convenit: tale enim est ens in quo maximè complacere sibi divina voluntas, quare appetitum illum complacentiæ seu fruuentis vocare solent, qui non terminatur ad absens, quod facit appetitus desiderii, quo pacto aliquis appetit eruditionem, honores, divitias quas non habet, sed fertur ad bonum præsens: ita hominem bonum dico, quia cum aliquo appetitu convenit. Convenientiam a, cum appetitu dum dico, nolo, quod de formali ratione bonitatis sit, quod actu semper appetatur, sed quod bonum in se tale sit, ut appetibilitatem causet, & ejus fundamentum sit, inde est quod supra dixi, bonum & appetibile, fundamentaliter idem esse.

VIII. Cum bonum dico addere enti convenientiam cum appetitu, non tantum intelligo appetitum elicitum (quo res præeunte notitia in bonum suum fertur, qui duplex

est, sensitivus seu sensualis, cum res prævia notitia sensus in bonum fertur, qualis in brutis reperitur, & rationalis qui voluntas dicitur, cum aliquid prævia notitia intellectus appetit bonum sibi conveniens) sed etiam innatum seu naturalem quem etiam phoricum vocant qui nihil aliud est, quam propensio rebus à natura indita, qua unumquodque sine præcedanea aliquâ cognitione inclinatur in id quod sibi conveniens est, quo pacto lapis dicitur appetere locum inferiorem, ignis superiorem.

ix. Bonum variis modis dividi solet: aliud enim dicitur in se bonum, aliud alteri alicui bonum: præterea dividitur in bonum verum & apparens, *verum bonum* vocant, quod tale est, quale existimatur & cognoscitur, *apparens* quod existimatur quidem bonum, re verâ tamen bonum non est, Bonum appa-
rens

rens æque potest movere appetitum ac bonum verum, appetitus enim sequitur facultatem cognoscentem, id est, ejus æstimationem vel judicium, unde aliquid appetimus vel non appetimus prout de eo judicamus: interim tamen bonū apparens ad bonū transcendente non pertinet, bonitas enim transcendentalis veritatem præsupponit, quomodo scientia ut bona sit debet esse vera, veritas autem dicit carentiam nudæ apparentiæ; hinc quamvis bonum apparens appetatur sub ratione boni, in se tamen appetibile non est.

x. Vulgo etiam dividitur in bonum honestum, jucundum & utile. Thomas advertit hanc propriè videri divisionem boni humani, si tamen ratio boni communius consideretur, propriè competere bono secundum quod bonum est. Secundo quoque observat, non tam esse divisionem per oppositas res, quam per oppositas

IIIO ARN. SENGUERDII
tas rationes, hoc est tria hæc mem-
bra aliquo modo, saltem, ratione ef-
se distincta, cum tamen non necesse
sit re seu subjecto distingui, ita ut
unum & idem possit esse honestum,
jucundum & utile. Cum hæc divi-
sio bono transcendentali accom-
modatur, tum bonum honestum
latè sumitur & distingui debet,
ut dupliciter dicatur, in ordine
ad virtutem, quod recta ratio dicat
esse faciendum vel amandum, vel
in ordine ad naturam quod per se
naturæ conveniens est; & ita sani-
tas, corporis integritas, scientia &c.
ad bonum honestum referuntur.

DISPU.

DISPUTATIO VIII.

DE MALO.

Resp. IACOBO MIGRODIO.

QUONIAM superiore disputatione de Bono actum fuit, cui malum opponitur *Cat. c. 11.* sequitur ut de Malo quædam dicamus. Sumitur autem malum aliquando materialiter seu concretè pro re malâ, aliquando formaliter seu abstractè pro ipsâ malitiâ, posteriore significatione hic malum considerabimus.

II. Dari Malum in rerum natura, immundum in mundo, ex communi omnium sensu & sermone constat, imo læpius de malo conquerimur quam de bono triumphamus: non tamen proprie existit, quod enim existit essentiam habere necesse est.

est, cum existentia sit, actualitas entitatis quod autem essentiam habet bonū est, cum ens sit, quare si malum proprie existeret, malum esset bonum, hoc est quod Cajetanus dicit: *Malum non est in rebus ut ens sed ut rei remotio formalis, & dicuntur mala in rebus esse, non positive sed remotive, id est, non ponendo sed removendo aliquid formaliter à rebus, & invenitur in re ut exercens negationis nō positionis actum.* Hinc patet non agi hic de malo ut de entis affectione, sed ut de eo quod entis affectioni opponitur, scilicet ut Physica de vacuo agit, quod loco corporis naturalis affectioni, opponitur. Malum non posse entis affectionem statui, ex eo patet; quia superiore disputatione ostensum est, omne ens esse bonum, quare nullum ens ut sic malum est, quod Thomas dicit. *1. part. quest. 5. art. 3. ad secundum, nullum ens dicitur malum in quantum est ens sed in quantum caret aliquo*

aliquo esse. Quare de formali non dicit aliquid pertinens ad rationem entis, sed potius defectum & imbecillitatem in ente, vel enti adjunctam significat: at si esset entis affectio, omne ens deberet esse malum: unde etiam Deus Opt. Max. deberet esse malus, quod cogitare blasphemum: Deus enim in se defectum nullum habet unde malus dici posset, nec alteri alicui enti vere & absolutè est disconueniens, sed maxime conueniens, imo ens simpliciter necessarium ad cuiuslibet alterius entis bonum & perfectiorem: præterea beati Angeli nulli unquam malo subjecti fuerunt aut etiam subjicientur, quibus malitia tribueretur, si ea entis affectio foret.

III. Quid verò Malum seu ipsa malitia sit, difficulter cognosci aut explicari potest, cum mali natura aut essentia nulla sit, *nomine*
enim

enim *mali* ut Thomas inquit, *I. part. quæst. 48. art. 1. significatur quedam absentia boni.* Eilhardus Lubinus c. 17. de causa & natura mali, *Si quis querat, inquit, quid malum sit recte respondebo. Nihil malum est.* Ab hoc loquendi modo, à Lubino usurpato, paulum declinandum videtur, & magis amplectenda sententia, quæ formalem rationem mali constituit, non in plane nihil, sed in privatione perfectionis debitæ inesse: ut igitur malum seu malitia de formali non quidem dicat positivum aliquod ens; tum enim malum ut tale bonum esset, imo cum omne ens extra Deum sit à Deo, omne malum à Deo esset, sed neque dicat puram negationem seu carētiā cujuslibet bonitatis seu perfectionis etiam non debitæ; non enim potest homo malus dici, quia caret perfectione Angelicā: imo si ideo res deberet dici mala, quia aliquā bonitate destituitur, tum neces-
fario

fario omnis creatura mala esset, cum nulla creatura habeat aut habere possit perfectionem creatoris; verum ut notet, privationem bonitatis seu perfectionis illius quæ rei inesse debebat.

IV. Sicut bonum dividitur in bonum in se & bonum alteri: ita etiam aliud est malum in se, aliud alteri malum, & sicut bonum alteri nihil aliud dicit, quam perfectionem unius rei connotando in alia conditionem aliquam, ratione cujus sibi debetur aut congruit talis perfectio; ita malum huic bono oppositum formaliter ac præcise nihil aliud dicit, quam perfectionem unius rei, connotando in alia aliquid, ratione cujus repugnantiam vel disconvenientiam habet cum tali forma; quare quod ideo denominatur malum, quia alteri est disconveniens, cum in se ens positivum & consequenter bonum sit, non est malum simpliciter, sed tantum secundum

cundum quid & quasi per accidens, nam non ponitur privatio boni quod sit de debito perfectionis illius rei quæ mala dicitur, sed notatur privatio boni quod est de debito perfectionis alterius illius scilicet cui mala dicitur. Sic in moralibus actus intemperantiæ homini malus dicitur, quia caret rectitudine temperantiæ, non verò ob positivum actum: in naturalibus sextus digitus homini malus est, qui in se positivum aliquod ens & bonum est: eodem modo calor dicitur malus aquæ; hæc igitur non dicuntur mala ex vi positivæ suæ perfectionis seu quatenus entia sunt, sed quia aliquid intervenit, quod non est nisi privatio aliqua, quæ isti positivæ perfectioni respectu alterius adjungitur, scilicet sex digitos habere, malum dicitur homini, quia homini disconveniens est, & eum privat perfectione debita, calor malus aquæ dicitur, quia infert carentiam seu

seu privationem frigoris, quod aquæ bonum & conveniens est.

v. Hinc dicitur, id quod est alteri malum in positivo posse consistere, & tum malum bono non privativè sed contrariè opponi. Imo malum malo, vitium vitio, prodigalitas ex. gr. avaritiæ contrariari dicitur, non quidem quatenus illa duo vitia sunt, conveniunt enim in eo quod careant debitâ rectitudine, sed quatenus contrariæ inclinationes & habitus sunt, & quatenus contrariæ actiones ab illis dependent. Verùm non consideratur tum ipsum malum formaliter ut malum, sed id quod bonum est, forma scilicet positiva, ipsa verò malitia in privatione consistit, quod tam in malo alteri, quam in malo in se locum habet. Quod est malum in se includit carentiam perfectionis sibi debitæ, quod verò est malum alteri includit carentiam perfectionis debitæ illi cui est malum, & ideo bo-
num

118 ARN. SENGUERDII
num & malum secundum suas for-
males rationes opponuntur privati-
ve.

VI. Malum non habet causam ma-
teriallem ex qua constat, quicquid e-
nim ex materia propriè componitur
corpus est, requirit tamen necessa-
riò materiam in qua sit seu subje-
ctum, privatio enim omnis subje-
ctum præsupponit, malum autem in
privatione posuimus, non tamen sub-
jecto suo inhæret, ut accidens quod
ens est, sed inest ipsi per modum, ut
loquuntur, privationis. Subjectum
illud non est nisi bonum, perfectio e-
nim sublata rei bonæ debebatur, o-
mne igitur malum in bono est: non
tamen omne bonum potest esse sub-
jectum mali, sed tantum bonum seu
ens finitum: illud porro bonum quod
mali subjectum est non destruitur à
malo, non enim quodlibet malum
destruit quodlibet bonum, sed ma-
lum destruit tantum bonum cui for-
mali-

maliter opponitur, sicut tenebrę destruant bonitatem luminis, non tamen perfectionem aëris, interim subjectum privat bonitate ipsi debita; habilitas subjecti ad actum, diminuitur per malum non tamen totaliter tollitur.

VII. Quia vero malum omne bonum ut subjectum requirit, hinc fit, quod non possit dari summum malum, id est malum per essentiam quod omnem boni rationem excludat ut detur sine ullo bono, quamvis detur summum bonum in quo nulla ratio mali reperitur, quale bonum est Deus Opt. Max.; quę nullo modo sunt, mala dici non possunt, quę propriè existunt, bona sunt.

VIII. Relictis aliis mali divisionibus, illam impræsentiarum modo considerabimus, qua malum respectu creaturę rationalis dividitur in malum culpę & malum pœnæ. *Malum culpa* seu peccatum consistit in

ἀνομιᾶ seu privatione conformitatis actionis aut habitus cum lege. *Malum poenae* est privatio boni debiti ob culpam contracta seu inflictā. *Malum culpæ* est causa mali poenæ, non quidem physica, quæ simulatque operari potest, necessario producat proprie poenam, sed moralis vel potius *κατασκευαστικὴ*, sicut meritum est causa præmii: si hæc duo mala in gravitate considerentur, longe majus malum est malum culpæ quam malum poenæ, à culpa enim aliquis proprie malus denominatur, non verò à poena; quomodo non dicimus hominem esse malum, quia malum poenæ patitur, seu punitur: hinc melius est quodlibet malum poenæ sustinere, quam minimum malum culpæ admittere.

ix. Malum culpæ non potest directè exercere causalitatem causæ finalis, nisi respectu depravatæ voluntatis, non potest qua tale esse finis, cum

cum non sit bonum, nec commissio peccati intendi ut medium ad aliquod bonum, cum non sint facienda mala ut eveniant bona, inordinata autem voluntas Angelorum malorum & hominum ipsum malum intendere potest & nimis sepe secundum intentionem patrat. Impium igitur est vel minimi mali culpæ Deum autorem ponere, malum enim culpæ contrariatur impletioni divinæ voluntatis: permissio tamen illius mali, cum ex se mala non sit, ordinatè & rectè à Deo intendi potest & intenditur; imo si Deus non permitteret malum, non fieret, permittit vero malum propter bonum, ad quod malum contra propriam mali naturam ordinat, unde dicitur, Deus Optimus cum sit, non permitteret malum, nisi ex malo bonum facere nosset.

x. Malum pœnæ, non tantum quoad permissionem, sed etiam quo-

F ad ef.

122 ARN. SENGUERDII
ad effectiōnem, potest rectè inten-
di propter honestum finem, justam
culpæ vindictam, *ad ordinem enim*
universi (sunt verba Thomæ I. p. 9.
49. art. 2.) *pertinet ordo justitiæ qua*
requiritur ut peccatoribus pœna infera-
tur, & ita rectè Deus autor mali pœ-
næ statuitur; ex Amos 3. Deus e-
nim justus judex mundum judicat.
Huc referunt nonnulli malum quod
ιατρικόν seu medicinale vocant, quod
infertur ad impediendum majus ma-
lum, ut si membrum aliquod abscin-
datur cum gangræna illud corripuit,
ne aliæ partes etiam inficiantur.

DISPUTATIO IX.

De Causis in Genere & de Materia
in Specie.

Resp. LUCÆ VINCKIO.

I. **V**idimus hæctenus affectiōnes
entis simplices, quæ singulæ
seorsim

seorsim de ente prædicantur: sequuntur combinatæ quæ disjunctione ens exhauriunt, ut sunt, causa & causatum, actus & potentia &c. dico enim, omne ens est causa vel causatum &c. Unde etiam disjunctæ affectiones vocari possunt. Hinc patet quare Metaphysici sit de causis agere, quia scilicet causa vel causatum subjectum Met. quod ens posuimus dividunt, ratio enim causæ non tantum ad materialia sed immaterialia entia pertinet. Physicus quidem de causis agit, sed tantum in ordine ad motum, seu quatenus causalitas cum aliquo motu & physica mutatione exercetur, causa autem latius patet; ratio enim causæ secundum se abstrahit à materia & motu. Logicus etiam causas tractat sed tantum quatenus causarum cognitio logicis instrumentis inservit: sola Metaphysica de iis agit quatenus ens per cau-

124 ARN. SENGUERDII
fam aut causatum dividitur.

II. Varii notant Arist. nusquam
ubi de causis agit, generalem causæ
definitionem tradidisse, fortasse ut
Pererio videtur, quia cum causa non
sit univocum genus respectu omni-
um causarum, difficile fuit talem de-
finitionem dare, quæ cuilibet causæ
generi competeret: hinc fit quod
variæ causæ definitiones proponan-
tur ut aliquando definiatur *quod dat
esse rei*; aliquando *cujus vi res est*. Non
contemnenda videtur illa descriptio
qua dicitur, *Principium cuius vi res
est*, vel *Principium per se influens esse
in aliud*. *Principium* loco generis po-
nitur; quia est quid communius
quam causa, omnis enim causa prin-
cipium est, non vice versa, omne
principium causa: privatio enim est
principium corporis naturalis non
causa, ita in Deo una persona dici-
tur principium alterius, non causa:
ideo additur *per se influens esse in aliud*
cum

cum principium etiam dicatur de eo quod propriè non influit esse in aliud, & habet locum ubi est ordo tantum originis cum aliqua connexionem seu consecutione. Influxus debet esse talis ut dependentiam aliquam inferat causato; inde dicitur, quod influit esse in aliud, nam ipsum esse, debet esse causatum, & consequenter essentialiter distinctum ab esse ipsius causæ, ut causatum habeat essentiam suam numero diversam, ab essentia causæ à qua pendet: hinc etiam potius dicitur *in aliud* quam in aliquem, vel alium, quia *aliud* absolute & propriè dicitur tantum de eo quod in essentia diversum est. Unde jam patet quare Persona una in S. S. Trinitate non dicatur causa alterius, quia scilicet personæ divinæ habent unicam & eandem essentiam, non verò aliud esse. Hoc autem nomen *causa* videtur importare diversitatem substantiæ & dependentiam alicujus in altero, quam

non importat nomen principii. Thomas
 1. p. quest. 33. art. 1. ad. 1. Coinci-
 dit hæc descriptio cum ea qua causa
 definitur, Principium est quo pendet
 causatum.

III. Numerum causarum cum
 Arist. 2. Phys. c. 3. r. 28 & c. 7. l.
 68. 5. Met. c. 3. quaternarium po-
 nimus. Causam scilicet aliam mate-
 riale, aliam formalem, aliam effi-
 cientem, aliam finale. Harum una
 quæque veram & propriam ratio-
 nem causæ habet & planè diversam
 à ratione aliarum causarum. Materia
 enim causat quatenus est potentia
 passiva, forma ut actus informans:
 efficiens, per potentiam agendi: fi-
 nis bonitate sua appetitum agentis
 movet & allicit: interim potest una
 eademque res habere plures causali-
 tates diversarum rationum respectu
 diversorum causatorum: quomodo
 anima rationalis est forma hominis,
 causa efficiens suarum operationum,

finis ge-

finis generationis, & quamvis ex materia non constet solet tamen causa materialis dici suarum proprietatum, quatenus est subiectum intellectus & voluntatis.

IV. Sufficientia hujus quaternarii numeri potest ex Arist. 2. *Phys.* c. 7. t. 68. probari: tot enim sunt causæ, quot modis responderi potest ad quæstionē propter quid (hic propter quid non debet tam strictè intelligi, prout aliquando soli fini accommodari solet) at quærenti propter quid res sit, quatuor modis responderi potest, ut late hoc Simplicius ostendit ad citatum locum: ita dicimus hominem esse mortalem propter materiam, vivere propter animam &c. Et certè quia omnis res naturalis ex materia & forma constat, & omne quod fit ab aliqua causa propter aliquod bonum fit, manifestum est, quod quæcunque habent esse tale illud vel ob materiam, vel ob for-

nam, vel ob efficientem, vel ob finem habere.

v. Quatuor hæ causæ bimêbri etiã divisione proponuntur, cû causæ dividuntur in internas & externas. Causæ *interna* dicuntur, quæ ad rei constitutionem ut partes concurrunt, quare etiam imperfectionem arguunt, cum pars quælibet minorem perfectionem habeat quam totum: hæ proprie dictæ in solis corporibus locum, suntque *Materia & Forma*. *Externa* sunt quæ essentiam rei non ingrediuntur ut partes suntque *Efficiens & Finis*.

vi. Numerum causarum non auget *exemplar* aut *causa sine qua non*. Exemplar enim satis commodè ad causam efficientem revocatur. Arist. quidem solet exemplar cum forma nominare, non tamen putandum est, illud esse formam propriè dictam, forma e. rei non est antequam res sit, at exemplar est ante rem: tum forma sub-

ma substantialis intrinsecè constituit rem ad compositionem concurrendo, exemplar vero nec hoc neque simile quicquam facit; potest quidem forma rei exemplar dici, verum non propter causalitatem formalem quam circa illam exercet, sed quia illam in se aliquo modo continet, per modum imaginis, seu in esse repræsentativo; imagines autem solent formæ appellari *Suarez disp. 25. sect.*

2. Causa sine qua non, nomine tantum tenus causa est, non enim per se influit in esse rei, sed est tantum conditio aliqua ad agendum requisita, ut remotio purulentæ materiæ in vulnere ut sanetur, approximatio ligni ad ignem ut calefiat: hæc autem nō possunt propriè causæ vocari.

VII. Et hæc de causis in genere: sequuntur singulæ causæ cōsiderandæ. Primo agemus de causis internis, postea de externis. Causas internas

duas posuimus thes. 5. materiam & formam. Materia dividitur in materiam in qua, ex qua & circa quam, quam distinctionem præmitto, quia non tam divisio quam explicatio vocis ambigua est. Materia in qua est subjectum, cui aliquid inhæret. Ita docet Phil. 8. Met. c. 4. quod accidentia, quamvis propriè dicta materia careant, pro subjecto ipsam rei substantiam habeant, quæ aliqua ratione eorum materia dici potest. Materia circa quam est objectum circa quod aliquid versatur: ita materia physicæ dicitur corpus naturale, quia circa illud physica versatur, materia circa quam versatur faber est lignum. Materia ex qua est materia propriè dicta.

VIII. Definitor illa ab Arist. 2. Phys. c. 3. t. 28. & 4. Met. c. 2. τὸ ἐξ ἧ γίνεται πῆν ἡ πᾶσι χροῖσιν. ex quo in suo vel inexistente a quo fit, cum dicitur ex quo distinguitur materia à forma: dicuntur

dicuntur quidem corpora ex materia & forma constare, interim si propriè loqui velimus particula ex materia non formæ convenit. Cum dicit *insito* distinguit materiam à privatione, quæ non inest ei quod fit, sed adveniente forma perit: per idem vocabulum distinguit etiam materiam a causis externis, quæ non fiunt partes ejus quod constituitur, quamvis enim, ut fit in naturalibus, finis in ipsa re insit, tamen non inest qua finis sed qua forma, quia idem tum est finis quod forma.

IX. Materia à Philosophis dividitur in primam & secundam. *Materia prima*, simpliciter est materia & nullo modo compositum, est enim materia informis; non quidem quod materia aliqua detur quæ omni omnino forma destituta sit, sed quia materia prima nullam ex se formam habet. *Materia secunda*, est materia forma induta: unde materia secunda, verè

132 ARN. SENGUARDI
da, verè compositum est, ita corpus
humanum verè compositum est, in-
terim materia hominis : materię se-
cundæ tres gradus ponuntur. Ele-
menta enim sunt materia secunda
corporum mixtorum. 2. Partes simi-
lares , quæ ex elementis constant,
sunt materia partium organicarum.
3. Partes organicæ sunt materia
corporis viventis. Dari materiam
primam partim ex eo ostendi potest,
quia materia aliqua datur , illa igitur
vel est illa quam nos primam voca-
mus, vel aliam primam præsupponit,
si aliam præsupponit , quæro an illa
adhuc ex alia constet vel non & sic
progrediar in infinitum , aut sisten-
dum erit in aliqua quæ prima sit, seu
quæ ex alia non componatur. Præ-
terea ex generationibus & corrupti-
onibus manifestum illud est : duæ e-
nim sunt corporis partes essentielles,
materia & forma , at in mutatione
substantiali forma, quæ antea fuerat
tollitur,

tollitur, saltem definit corpus ultimate in tali specie cōstituere: si enim hoc non fieret: non esset permutatio specifica, prout cum ex aëre aqua fit, forma aëris perit, alias enim aër maneret, si forma sublata non remaneret materia quæ esset commune subjectum utriusque formæ, non foret illa mutatio aut generatio, sed annihilatio aeris & nova aquæ creatio, mutatio enim omnis subjectum idem requirit: nam generatio per id à creatione distinguitur, quod in generatione subjectum maneat, in creatione vero nihil præsupponatur: quomodo etiam distinguitur annihilatio à physica corruptione, quod post corruptionem, rei corruptæ subjectum relinquatur, in annihilatione vero ne quidem subjectum maneat.

κ. Materia prima à Phil. definitur 1. *Phys. c. 10.* τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἐκάστω, ἐξ ἧς γίνεται π εὐπαρέσχοτος,

χοντες, μὴ κατὰ συμβεβηκός. ἔστε φθί-
 ρεται, εἰς ἃ το ἀφίξεται ἔχατον. *Primum*
cujusq; rei subjectū, ex quo infito fit ali-
quid, non secundum accidens; sive quid
intereat in hoc ultimo abibit. Materiā
primam dicit esse subjectum, ut per id
illam à forma distinguat, vocat sub-
jectum primum propter materiam se-
cundam quę subjectum certè est,
non tamen primum, cum materia
secunda, utpote compositum, ex
prima materia constet. Dicit non
secundum accidens, quia factò & ge-
nito infunt etiam eadem accidentia,
quæ infunt subjecto, ut statuæ inest
color ille qui erat accidens æri, ve-
rum non inest statuæ per se, sed per
accidens, ideo color non est mate-
ria statuæ, neque confert ad essenti-
am statuæ ut ipsa sit, in hoc ultimo a-
bibit significat eandem esse materiā
cōpositionis & resolutionis, materiā
vèro ipsam non esse corruptibilem,
quicquid enim interit in mate-
 riam

riam primam resolvitur. Cum dicit
ultimo resolvitur, ostendit, quod non
 quidquid intereat immediatè in
 materiam primam resolvi debeat,
 sed docet omnem compositionem
 corporum tandem terminari in ma-
 teriam primam, & quod tum am-
 plius resolutio aliqua ne quidem co-
 gitari possit; ratio manifesta est,
 quidquid enim resolvitur, debet re-
 solvi in ea ex quibus constat, neque
 potest quicquam resolvi in ea ex qui-
 bus non est compositum, cum ergo
 materia prima simplex sit & non
 constet ex partibus essentialibus, non
 potest etiam in illas resolvi.

ix. Quia materia prima expers est
 omnis omnino formæ, hinc fere ad
 non ens accedit, ideo dicit Aristote-
 les 1. *Phys.* t. 69. *Eam non esse ens ut*
hoc aliquid, eam per se neque quid, ne-
que quantum esse, neque aliquid eorum
quibus ens determinatur. 7. *Met.* t. 7.
 Hinc dicitur pura potentia, non qui-
 dem

136 ARN. SENGUERDII
dem quod plane nihil sit, est enim
certe aliquid, & habet propriam su-
am entitatem, essentiam & existen-
tiam distinctam ab entitate formæ;
non potest enim statui materiam su-
am entitatem à forma habere, quia
forma non constituit intrinsecè ali-
quam naturam in suo esse essentia,
nisi componendo illam essentiam
per modum actus & sese intrinsece
uniendo cum potentia, forma vero
non concurrit cum aliquo alio ad
componendam essentiam materiæ, si
enim hoc foret, materia non effet
ens simplex. Materiam primam sta-
tuimus ingenerabilem & incorrup-
tibilem, cum per motum aut muta-
tionem physicam produci aut de-
strui nequeat, interim creabilis est &
revera à Deo creata, quæ eam etiam
destruere potest.

DISPU.

DISPUTATIO X.

DE FORMA.

Resp. IOANNE de MEY.

NOMEN *forma* à Græco
 μορφή per transpositionem
 litterarum originem suam ducere,
 notat Scal. *Exer. 312.* Pererius illud
 à formando derivat, quia forma in-
 formitatem materiæ format, ejus-
 que ruditatem politam reddit, dici-
 tur alias ἐντελέχεια 2. de *An.c. 1.* Lati-
 nis *actus*, ad verbum magis Hermo-
 laus Barbarus ἐνελέχειαν vertit per-
 fecti *habiam*, derivatur enim ab ἐντελές
 quod est perfectum, aut τέλος finis,
 & ἔχειν habere, quoniam est finis &
 perfectio quæ habetur & possidetur,
 ex qua res dicitur re verâ & actu,
 non amplius potestate esse: est enim
 ut Themisthius loquitur forma per-
 fectio & ceu expletio, absolutioque
 præpa-

138 ARN. SENGUERDII
 præparationis illius, id est quæ quasi
 afferat & manum extremam impo-
 nat ei rei, quæ potentia sola consta-
 ret; cum enim res formam habet
 perfecta est generatio. Cicero non
 bene ἐντελέχειαν explicat continua-
 tam quandam motionem & perennem:
 ut multis hoc ostendit Monlo-
 rius. Forma dicitur etiam εἶδος *spe-*
cies 2. Phys. c. 3. Quia rem aspecta-
 bilem & cognoscibilem reddit, λόγος
ratio, unde formalem rationem dici-
 mus, per quod aliquid tale vel tale
 est. *Terminus*, quia materiam indefi-
 nitam & indeterminatam terminat
 & contrahit ad certum aliquod ge-
 nus.

II. Definitur autem forma ab A-
 rist. τὸ πᾶν εἶναι quæ explicat quid res
 sit, 2. *Post. c. 11.* ὁ λόγος ὁ εἶναι πᾶσι δυνά-
ratio eius quod quid erat esse. 2. Phys. c.
3. t. 28. 5. *Met. c. 2.* λόγος τῆς οὐσίας
ratio essentia, 1. de Gen. ani. c. 1. quibus
 omnibus vult formam dare rei esse,
 expli.

explicare essentiam & definitionem
ejus, interrogantes enim quid res sit,
ejus essentiam quærimus; non quod
forma sit tota rei essentia, sed quod
propter formam res talis vel talis di-
catur.

Formæ varijs modis dividi
possunt, forma enim alia est *natura-*
lis quæ est à natura, alia *artificialis*
quæ per artem introducitur, ita figura
est forma artificialis statuæ. Natura-
lis forma, alia est *substantialis*, quæ
substantiam constituit, alia *acciden-*
talis, accidens scilicet subjecto instar
formæ inhærens, constituitque ad-
junctum substantiæ unum per acci-
dens. Divisio formæ in informantem
& adsistentem, admittenda non vi-
detur: forma enim debet rei dare
esse, hoc autem forma adsistens non
facit, ut pote quæ tantum per extrin-
secam adsistentiam corpus moveat,
quomodo dicunt Peripatetici intelli-
gentias esse formas adsistentes orbi-
um cæ.

140 ARN. SENGUERDII
um cælestium cum iis motum tribu-
ant, ita nauta est forma adfistens na-
vis.

IV. Forma substantialis definitur
*Causa interna per quam res est id quod
est.* Cum *causa interna* dicitur ab effi-
ciente & fine distinguitur, cum per
formam dicitur *res esse id quod est*, di-
stinguitur a materia, per materiam
quidem res est, sed non est id quod
est, non e. constituitur per materiam
in certa specie, ita ad essentiam ho-
minis constituendam concurrat ho-
minis materia, sed quod homo poti-
us quam aliquid aliud fit, id soli for-
mæ, non autem materiæ debetur,
materia enim componit quidem cor-
pora naturalia, forma vero præter-
quam quod componat, etiam distin-
guit illa à se invicem. Satis bene
quoque definitur, *Actus substantialis
unum per se cum materia constituens.*
Cum dicitur *unum per se* cum mate-
ria constituere, distinguitur à formis
acci-

accidentalibus, quæ unum per accidens constituunt si materiæ adjungantur, materia enim & accidentia sunt res diversorum prædicamentorum.

v. Corporum formæ substantiales nos pleræque latent; non ideo tamen cum veteribus negandum est, in corporibus formas substantiales dari. Anima enim rationalis vera hominis forma substantialis informans est. 2. Si non darentur formæ substantiales, neganda foret generatio & corruptio substantialis in corporibus, per hoc enim generatio ab alteratione distinguitur. 1. de Gen. & Cor. quod in generatione subjectum mutat speciem, in alteratione non: Unde si in generatione tantum qualitates mutarentur, mutatio illa non generatio sed vera alteratio foret. 3. Si non daretur forma substantialis, non daretur specifica in rebus distinctio, sed omnia forent unius essentiæ, &
 acci-

142 ARN. SENGUARDII
accidentaliter tantum ab aliis differ-
rent. 4. Operationes & effectus cor-
poris naturalis id satis arguunt, ut vis
trahendi ferrum in magnete, quæ vis
ab essentia magnetis manat, non au-
tem à materia, illa enim non agendi,
sed tantum patiendi principium est;
præterea cum eadem specie materia
aliis etiam corporibus insit, necessa-
rio alia quoque corpora ferrum at-
traherent, si materia illius virtutis
causa esset. Ita cernimus aquam cale-
factam remoto tantum calefaciente
ab intrinseco se ad pristinum frigus
reducere, hoc autem fieri non posset,
si forma substantiali careret. 5. Cum
materia sit pura potentia non sufficit
sola ad complendam rei essentiam,
sed ipsi actus adjungi debet, non po-
test actus ille esse accidentalis, tum
enim nulla substantia composita es-
set per se una, ex actu enim & poten-
tiâ diversorum generum, constituitur
unum per accidens; præterea cum
ma-

materia sit substantia, potentia ejus non expletur per actum accidentalem.

VI. Imo in corporibus mixtis, ut in viventibus, plures formas substantiales admittere possumus, ita tamen ut (cum unaquæque res unicum quid per quod in certa aliqua specie constituatur, quod unū esse vocant, habeat) una tantum sit ultimate specifica & principalis, reliquæ quamvis substantiales sint, sint tamen inferiores & disponentes, nam forma non semper ita complet & actuat potentiam materiæ, ut non materiam relinquat in potentia ad formam perfectiorem. Quate cum materia formam ulteriorem suscipit, non constituitur unum per accidens, quia sc. materia erat incompleta & in potentia ad aliam illam formam. Ita in homine unica quidem tantum forma est, anima scilicet rationalis, per quam homo constituitur, inter-

rim

244 ARN. SENGUERDII
rim tamen formæ substantiales sin-
gularum partium in ipso admittende
sunt.

VII. Origo seu ortus formarum
valde cruciavit veteres & recentio-
res Philosophos: difficultas in eo con-
sistit, quod dubitari posset, cum for-
ma substantialis sit res distincta à ma-
teria, an ante generationē illa fuerit
aliquid an nihil, si dicatur fuisse ali-
quid, ergo ante generationem fuit
forma substantialis, & ita substantia-
lis generatio tollitur, cum illa sit mu-
tatio à privatione formæ substan-
tialis ad formam substantialem in
materia. Philosoph. dicit esse muta-
tionem, *εἰς ὄν καὶ τοῖς μὲν οὐκ ὄντος* in ens
quamvis sit ex non ente 5. *Phys. G. 1. 1. 4*
præterea si formæ substantiales ante
generationem essent in materia, tum
plures formæ ita repugnantes ut una
alteram evertat, ex. gr. forma canis
piscis, arboris, &c. simul materiæ
inhærerent. Si dicatur formam ante
hilo

generationem nihil esse, ergo ex nihilo videntur produci & consequenter omnes creari. Idem argumentum de formis accidentalibus argeri potest, habent enim & illæ suas entitates.

VIII. Anaxagoras dicitur statuisse, quod cum ex. gr. generatur asinus, antea forma asini fuerit in materia, sed diuisa per minutas partes inter quas intercedebant particulae aliarum formarum, & ideo asinus antea non apparuit, sed quando particulae formæ asini erant segregatae & congregatae ab aliis particulis aliarum formarum, tunc apparebant; verum ista opinio generationem substantialem negat. Alii statuebant formas ante generationem esse actu in materia secundum quasdam inchoationes earum. Alia adhuc adfertur sententia quæ ponebat in materia possibilitates formarum, quæ in productione formarum in eas convertantur.

G

IX, His

IX. His relictis, distinguendum est inter formas immateriales & materiales. Forma immaterialis, qualis est anima rationalis, extrinsecus advenit, ex nihilo producitur & à Deo per creationem ortum ducit, est enim substantia spiritualis non dependens à materia, 2. de Gen. Anim. c. 3. Gravior autem difficultas est de forma materiali, quæ non potest dici, quod creetur in materia, tum enim deberet per se posse subsistere independentem à materia, & ita animæ brutorum immortales quoque forent. *Albertus de Saxonia* 1. *Phys.* q. 14. dicit, quod *omnes fiunt ex aliquo prout ex denotat materiam in vel ex qua aliquid fit, cum hoc tamen inquit bene stat quod fiant ex nihilo, saltem aliquæ earum, prout ex denotat terminum à quo distinctum à materia.* Dicendum potius videtur, formas materiales non creari ex nihilo, nec antea actu in materia fuisse, sed id ante generationem fuisse se po.

se potentia quod post generationem sunt actu, & ab agente educi ex potentia materiæ, in qua antea continebantur. Quid sit educi ex potentia materiæ, diversimode explicatur; quidam dicunt, illud esse produci dependenter à materia; verum non satis recte illud dici videtur; quamvis enim omnes formæ quæ educuntur ex potentia materiæ, etiam à materia dependeant, non tamen omnes formæ à materia dependentes sunteductæ ex potentia materiæ; formæ enim materiales, quæ in prima creatione cum materia productæ sunt, sunt formæ dependentes à materia, non tamen possunt dicieductæ ex potentia materiæ, quia nunquam fuerunt in potentia materiæ ex qua potuissent educi. Rectius *Thomas 1. part. quest. 90. art. 2. ad secundum. In actu inquit extrahi de potentia materia, nihil aliud est, quam aliquid fieri actu quod antea erat in potentia.* Cajet. Formam in-

quit, esse in potentia materia, est esse in ea ut causa non activa sed materiali: esse autem in aliquo ut causa materiali, est habere esse dependens ab ea, & habere esse confusum id est indistincte in ea. Et paulo post, Educti ergo formam de potentia materia est ipsam ex vi transformationis resultare in ea.

x. Dubitari posset, an non anima quoque rationalis dicenda sit, educi ex potentia materiae? dicendum videtur, materiam hominis esse quidem in potentia naturali ad animam rationalem (quia materia naturaliter disponitur ultimate ad recipiendam formam rationalem, praeterea quia anima rationalis est ipsius proportionalis actus, unde ex duobus illis, unum per se constituitur; tum etiam generatio hominis non posset dici naturalis, nisi materia haberet naturalem potentiam ad recipiendam animam) interim tamen animam humanam non educi ex potentia materiae, quia

quia illam non continet in potentia, longe autem differunt formam aliquam in potentia sua continere, & esse in potentia ad talem formam: nam ut in potentia sua materia formam contineat, requiritur non tantum capacitas ad illam recipiendam, sed etiam vis causandi formam, jam vero forma quæ educitur ex potentia materiæ, debuit antea contineri in illius potentia, quia nihil educitur nisi ex eo in quo continetur.

XI. Causalitas formæ consistit in actuali unione ipsius ad materiam, siue in actuali inhærentia formæ in materia per informationem, informare enim est actuando dare proprium suum esse: quare unio hæc talis est, ut ea mediante, forma se ipsam præbeat materiæ vel composito, per quod distinguitur hæc unio ab illa quæ efficienti tribuitur, efficiens enim etiam unit, verum non dando se ipsum effectui, sed aliquam

aliam entitatem conferendo aut pro-
 ducendo. Quod verò in hac unione
 formæ causalitas consistat, ex eo ma-
 nifestum est; quia posita unione &
 præciso quocunque alio, forma neces-
 sario suam causalitatem exercet, ut
 posita unione inter animam & cor-
 pus, anima quæ forma est necessario
 causat: positis autem omnibus aliis &
 ablata unione, impossibile est formam
 exercere suam causalitatem, ut posita
 anima & posito corpore, ablata tan-
 tum unione, anima non causat ut for-
 ma. Eadem unio est quoque causali-
 tas materiæ, quæ & ipsa sibi unit for-
 mam & ita compositum constituit,
 cum enim unio sit quasi vinculum aut
 nexus inter duo extrema, necessario
 atrumque extremum attingit.

DISPU.

DISPUTATIO XL
DE
CAUSA EFFICIENTE.

Resp. HENRICO VINCRIO.

Causas externas *disputat. 9. th. 5.*
 duas posuimus, efficientem & finalem; inter quas licet causalitas finis censeatur prior causalitate efficientis, cum finis moveat efficientem ad agendum, prius tamen de causa efficiente agemus, cum ejus causalitas nobis sit notior; finis enim motione metaphorica causat cum non existit, efficiens autem cum causat seu efficit necessario existit: præterea quamvis causalitas efficientis sit posterior causalitate finis, ipse tamen efficiens, sine, finisque causalitate prior est.

II. Causa efficiens definitur ab Arist. 2. *Phys. c. 3. 5. Metaph. c. 2.*

ἰδεν ἢ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἢ πρῶτη, ἢ τῆς
 ἠσθητικῆς, unde est primum mutationis
 vel quietis principium. Aliter causa
 efficiens definitur; causa externa à
 qua res vera causalitate proficiscitur;
 veram causalitatem opponunt causali-
 tati metaphoricæ, ut hoc pacto effi-
 cientem à fine distinguant: sed non
 videtur illa definitio reciprocari pos-
 cum suo definito, nam causa proca-
 tarctica efficiens causa est, non tamen
 causat reali influxu sed metaphorico,
 neque tamen causa finalis est, quia
 existit cum causat, quod fini non
 competit. Aliter describitur *qua ipsa
 per se causat*, ut sic à fine distinguatur,
 qui causat per efficientem, sed illud
per se causare nimis ambiguum est,
 cum omni causæ competat, omnis
 enim causa (ut *disp. 9.* diximus) de-
 bet *per se* influere esse in causatum, i.
 e. non per accidens. Quod dici posse
 videretur τὸ *per se* opponi debere τῷ
per aliud, & eâ significatione finem
 non

non causare per se, sed illum causare per efficientem, nescio an illud satis accurate dicatur; nam quamvis finis moveat efficientem ad agendum & non obtineatur sine efficientis actione, finis tamen ut finis non videtur causare per efficientem, nam ut finis, causat movens metaphorice, quod certe per efficientis actionem non facit.

111 Plenius ergo & clarius videtur definiri. *Causa externa à qua primo secundum executionem est actio.* Cum dicitur *causa externa* à materia & forma distinguitur, quæ sunt causæ internæ, per particulam à distinguitur ab omnibus aliis causis; nam in rigore *ex materia* res est, *per formam* talis vel talis est, particula *cujus* fini competit: particula *primo* non debet intelligi de primo principio simpliciter & omnino independente, tum enim soli Deo cōpeteret definitio causæ efficientis, sed per il-

lam distinguitur à materiali & for-
 mali causa, cujus causalitates non
 sunt ita primæ sicut efficientis, quo-
 modo vera est hæc causalis locutio;
 quia efficiens agit materia patitur,
 non autem contra, quia patitur mate-
 ria efficiens agit: prioritas naturæ
 non autem temporis intelligi debet,
 nam tempore simul materia incipit
 mutari, cum efficiens incipit agere;
 cum dicitur *secundum executionem*
 efficiens à fine distinguitur, finis
 enim per intentionem causat. Dico
 potius quod ab efficiente sit *actio*,
 quam cum Arist. quod efficiens est
 principium *mutationis*, ut causæ cre-
 anti definitio hæc etiam aptari possit,
 creatio enim est actio, durius autem
 videtur dici mutatio, cum mutatio
 videatur præsupponere subjectum
 mutabile vel recipiens mutationem,
 quale in creatione nullum habemus,
 cum creatio sit productio rei ex ni-
 hilo; dicitur quidem creatio habere
 ratio.

rationem mutationis à Bonaventura
 1. 2. dist. 1. qu. 1. sed tum mutationem
 late sumit pro nova formæ introdu-
 ctione, seu pro productione in qua
 sufficit, ut productum aliquo modo se
 habeat nunc & nullo modo prius: in-
 terim magis proprie videtur muta-
 tio tantum habere locum, ubi subje-
 ctum præsupponitur, quod idem ma-
 nens aliter se habet post mutationem
 quam ante se habebat. Quod verò
 Arist. in causæ efficientis definitione,
 mutationis mentionem faciat, id ideo
 fortasse est, quia creatio Arist. igno-
 ta fuit, ut valde probabiliter colligi-
 tur ex 1. Physic. 1. 33. 34. ubi vide-
 tur approbare illud pronunciatum
ex nihilo nihil fit, in quo dicit omnes
 naturales consentire & t. 75. inquit.
*Nos & ipsi dicimus nihil quidem sim-
 pliciter fieri ex non ente, & 7. Meta-
 phys. c. 7. inquit. Eorum quæ fiunt, quæ-
 dam natura, quedam arte, quedam à
 casu fiunt, omnia autem quæ fiunt, & ab*
 G. G. aliquo,

156. ARN. SINGUARDI
aliquo, & ex aliquo, ac aliquid sunt, de
qua re videri potest Pererius l. 5. Phys.
c. 7. & Georg. Ragus. Venetus de A.
nimi immortalitate. Suarez, Iandun.

IV. Vox *actionis* non debet in defini-
tione tam strictè sumi, ut emana-
tioni seu resultantiæ naturali contra-
distingatur, sed latius sumitur, ut
scilicet comprehendat qualemcumq;
influxum causæ efficientis, seu depen-
dentiam effecti ab efficiente, sive ille
influxus dependeat ita à solo agente
ut ejus essentiam naturaliter & ne-
cessariò sequatur, quomodo anima
est causa facultatem seu potentiarum
suarum, sive ille influxus ita ab agen-
te dependeat, ut non necessariam ha-
beat connexionem cum agente, qui
influxus solet *operatio* vocari, & com-
prehendit omnes operationes imma-
uentes & transeuntus, motus & mu-
tationes.

v. Dubitari circa definitionem
datam potest: an non debuerit cau-
sa ef.

ca efficiens per effectum & non per actionem definiri, cum ratio saltem transcendentalis intercedat inter causam efficientem & effectum, & relatum per suum correlatum definiatur? dicendum videtur, non ideo esse improbandam definitionem quia expresse non fit in ea mentio effecti, cum effectus in ipsa actione satis comprehendatur vel indicetur, nam actio quamvis non sit ipse effectus qui per actionem producitur, est tamen via ad effectum & revera medium per quod effectus est, unde perinde est dicere, ab efficiente causa esse actionem, ac dicere, ab illa esse effectum media actione, seu esse causam externam à qua effectus profuit seu pendet per actionem, ut notat Suarez.

VI. Proxima ratio causandi seu causalitas efficientis non est potentia aut virtus agendi, per illam enim non constituitur efficiens actu causans, interim ad causandū necessario prærequi-

158 ARN. SENGUARDII
requiritur, unde radix causalitatis dici potest, ipsa verò causalitas nihil est aliud quam ipsa actio, hæc enim constituit seu denominat efficiētem actu causantem, & immediatè adjungitur potentiaè agendi ut agere dici possit efficiens, estque id quo causa efficiens actualiter attingit suum effectum, & quò effectus ab efficiente pendet, unde ablata actione agens non potest actu causare, & illa posita revera causat efficiens.

Causa efficiens multis modis dividitur, ut omnes ejus divisiones explicemus proposita thesium brevitatis non patitur, quare quasdam tantum proponemus. Dividitur igitur causa efficiens in primam & secundam. *Causa prima* est quæ nec in esse nec in operari ab alia dependet, qualis causa est solus Deus Opt. Max. *Causa secunda* est quæ in esse & operari ab alia dependet, quamvis per virtutem etiam principalem influat in effectum.

Causas

Causas secundas sive creaturas verè aliquid agere & producere ab experientia probari potest; sensu enim notissimum videtur, ignem calefacere, aquam refrigerare, cui experientiæ communis consensus & vox omnium acclamat qui ita de rebus loquuntur.

2. Posito quod creaturæ nihil agent, non possent viventia à non-viventibus distingui, nullæ enim operationes à principio intrinsecè activo orirentur.

3. Frustra Deus diversas qualitates, diversis rebus indidisset, quas in iis experimur, si nihil agent, & quorsum alias varii apparatus in rebus, alii ad agendum, alii ad patiendum?

4. Tota vis argumentationis philosophicæ tolleretur, per quam progredimur argumentando ab effectis ad causas. Mitto probationes ex Sacra pagina, in qua clarissimè est Deum voluisse ut terra produceret herbas virentes *Gen. 1. v. 11.* quæ productionem fructuum arboribus adscri-

adscribit; imo quæ tanquam miraculum narrat, ignem Babylonicum non egisse, comburendo & consumendo tres juvenes in fornacem injectos. Quare rejicienda est vetus opinio quæ, ut ex Thoma. 3. *Contra Gentes* c. 69. & 1. p. 105. art. 5. habemus, statuit, res creatas nihil omnino operari, sed Deum omnia ad earum tantum præsentiam efficere, ita non ignem, sed Deum calefacere ad ignis præsentiam, ut & sententia Avicembron qui ponebat, nullum corpus esse activum, sed virtutem substantiæ spiritualis pertranseuntem per corpora exercere operationes, quæ à corporibus provenire videntur; improbandus etiam est Avicennæ error, qui volebat, res corporeas posse efficere accidentia solum, non autem substantias.

VIII. Dividitur etiam causa efficiens in Physicam & Moralem. *Causa Physica* non sumitur pro ea quæ per motum

motum corporeum agit, sive pro
 causa corporali, neque etiam prout
 causæ supernaturali opponitur, sed
 latius pro causa, quæ vere ac realiter
 effectum producit, seu quæ dat esse
 effectui actione exequente, ita Deus
 dum creat, dicitur quoque causa phy-
 sica. *Causa moralis* est quæ precibus,
 consilio, imperio, vocatione externa,
 inspiratione aut simili aliquo modo,
 movet causam liberam ad agendum,
 non verò attingit effectum influxu
 reali. Ita Diabolus ut causa moralis
 concurrat ad peccatum Adami; chi-
 rographum etiam dicitur causa mo-
 ralis solutionis promissæ, quia eo ex-
 hibito homo recordatur sui pacti, &
 ita excitatur ad pecuniam quam de-
 ebet, physice persolvendam. Causa
 physica est libera vel necessaria. *Li-
 bera* quæ voluntariè causat. *Necessa-
 ria* quæ positis omnibus ad agendum
 prærequisitis non potest non agere,
 & cum ex necessitate naturæ sine
 cogni-

cognitione agit, operatur tantum quantum & quodocunque potest; quomodo ignis quodocunque potest & quantum potest agit, incendiando materiam ad combustionem suscipiendam idoneam.

ix. Dividitur etiam causa efficiens in principalem & minus principalem. *Causa principalis* est, cui proprie adscribi debet effectus, seu, quæ per virtutem principalem influit ad productionem effectus. Talis causa nunquam est indignior suo effectu, sed vel est nobilior vel æque nobilis. Duplex enim principalis est, univoca & æquivoca. *Univoca* cum causa & effectum sunt ejusdem speciei, quare dicitur, formaliter effectum continere, talis causa est ignis cum ignem producit. *Æquivoca* cum effectum est diversæ speciei, quæ causa dicitur effectum eminenter continere, semperque est nobilior effectu. Minus principalis, triplex ponitur, proca-

procatartica, proegumena, & instrumentum. *Procatartica* extrinsecus movet seu impellit ad agendum: *Proegumena* intus disponit. *Causa instrumentalis* est, quæ media actione propria, participat actionem principalis agentis, ita ut à principali agente ad effectum se nobilius elevetur, ita calor tanquam instrumentum animæ concurret ad producendam carnem, & in universum omne accidens quatenus concurret ad producendam substantiam. Instrumentum debet habere duas actiones, unam qua agit per virtutem sibi inherentem, in qua actione non completè exercet officium instrumenti, ut cum calor qui animæ instrumentum est calefacit: alia actio est proprie instrumentalis, qua influit in effectum principalis agentis, ut scil. elevetur ad aliquid altius producendum, intentum ab ipsa causa principali, quomodo calor ad producendam carnem elevatur.

DISPU.

DISPUTATIO XII.

DE FINE ET CAUSATIS.

R. IOHANNE LVDOVICI GROUWELS.

Sicut materia & forma necessario se mutuo comitantur, sic etiam Efficiens & Finis indivisibiliter connectuntur, ita ut quicquid efficientem habet idem etiam habeat finem propter quem sit, quod enim efficitur alicujus gratia efficitur; dicuntur quidem multa casu fieri, respectu agentium particularium ipsa tamen illa non carent suo fine, respectu agentis primi & universalis. Quicquid finem habet, idem quoque causam efficientem habet quæ finem intenderit: quod efficiente caret, caret fine extra se ad quem ab alio dirigatur, nam quod non habet efficientem, non habet esse ab alio, quod non habet

bet esse ab alio, non est propter aliud sed propter se, quare neque finem extra se habet.

II. Vocabulū *finis* translaticium est à terminis & limitibus quibus agri terminantur, qui agrorum fines dicuntur, agentis enim operatio consecutione scopi seu finis ad quem tendit, terminatur ac finitur: potest etiam translatio sumi à fine consummationis sive absolutiōnis cuiusque rei, qui Græce τέλει dicitur à verbo τέλειω *perficio*: sicut enim unaquæque res tunc perfectionem suam consequitur, cum consummatur & absoluitur, sic etiam agentis operatio, tum perficitur, cum scopum intentum attingit.

III. Finis aliquando sumitur pro termino rei vel operationis, quomodo punctum est finis lineæ, & forma aut effectus productus est finis & terminus operationis, verum hac acceptione, non potest finis dici causa, cau-

166 ARN. SENGUERDII
sa, causa enim omnis debet esse prin-
cipium, quod est primum quid, prius
scilicet principiatio, cum autem hac
significatione sumitur finis, non prin-
cipium aut primum sed ultimum po-
tius notat. Dicitur etiam finis *in in-
tentione* qui ab agente intenditur, vel
in executione qui jam obtinetur. Finis
in executione est effectum seu causa-
tum efficientis non verò causa; hic
igitur intelligitur finis in intentione.

IV. Finis describitur. à Phil. 2.
Phys. c. 3. 2. 29. 5. Met. c. 2. 1.
Ethic. c. 7. τὸ ἕνεκα *cujus gratia* res
est, vel operatur efficiens: huic de-
scriptioni si genus addatur definietur;
Causa externa *omnis gratia* res est. Cum
hac definitione coincidit alia qua de-
finitur; *Causa externa propter quam* res
est; Idem enim sunt *propter quid* &
cujus gratia, nam cum quæritur *cujus*
gratia agit Medicus? rectè responde-
tur sanitatis gratia, & cum quæritur
propter quid agit medicus? dicimus,
propter

propter sanitatem. Propter quid ut patet debet strictè sumi, alias enim omnibus causis competit. ut disp. 9. th. 4. vidimus. *Cujus causa* duobus modis dicitur ut expresse habet Phil. 2. de Ani. 6. 4. & 35. τὸ ἴδιόν τε, inquit, διπλόν, τὸ μὲν ἔστι τὸ ἴδιόν. *Cujus causa*, duplex est, *unam* *cujus*, *alteram* *cui*. Hinc ortum ducit divisio finis, qua dividitur in finem *Cujus* & finem *Cui*: finem *cujus* vocant, *cujus* gratia agens operatur: ita sanitas est finis *cujus* medici in curatione, finis *cui* est cui finis procuratur, vel in *cujus* gratiam aliquid fit, talis finis est aegrotus in curatione, cui valetudo medicamentorum interventu procuratur. Interdum fit ut finis *cujus* & *cui* ita conjungantur, ut ex utroque coalescat unus integer & totalis finis, ut in dato exemplo, homo sanus est finis curationis, in quo fine duo illi fines includuntur, quasi componentes unum aliquem finem.

v. Causalitas finis in aliis quidem etiam suo modo reperitur, quam in creatis agentibus intellectualibus, quia tamen in illis nobis illa notior est & majorem quandam proprietatem habet, ideo in illis causalitatem finalem maxime considerabimus, dicturi tamen etiam, quo pacto bruta & non-viventia propter finem agant. Causalitatem igitur finis ponimus in motione metaphorica seu desiderio, quo efficiens movetur ad media quibus ad finem pervenitur. Finem metaphorico motu movere, sumitur ex Arist. *Ide Gen. & Cor. c. 7. l. 25.* ubi inquit τὸ δὲ ἕνεκα, ἢ πρὸς τινὸν διδὸν ἢ ὑγίεια, ἢ ποσιντὸν εἰ μὴ κατὰ μεταφορὰν. Cujus gratia i. e. finalis causa, non est effectiva, ideo sanitas non est effectiva, nisi per translationem. Motionem hanc Metaphoricam dici vulgo dicitur, non ideo quia non est per influxum effectivum. Melius videtur Gabriel Biell. 2. distinct. 1. q. 5. statuere

statuere, finis motionem, Metaphoricam esse, nihil esse aliud, *quam ipsum amari ab agente, & propter ipsum sic amatum alia amari vel fieri.* Augustinus Niphus dicit causam finalem idco non esse factivam proprie, quia ipsa præsente cessat factio.

VI. Motio illa metaphorica non existit prius, quam ipsa voluntas actu moveatur, & quando sic ponitur, non est aliquid realiter distinctum ab ipsomet causato voluntatis, sed una & eadem motio est causalitas finis & causatur à voluntate: potest enim illa motio vel ut actio voluntatis, vel ut eius passio considerari: prout est actio causatur à voluntate per causalitatem effectivam, unde hac ratione est motio realis & propria, prout verò est passio appetitus, est causalitas finalis, & motio fluens ab objecto alliciente & trahente ad se voluntatem: neque mirum alicui videri debet, unam & eandem motionem à voluntate cau-

170. A S N. S E N G U E R D I I
sari & esse causalitatem causæ finalis,
cum eadem unio realiter, diverso
respectu sit causalitas materiæ & for-
mæ, licet illæ causæ diversarum ra-
tionum sint.

VII. Finis non causat nisi cogni-
tus, causat enim movendo appeti-
tum, appetitus autem non movetur
sine præcedanea cognitione, unde in-
cognitum non potest ad se allciendo
movere quamvis vel maxime bonum
sit, neque sufficit ut aliquomodo ap-
prehendatur, hoc est, non sufficit ap-
prehensiva cognitio, sed necessario
judicativa requiritur & iudicium
quidem ultimum: non enim feri-
mur in id quod absolute bonum esse
iudicamus, sed in id tantum quod ju-
dicio ultimo & comparato nobis bo-
num & possibile acquisitu putamus,
ideo dicit *Phil. 8. Eth. 6. 5.* quod ab-
solute bonum ac iucundum est, amabile
est atque eligibile: unicuique vero quod
unicuique est tale. Requiritur ut tan-
quam

quam possibile apprehendatur, nemo enim ab eo tanquam à fine movetur, quod plane impossibile esse putat.

VIII. Cognitio illa non est ratio causandi finaliter, sed tantum conditio sine qua non, quæ requiritur ad finalizandum, sicut in actione causæ efficientis requiritur approximatio patientis ad agens. voluntas enim non tendit in finem ut illum in esse cognitio assequatur, sed ut in proprio esse reale, juxta conditionem ejus, cognitum assequatur: qui enim agit propter sanitatem, divitias, tanquam propter finem, non tam intendit cognoscere sanitatem aut divitias quam eas assequi & possidere, finis enim movet secundum illud esse, secundum quod satiat appetitum agentis, postquam illud est consecutus, sed ita comparatur finis ad voluntatem secundum esse reale, non vero secundum esse cognitum; accedit quod finis obtentus non

amittat suum esse cognitum seu intelligibile, & tamen tum non causat amplius; potest quidem cognitio appeti ut finis, ut in scientiis speculativis fit, verum tum quoque cognitio movet secundum esse reale, ut scilicet actus vel habitus qui judicatur conveniens.

ix. Proxima ratio sub qua finis movet, constituens causam finalem proxime aptam & sufficientem ad causandum, est, bonitas, cum enim causalitatem finis in motione metaphorica voluntatis posuerimus, & nihil alliciat voluntatem, nisi quatenus bonum est, patet quod bonitas sit principium causandi finaliter. Hinc bonum definitur à posteriori quod omnia appetunt 1. Eth. ideo diximus disp. 7. bonum & appetibile esse idem fundamentaliter.

x. Voluntas semper movetur à vera bonitate, non tamen semper à veris bonis, movetur enim voluntas ab honesta.

nestate, delectatione, quæ veræ bonitates sunt, peccatur autem in eo quod delectatio applicetur iis quibus non debebat applicari. Non movetur semper à vero bono: cum enim bonum duplex sit verum & apparens 2. *Phys. t. 32.* & causa finalis causet ut cognita, hinc bonum apparens æque movet voluntatem atque verum bonum, unde Thomas dicit 1. 2. q. 8. art. 1. *Ad hoc quod voluntas in aliquid tendat, non requiritur, quod sit bonum in rei veritate, sed quod apprehendatur in ratione boni.* Malum quia tale non potest causare finaliter ad se appetitum trahendo, cum non sit consentaneum naturali inclinationi voluntatis, unde non magis potest voluntas ferri in malum quia malum est, quam intellectus potest assentiri falso ut sic, sed sicut intellectus potest assentiri falso sub ratione veri, sic voluntas potest appetere malum sub ratione boni.

XI. Actiones agentium naturalium

sine cognitione, ut lapidis quod de-
 orsum cadat, ignis quod adscendat,
 sunt propter finem & vere sunt cau-
 lata causæ finalis, non quidem prout
 præcise egrediuntur ab ipsis natura-
 libus agentibus, sed prout subitant
 directioni & intentioni primi agen-
 tis, unde non tam dicuntur agere
 propter finem, quam à superiori a-
 gente in finem dirigi, unde Thomas
 dicit 1. p. q. 103. art. 1. ad 1. aliquid
 movetur vel operatur propter finem ab-
 simpliciter. Uno modo, sicut agens se ipsum
 in finem, ut homo & alia creatura ratio-
 nales & talium est cognoscere rationem
 finis & eorum quæ sunt ad finem, quod
 alii vocant formaliter propter finem
 agere. Aliquid autem dicitur operari
 vel moveri propter finem, quasi ab aliquo
 actum vel directum in finem sicut sagit-
 ta movetur directa ad signum à sagit-
 tante, qui cognoscit finem non autem sa-
 gitta. Quod 3. contra Gentes c. 24. di-
 cit, corpora naturalia cognitione ca-
 rentia,

rentia, moveri & agere propter finem, cum tendant in finem sicut directa in finem à substantia intelligente. In brutis major apparet participatio causalitatis finalis, quam in iis quæ cognitione destituta sunt, cum ferantur in finem apprehensum & cognitum, interim tamen non cognoscunt formaliter rationem finis aut mediorum, quia non possunt unum cum altero conferre, neque in fine cognoscunt propriam rationem convenientiæ, propter quam res est amabilis, neque possunt unum in aliud ordinare, hinc dicuntur materialiter potius quam formaliter propter finem operari. *Propriū enim est nature irrationalis ut tendat in finem quasi ab alio acta vel ducta. Thom. 1. 2. q. 1. ar. 2.*

XII. Et hæc de causis. Causatum Græcè *αἰτιατόν* est quod esse suum à causa habet, sive quæ à causa dependet. Ut autem causa quadruplex est, ita & quadruplex est causatum.

Causatum materiæ est *materialium*.
 Formæ, *formatum*: quia vero mate-
 ria & forma eadem unione causant,
 concurrendo ut partes compositi,
 hinc causatum materiæ & formæ di-
 citur *compositum*. Efficientis causa-
 tum est *effectum*, si proprie & stricte
 sumatur; sepe vero fit ut vocabulum
 tam late accipiatur, ut effectum i-
 dem significet quod causatum. Finis
ordinatum in finem sive *Finitum*. Fi-
 nita autem sunt media quæ adhiben-
 tur ut finis in executione obtineatur.
 Media bona quidem sunt 1. *Mag.*
Mor. c. 2. interim qua media non vi-
 dentur habere bonitatem nisi à fine,
 potest quidem res quæ est medium
 sub aliqua ratione esse appetibilis, ra-
 tione alicujus bonitatis quam vere in
 se habet, eatenus tamen non habet
 rationem mediæ. Quia vero media
 bonitatem suam à fine habent, hinc
 fit, ut media in se mala, appetantur
 ob bonum finem, ut amputatio manus
 ad consequendam sanitatem. DIS-

DISPUTATIO XIII.

De Necessario & Contingente.

Resp. PETRO IOHANNIS.

Inter disjunctas entis affectiones, numeramus etiam Necessarium & Contingens; omne enim ens Necessarium aut contingens est. *Necessarium* Græce ἀναγκαῖον derivant quidam à *ne* & *cessando* quia in necessariis cessandum non est: deduci etiam potest necesse à *nec* & *esse*, quod necessarium aliter esse non possit: hinc Necessarium generaliter describi potest. *Quod non potest non esse.* Ita Phil. 1. Post. t. 194. 5. Met. 6. 5. inquit, *Quod non contingit aliter se habere, necesse dicimus, ita se habere.* Necessitas considerari potest vel in rebus, vel in oratione seu enunciatione. Necessitas enunciationis est, quæ reperitur in oratione de re necessaria, notans

indissolubilem nexum prædicati cum
 subiecto : fundatur autem illa in ne-
 cessitate quæ est in rebus : sicut enim
 quia res est vel non est , oratio vera
 vel falsa est, ita etiam, quia res neces-
 saria vel contingens est, oratio de ea
 re vel necessaria vel contingens dicitur.
 Necessitate orationis Logicis
 relicta, agemus hic de necessitate
 quæ in rebus consideratur.

II. Necessitas in rebus est vel in-
 terna vel externa. *Interna* quæ intrin-
 secam rei naturam respicit. *Externa*
 quæ extra rem est. Utraque est vel
 absoluta vel secundum quid. Absolu-
 te & simpliciter necessarium dicitur,
 cujus non esse vel posse non esse,
 implicat contradictionem. Et hoc
 est vel simplex vel ex adjuncto. Sim-
 plex absolute necessarium ad existē-
 dum est solus Deus : quod dicunt
 Scholastici, in Deo non distingui es-
 se & essentiam, & Deum esse suum
 esse : unde qui concipit Deum, non
 potest

potest concipere, Deū posse non esse, nam posse non esse, imperfectionem saltē negativā arguit, hoc enim ponit rem esse capacē potētīę objectivę, at Deus capax potentię objectivę, est non Deus, quia quod in potētia objectiva est, id debet in actum deduci ab alio aliquo quod actu est: unde consequenter esse Dei esset causatum, esse per participationem & Deus haberet causam se priorem, & foret dependens, quæ omnia impia sunt, vide *Tho. & Cajet. 1. p. q. 3. art. 4.* Reliqua vero omnia, entia sc. creata, non habent absolutam talem necessitatem ad existendum, quomodo non fuerunt ante sui creationem & possent à Deo in nihilum redigi, si ipsi sic visum esset, hinc concipi & intelligi ipsorum essentia potest, quamvis concipiantur non existere.

III. Necessitatem absolutam ex adjuncto voco, qua res ponitur necessaria propter aliquid cui conjun-

180 ARN. SENGUARDI
cta est, quamvis alias non sit absolute
necessaria. Hujus necessitatis duos
modos ponere possumus. Primum,
cum id quod necessarium ex adjun-
cto dicitur, est de essentia illius cui
adjungitur, ita ut essentiam consti-
tuat, ita genus & differentia dicun-
tur necessario esse existente re, quo-
modo implicat contradictionem, da-
ri hominem & non dari animal &
rationalitatem, posita justitia absolu-
te necessarium est, poni virtutem, ge-
nus enim & differentia ut partes Me-
taphysicæ speciem constituunt; talis
etiam est necessitas causarum inter-
narum materiæ sc. ac formæ, quæ ut
partes essentielles corpus componunt,
ita posito homine, necessarium est
poni formam hominis, animam ra-
tionalem & corpus humanum, quod
ex eo clarissimum est, quia totum nõ
distinguitur realiter ab omnibus par-
tibus simul sumtis & unitis, quomo-
do realis distinctio non intercedit in-
ter

COLLEG. METAPHYSICVM. 181
ter hominem & animam corpori u-
nitam.

IV. Alter modus necessarii ex ad-
iuncto est, cum id quod necessarium
est non concurrat ad constituendam
essentiam eius quæ posito necessario
ponitur, sed quod essentiam eius rei
necessario sequitur, ita necessariae
sunt proprietates, quæ necessario &
inseparabiliter emanant, quæ etiam
accidentia propria vocantur, ut distin-
guantur ab accidentibus communi-
bus quæ à rebus separari possunt, de-
finitur hoc proprium ab *Arist. 1. Top.*
c. 5. ὁ μὴ δηλοῖ μὲν τὸ πῖ ἢν εἶναι μόνω ἢ
ὑπὸ ἰσχυρί, καὶ ἀντικεινόμενον ἢ ἀεὶ γμα-
τῶ. Quod non declarat quidditatem,
soli autem inest & cum re recipitur.
Talem necessitatem habet quantitas
respectu materiae, in se enim non est
necessaria quantitas, sed posita mate-
ria, non potest non dari, Propria po-
nunt duum generum, quaedam quæ
fluunt ab essentia subjecti, ut in dato
exem-

exemplo, & hæc videtur Arist. definitio spectare, quædam à causa externa, prout eclipsis non fuit ab essentia lunæ (luna enim non semper patitur eclipsin) sed ab interpositione terræ inter solem & lunam. Quæ fiunt ab essentia subjecti, non possunt communicari subjectis specie diversis, cum enim reciprocentur cum subjecto, hinc si aliis communicarentur & ipsa essentia communicaretur, seu fieret alterius rei essentia; hoc ipsum nomē proprii indicare videtur, nam si communicarentur, jam non propria sed communia forent.

Συρδύασιν seu unionem corporum cū proprietatibus non negamus, tum enim unaquæque substantia suas proprietates retinet, ut cum ferrum & ignis conjunguntur; ut neque μέθεξις rejicimus, qua proprietates generum speciebus subjectis tribuuntur, quomodo sensu præditum esse, quod proprium animalis est, homini tribuitur, dicitur

dicit enim Phil. 4. Τὸν. c. 1. δῆλον ὄν' ὅτι
 τὰ μὲν εἶδη μετέχει τῶν γενῶν, Πατεῖ ἰ-
 γναι species esse generum participes: sed
 ἰσωνίαν qua quod uni speciei pro-
 prium est, alteri speciei realiter di-
 stincte communicaretur seu tribue-
 retur & competeret, nō agnoscimus.

v. *Necessarium secundum quid ne-
 cessitate interna*, est, quod quidem spe-
 ciata rei natura aliter non potest fie-
 ri, interim tamen ejus negatio non
 implicat contradictionem: ita neces-
 sarium est, solem singulis diebus ori-
 ri, Cœlum moveri, quod tamen per
 virtutem Dei impediri potest, quo-
 modo tempore Iosue sol stetit: ita
 necessarium est sublatis impedimen-
 tis physicis graviora deorsum, leviora sur-
 sum ferri, verum ea non fiunt cum ab-
 soluta necessitate, cum sine implica-
 tione contradictionis aliter fieri pos-
 sint.

vi. *Necessitas externa* est, qua id
 quod sua natura contingens est, pro-
 pter

pter externā aliquam conditionem,
 fit necessarium vocatur etiam ne-
 cessitas *hypothetica* & necessitas *conse-*
quentiæ, quia res ipsa non est necessa-
 ria sed tantum connexio rei cum hy-
 pothesi externa: superior necessitas,
 necessitas *consequens* dicitur, quia
 ipsa res necessaria est. Conditiones
 illæ sive hypotheses quibus positæ
 res necessario ponitur variæ sunt, sc.
 Coactio, Dei decretum, præscien-
 tia, prædictio: similitas naturæ, rei
 finis, necessitas qua res est eo ipso
 quod est. *Coactio* necessitatem ad-
 fert, quod enim per vim fit, non po-
 test non fieri respectu ejus qui cogi-
 tur, sed necessario agit aut patitur
 quisquis ad agendum aut patiendum
 cogitur, principium enim actionis
 est extra coactum 3. *Eth. c. 1. Quod*
violentum est, necessarium dicitur. Et
vis necessitas quadam est. 5. Met.
c. 5.

VII. Posito Dei decreto, præ-
 scien-

scientia, prædictione, id quod decretum, præscitum, prædictum est, necessario fit; Deus enim falli non potest, ita oportebat Christum pati & ingredi in gloriam suam, quia prædictum erat *LUC. 24.* dicitur illa necessitas infallibilitatis & immutabilitatis. Non est tamen putandum præscientiam Dei esse causam futurationis rerum, non enim ideo res futura est, quia Deus præscivit illam esse futuram, sed potius scit futuram quia futura est, ut futurationem rerum, ordine, non tempore (quæ enim fiunt, ab æterno futura erant) priorem ponamus præscientiâ ejus, scientia enim præsupponit objectum seibile, quare quod scitur futurum, debet esse futurum; nec tamen futurationes omnes in rerum natura fundamus, sed à Dei decreto petimus, cum enim Deus decrevit rem esse futuram, jam futura est, ante decretum habemus
possi-

186. ARN. SENGUERDII
possibilitates, posito decreto, futu-
riones: si ante decretum ponere-
mus futuriones, jam fatum Stoi-
cum introducemus, si enim ante
decretum res certo futura sit, non
potest per decretum ipsius futuri-
tio abrogari, quare nihil fieret
quia Deus hoc fieri vellet, sed
Deus vellet hoc fieri, quia futu-
rum erat, & ita Deus nihil decerne-
ret aut ageret quod non posset non
decernere aut agere, prior consequen-
tia manifesta est; quia si posita futu-
rione ante decretum Deus posset
efficere, ut quod futurum erat, non
esset futurum, aut ut non esset futu-
rum quod erat futurum, jam non po-
neretur futuritio certa & consequen-
ter nulla.

VIII. Respectu finis dicitur ali-
quid duobus modis necessarium. 1.
Sine quo finis obtineri non potest,
quomodo sine fide nequit aliquis sal-
vari, sine cibo nemo potest naturali-
ter

ter vitam suam prorogare, hoc vo-
cant necessarium ad esse. II. Sine
quo finis obtineri quidem potest, sed
non tam facile, commode, expedite,
quod vocāt necessarium ex parte ex-
pedientiae seu commoditatis, & ne-
cessarium ad *bene esse*, ita navis vele-
mans est necessarius ad conficiendum
iter, logica ad alias disciplinas acqui-
rendas. Ultimo, necessitatem posui-
mus, *quia quod est, necesse est esse quan-
do est & quod non est, necesse est non es-
se, quando non est.* Arist. de Interpret. c.
9. Huic affinis est necessitas de futu-
ro & præterito, quomodo id quod
futurum aut præteritum est, eo ipso
quod tale est, necessario est futurum
aut præteritum.

IX. Hæc de necessario: contin-
gens aliquando sumitur pro omni eo
quod non est impossibile, qua signi-
ficatione necessarium quoque con-
tingens dicitur, dicit enim Phil. 1.
Prior. c. 3. 1. 5. *Contingere dicimus &*
quod

188 ARN. SENGUERDII
quod est necessarium & quod non est ne-
cessarium, & quod est possibile. Hic ve-
ro contingens sumitur pro eo quod
potest esse & non esse, vel quod po-
test aliter se habere 1. Prior. c. 13. t. 2.
Dari contingēs manifestius est quam
ut probatione egeat, hoc enim satis
arguunt eventus inopinati, casuales
& fortuiti, actiones quoque quæ à
causis liberis eduntur, unde Scotus 1.
1. dist. 39. isti qui negant, inquit, ali-
quod ens contingens exponendi sunt tor-
mentis, quousque concedant, quod pos-
sibile est eos non torqueri.

x. Contingentia hæc causarum
secundarum decretum aut præscien-
tiam Dei non evertit, illa enim quæ
à causis secundis contingenter fiunt,
respectu decreti Dei fiunt necessario
& determinata sunt; si enim omnium
rerum non daretur certa futuritio, om-
nia non possent à Deo certo præ-
sciri & sic omniscientia Dei tollere-
tur aut fallibilis esset, si enim dicere-
tur

tur Deus aliquid præscire futurum, quod tamen non fieret, falleretur scientia Dei, datur igitur futurorum contingentium determinata veritas, non quidem quoad nos, respectu quorum illa contingentia dicuntur, sed respectu Dei. Necessitas illa hypothetica qua res quando est necessario est, contingentiam quoque non tollit.

xi. Imo certitudo decreti & futuritionis rerum, non tollit libertatem creaturarum rationalium, unde recte dicitur aliquid libere fieri quod tamen necessario erat futurum: hoc patet ex eo, quod quæ libere aguntur, à Deo infallibiliter præscita fuerint, cum ea futura prædixerit, quomodo interfectores Christi ipsum libere neci dederunt, sorte ipsius vestimenta distribuerunt, ossa ipsius integra reliquerunt, cum aliorum ossa frangerent, ipsa tamen illa sic futura, à Deo præscitum & prædictum erat.

Ever.

Evertit autem libertatem necessitas
 coactionis & necessitas naturalis, ad
 quæ enim aliquis cogitur, illa non
 possunt dici ab ipso libere fieri, cum
 fiant contra ipsius voluntatem. Illa
 quoque quæ necessitate nature fiunt,
 quod levia ex. gr. ascendant, non fi-
 unt libere.

DISPUTATIO XIV.

De Potentiâ & Actu, Simplicî &
 Composito.

Respond. LVCA VINCKIO.

I. **D**E Potentiâ & Actu Meta-
 physico ut de disjunctis entis
 affectionibus agendum est; dicitur
 enim ens aliud potestate, aliud actu.
9. Met. c. 1. & 12. Met. c. 2.
 quomodo dicimus, viridem spicam,
 potentia; grana tritici matura, actu
 esse frumentum. Vox potentiaæ va-
 riis modis sumitur, significationes ra-
 men ejus, brevitatis ergo non enu-
 men

ne rabo, videri potest *Phil. 5. Met. c. 12.* Describi potest Potentia, *Ap-
tudo rei ad suum actum*, seu qua ordi-
natur ad actum. Potentia describitur
per actum, quia mutus respectus seu
relatio inter Potentiam & Actum in-
tercedit: interim non est putandū, Po-
tentiā & Actū meros & puros esse re-
spectus, purus enim respectus, non est
principiū agendi nec patiendi. *7av. 9.*
Met. qu. 13. Esse potentiā videtur non
incommode definiti, ea definitione
qua *Ar. 9. Met. c. 3.* possibile descri-
bit, ἢ εἰς τὸ ὑπαρξῆν ἢ ἐνέργεια, ἢ λέγεται
ἔχειν τὴν δύναμιν, ἢ δὲν ἔσται ἀδύνατον,
cui si actus evenerit, cuius potentiam ha-
bere dicitur, nihil eveniet impossibile.

III. Potentia hæc non est eadem
illa quæ secundam qualitatis speciem
constituit, illa enim disjunctive cum
actu de ente prædicata, non exhau-
rit entis latitudinem, quod tamen
competit illi de qua hic agimus, un-
de transcendentalis dici potest. Ita

Deus

192. ARN. SENGVERDII
Deus Opt. Max. ex se ipso est ens a-
ctu necessario, ut *disp. 13. th. 2.* osten-
dimus; entia creata sunt partim actu,
partim potestate. I I. Ex eo quoque
manifestum est, hanc potentiam non
restringi ad potentiam qualitativam,
quia potentia quæ ad qualitatem per-
tinet, subjecto inhæret, cui adjuncta
cum accidens sit, constituit cum eo
unum per accidens; illa verò quæ hic
intelligitur, potest unum per se con-
stituere, imo non semper realiter ab
essentia rei distinguitur. Arist. ex-
presse artem medendi, potenteriam vo-
cat *5. Met. c. 12.* quæ tamen non ad
secundam sed ad primam qualitatis
speciem pertinet.

I I I. Potentia alia est rei plane
non existentis, alia vero existentis.
Potentia rei non existentis secundum
aliquid sui, est potentia *Objectiva*,
quæ dicit rem quæ in potentia obje-
ctiva esse dicitur plane non existere,
interim tamen repugnantium ad ex-
isten-

istendum excludit, unde potentia ob-
 jectiva in omnibus iis locum habet,
 quæ cum non sint, non implicant cō-
 tradictionem si existant, ita mundus
 ante sui creationem erat in potentia
 objectiva, non enim implicabat con-
 tradictionem mundum creari, prout
 revera creatus est; ita & alii mundi
 qui jam à Deo creari possunt, sunt in
 potentia objectiva. Potentiam ob-
 jectivam ideo admitto, quia recte
 antequam aliquid creatur, dicimus,
 illud posse creari & esse: nolo au-
 tem quod objectiva potentia realem
 aliquam existentiam ponat in re, quæ
 in potentia objectiva esse dicitur sed
 solam repugnantiam illius existen-
 tiæ excludat, eaque respicit poten-
 tiam activam producentis, quod ob-
 jectum exercitii illius potentia esse
 possit id quod in potentia objectiva
 esse dicitur; quare si quis hanc po-
 tentiam, Logicam vel æquivocam
 vocare malit, de verbis non mul-

tum contendam.

IV. Potentia rei existentis, quæ magis proprie potentia dicitur, dividitur in Activam & passivam. Potentia activa definitur ab Arist. 5. Met. c. 12. ἀρχὴ κινήσεως, ἢ μεταβολῆς ἐν ἑτέρῳ, ἢ ἢ ἑαυτῷ. Principium motus aut mutationis in alio aut quatenus aliud est. Verum cum ea definitio vix applicari possit potentia creativæ, cum Arist. motum seu mutationem in ejus actione requirat, quam in creatione, propter exclusionem subiecti nō habemus, videtur potius potentia activa definiri à qua potest provenire actio. Activa potentia est, vel infinita vel finita: infinita soli Deo convenit; hæc sese extendit ad omnia quæ non implicent contradictionem. Potentia infinita requiritur in creatione & miraculorum perpetratio-
ne, quare nulla creatura potest proprie creare aut sua vi miracula facere, potest quidem creatura in eden-
sis

dis miraculis se habere ut instrumentum morale, cum impetrat effectum à Deo, faciendo aliquid circa rem in qua effectus à Deo derivatur, ut cum quis tangit ægrotum & tactu suo impetrat à Deo sanitatem. *Vasquez. quest. Met. disp. 28. c. 2.* Verum ipsa patratio miraculorum Deo ut causæ principali adscribenda est.

XXV. Potentia finita est, quæ ad certos aliquos effectus est determinata, quare non extendit se ad omnia possible, habetque locum in creaturis. Hæc dividi potest in naturalem & obedientialem. Naturalis est, quæ viribus nature creaturarum, posito generali Dei concursu, potest perducì ad actum. Potentia naturalis, cum opponitur potentia obedientiali, non tantum comprehendit sub se potentiam pure naturalem, quæ habet locum in his quæ sine cognitione agunt, & potentiam animalem, quæ sensum solummodo sequitur,

188. ARN. SENGUERTII
sed etiam potentiam liberam seu ra-
tionalem. *Potentia obedientialis est,*
qua res elevata à superiore agente ef-
ficat aliquid quod est supra vel præter
suam naturam, talem potentiam o-
bedientialem habuit asina Bilhami
ad loquendum, cum alloqueretur
Bilhamum Num. 23. huc pertinet
potestas faciendi miracula à Deo ho-
minibus concessa, qua ut instrumenta
moralia dicuntur miracula facere, ut
factum a Mose, Prophetis & Apосто-
lis.

VI. *Potentia passiva* definitur à Phil.
5. Mat. 5. 12. *Principium mutationis*
est motus ab alio, aut quatenus est aliud.
Cum dicit Phil. *ab alio* hinc non de-
bet colligi agens & patiens realiter
semper esse diversa, nam in actioni-
bus immanentibus idem secundum
formam est agens & patiens, & Phil. ex-
pressè subjicit *aut quatenus est aliud*
vel ratione & secundum nostram
considerationem potius quam revera
agens

agens à patiente distingui in quibusdam actionibus, eadem significatione *in alio* accipitur in definitione potentiae activae. Passiva potentia sicut activa dividitur in Naturalem & Obedientialem. *Naturalis* est, qua subjectum dicitur habere naturalem inclinationem ad actum, quem per naturales causas recipere potest, sive qua subjectum natura sua est aptum ad talem vel talem actum recipiendum: hæc dividitur in substantialem & Accidentalem. *Substantialis* est, quæ actum substantialem respicit, qualis est in materia respectu formæ substantialis, in ovo ex. gr. respectu formæ pulli. *Accidentalis*, quæ respicit accidens qualis est in ligno respectu caloris.

VII. *Potentia obedientialis passiva* est, qua subjectum superiori agenti obedit, ad admittendum actum præter suam naturam. Potentia obedientialis vel subijcitur potentiae divinæ,

vel potentiaæ activæ artificis. Prior videtur magis proprie potentia obedientialis dici, cum naturali magis opponatur, talis potentia obedientialis est in aqua, ut ex eâ vinum fiat, in lapidè ut fiat panis aut filius Abrahamæ. Potentia obedientialis quæ arti subicitur, dicitur à quibusdam etiam naturalis potentia, tolerari tamè potest quod ab aliis obedientialis vocetur, quia res naturales tum obediunt operationi artificis, ut artificialis quædam forma, quam natura in iis non produxisset, figuretur & formetur, ut cum ferrum suscipit formam gladii, aurum formam annuli.

VIII. Cuilibet potentiaæ respondet suus actus, unde quid sit actus ex opposita potentia cognosci debet, dicit enim *Phil. 9. Met. c. 6. ἐστὶ δὲ τὸ ἐνέργεια τὸ ὑπάρχειν τὸ ποιεῖν, μὴ ἔτος, ὡς περ λέγομεν δυνάμεις.* Est autem actus rem esse non eodem modo, quo dicimus potentia. Describitur aliter
per se.

*perfectio que potentia caret. Potentie
 objective respondet actus entitativus,
 secundum quem quidque existit in
 rerum natura extra suas causas, alio
 nomine dicitur existentia. Extra suas
 causas debet accipi negative, ut sen-
 sus sit, quod id quod existit non est in
 causis suis, quod ideo dico quia Deo
 propriissime existentia tribuitur, qui
 tamen causam sui non habet. Existen-
 tia non tantum substantiis sed & ac-
 cidentibus tribuenda est, cum enim
 accidentia habeant propriam suam
 entitatem actualem, distinctam ab
 entitate substantiæ, consequenter ha-
 bent etiam existentiam distinctam ab
 existentia substantiæ, quia tamē sub-
 stantiis inhærent ut sine iis existere
 nequeāt, hinc inexistere potius quam
 existere sæpe dicuntur.*

IX. Actus respondens potentie a-
 ctive est actio, quæ ab agente profi-
 ciscitur. Potentiæ passivæ, respon-
 det actus informans seu formalis. A-

Etus informans est vel Naturalis vel Supernaturalis seu prænaturalis. Naturalis respondet potentia naturali, & conciliatur subjecto à causa naturali, supernaturalis aut prænaturalis est, qui subjecto tribuitur supra aut præter naturam. Uterque est substantialis vel accidentalis. Deus dicitur *actus purus* ad excludendam potentiam objectivam & quamlibet passivam. Non excluditur autem potentia activa, nam ipsa vis agendi actualitas quædam est, quæ potius virtutis vel facultatis nomen meretur, quam potentia. *Sua. disp. 30. sect. 3.* In qualibet autem perfecta substantia creata, potentia subjectiva seu passiva locum habet.

x. Hæcenus de Potentia & Actu. Simplex & Compositum possunt etiam ut disjunctæ affectiones de ente prædicari, dico enim ens esse Simplex vel Compositum. Missis, brevitatis gratia, variis significationibus
vocis

voeis simplicis, simplex quod hic intelligitur definitur. *Quod per se unum est*, in qua descriptione per se non contra-distinguitur *et* per accidens, prout materia & forma dicuntur unum per se constitvere, sed opponitur *ly* per aliud, ita ut Simplex dicatur unum per se, quia unitatem suam non habet ex aliis componentibus; & ita descriptio coincidat cum ea qua simplex definitur *quod multitudine caret & simplicitas, carentia multitudinis.* Compositum est, *quod ex diversis naturis seu rebus concretum est* Composito est *unio realiter distinctorum.* Compositum ergo requirit *plura & plurimum illorum unionem*; plura componentia ad compositum requiruntur; alias enim non foret compositum, sed unum per se: *unio* requiritur, alias enim compositum plura non unum quid esset.

Simplex aliquid dicitur vel absolute vel comparative. Simplex absolute

solute est proprie simplex, expers cō-
 positionis, estque vel summe simplex,
 vel simpliciter simplex. *Summe sim-
 plex* est, quod nec est compositum ex
 aliis, nec cum alio ad perfectius ali-
 quid constituendum componibile,
 quod *compositum alii* etiam dicitur, &
 ita solus Deus est simplex, omne ve-
 ro creatum vel est compositum vel
 componibile. Principiata sunt com-
 posita ex aliis: Principia componi-
 bilia seu composita alii. *Simpliciter
 simplex* est, quod quidem ex aliis non
 componitur; interim cum alio com-
 positionem ingredi potest, quo pacto
 forma est simplex; non enim constat
 ex pluribus entibus, concurrat tamen
 ad compositionem totius essentialis.
Simplex respective vocant, quod cum
 in se vere sit compositum ex aliis, di-
 citur tamen simplex respectu ejus
 quod majorem compositionem in-
 cludit, ita elementa simplicia dicun-
 tur respectu mixtorum, cum ipsa ta-
 men

men ex materia & forma constant.

XII. Compositionis sex modos vulgo ponunt 1. Ex partibus essentialibus, materia & forma. 2. Ex partibus quantitativis seu integralibus. 3. Ex subjecto & accidente. 4. Ex natura & supposito. 5. Ex esse & essentia. 6. Ex genere & differentia. Tres posteriores modi non videntur veram compositionem notare; in illis enim non ponuntur plura entia realia. Scotus in principio 8. dist. lib. 1. tres priores modos videtur tantum pro veris agnoscere. Bonaventura etiam l. 1. dist. 8. quest. 2. compositiones ex naturâ & supposito, ex esse & essentiâ, mavult differentias vocare quam compositiones; compositio ex genere & differentia vulgo compositio rationis censetur.

DISPUTATIO XV.

De divisionibus Entis, Et specialius de Substantiâ.

Resp. FLORÉNTIO SCHVYLIO.

Solet in scientiis is ordo servari, ut post tractationem principiorum & affectionum subjecti, descendatur ad subjecti species, quomodo Physicus postquam corporis naturalis principia & affectiones consideravit, agit de corpore Cœlesti & Subcœlesti; quare Metaphysicam tradentes tractationi principiorum Metaphysicæ & entis, subjecti Metaphysicæ affectionum simplicium & disjunctarum, subjiciemus entis divisiones, non quidem ut descendamus ad entis omnium infimarum specierum considerationem; & examen eorum quæ illis speciebus competunt, hoc enim si fieret,

tum in Metaphysicâ tractari deberent omnia quæ aliarum scientiarum propria sunt, & ita sola Metaphysica scientia constitueretur, quod valde absurdum est; debet enim Metaphysica ab aliis scientiis distingui quod ipsa generalis sit & Domina aliarum scientiarum Philosophicarum *1 Post. cap. 9. t. 70.* quare generali tantummodo debet objecta aliarum scientiarum tractare: Proponemus igitur generales entis divisiones, relinquentes particularibus scientiis, particularium objectorum accuratam tractationem: & quamvis Arist. ex professo de Deo agat *12. Met.* videtur tamen specialis tractatio de Deo hic esse aliena: utpote quæ pertineat ad particularem disciplinam, distinctam ab hac generali, Pneumaticam sc. seu Pneumatosophiam, in quâ speciatim agendum est de iis quæ materiam excludunt, ut multis quid de hac re sentiendum videatur, aperuimus *disp. 1. t. 40.*

II. Ens variis modis dividi potest, duas divisiones quæ vulgaræ sunt, impræsentiarum considerabimus, illam scilicet primo, qua in Deum & creaturam dividitur (vox creature hic latè sumitur ut etiam illa comprehendat quæ concreantur & increantur partes scilicet & accidentia) secundo, qua in substantiam & accidens distribuitur. Terendum est, quod *disp. 2.* ostendimus, non esse has divisiones generis univoci in species, sed analogi in sua analogata. Prior divisio aliis etiam nominibus tradi solet, ut cum ens dividitur in infinitum & finitum, in ens à se & ens ab alio, in independens & dependens, in increatum & creatum, quoad rem omnes hæ divisiones coincidunt, Deus enim est ens infinitum, à se, independens, increatum; creatura habet entitatem finitam, dependentem à Deo, participatam & creatam.

III. Cum Deus dicitur ens à se, voca-

vocabula à se, accipienda sunt negative, id est non est ens ab alio, non enim dici potest Deum esse ens à se positive, ac si se ipsum fecisset; cum Deus ens infinitum dicitur, infinitas non notat negationem consummata perfectionis, quomodo res inchoata & nondum perfecta dicitur non finita, sed dicit negationem limitationis, quia scilicet Deus nec ratione essentiali, nec ratione virtutis determinatus est, nullo etiam tempore mensuratur, neque in aliquo loco aut ubi concluditur aut circumscribitur. Ens independens est, cum nihil supra se habeat, utpote cum ipse sit suum esse. Creatura omnis finita & determinata est, tum quoad essentiã, tum quoad virtutem agendi, in certo loco aut ubi continetur, ita ut nec ubique, nec in pluribus locis simul esse queat, duratione etiam finita est, limitatur & mensuratur tempore aut ævo, ita ut nec æterna sit, nec esse possit. Est etiam

200 ARN. SENGUERDII
viam creatura ens ab alio, à Deo scilicet. *Ens ab alio* est, quod per causalitatem entitatem suam ab alio habet, unde essentia ejus realiter distincta est ab eo à quo est: hinc fit quod Filius & Spiritus Sanctus quamvis sint à Patre, non sint tamen entia ab alio, quia essentiam non habent media causalitate dependentem à Patre, cum sint Patri coessentialia, *Unam enim est essentia Patris & Filii & Spiritus Sancti, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus Sanctus;* sunt orthodoxa verba Magist. l. i. dist. 9. Creatura dependet à Deo, ita ut dependentia creaturae sit essentialis, unde nec esse, nec conservari sine Deo potest.

iv. Altera divisio entis est, qua in substantiam & accidens dividitur. Substantia Græcè dicitur *ὄν* *essentia* *ὄν* *ἐστίν* ab essendo, quia substantiis esse peculiari quodam modo competit 7. Met. c. 1. alias enim accidentia

cia proprie suam quoque habent es-
sentiam. Latinae vocis substantiæ du-
plex etymologia solet assignari, ut
scilicet dicatur vel à substando vel à
subsistendo; primaria etymologia, sal-
tem secundum impositionem, à sub-
stando derivari, notat *Suarez disp. 33.*
sect. 1. quia scilicet substantia acci-
dentibus substat, accidentia enim
substantiis tanquam subiecto inhæ-
rent; substare autem nihil est aliud,
quam aliis subesse tanquam eorum
sustentaculum & fundamentum, &
hac quidem significatione Deus O. M.
substantia dici non potest, cum nul-
la in se accidentia habeat, ob summam
suam perfectionem, unde quidam po-
tius dicunt, Deum esse ultra substan-
tiam quam esse substantiam, tribui-
tur quidem Deo justitia, misericor-
dia, sapientia &c. non tamen putan-
dem, illa in Deo notare qualitates,
quales in creaturis notant, secundum
rem enim sunt ipsissima Dei essen-
tia,

tia, & hinc attributa potius quam accidentia à Theologis dicuntur, unde Scotus dicit *Deus non dicitur sapiens, quia est in ipso perfectio simpliciter realis: sed alterius rationis à sapientia creata.* A subsistendo etiam dicitur substantia, quia scilicet omnis substantia per se subsistit.

v. Ex his substantia defini potest *ens per se subsistens & substans accidentibus.* Per se subsistere non excludit dependentiam ab alio, tum enim nulla creatura substantia foret, cum omnis à Deo dependeat, sed opponitur rati inhaerere alteri ut in subjecto. Hinc jam apparet quomodo Deus possit vel non possit substantia dici, si enim substantia dicatur quidquid per se subsistit, jam nihil magis est substantia quam Deus, si verò *substare accidentibus* includatur, jam non potest Deus substantia dici, ut dictum est: majoris claritatis gratia distinguere possumus inter substantiam transcenden-

dentalem & prædicamentalem, ut dicamus. Deum esse substantiam transcendentalē, non vero prædicamentalem, hoc est, Deus non includitur in genere seu prædicamento substantiæ, quicquid enim in prædicamento directè ponitur debet esse finitum: Deum non esse sub aliquo genere inter alios pluribus ostendunt *Thom. & Cajet. 1. p. q. 3. art. 5. Bon. l. 1. dist. 8. q. 4.*

VI. Substantia dicitur Philosopho *Cat. 6. 1.* prima vel secunda. *Substantia prima*, est substantia singularis: *secunda*, est substantia universalis, species vel genus. substantiæ secundæ dicuntur de primis ut de subiecto, hoc est, nomen & definitio substantiarum secundarum rectè primis tribuitur, quomodo nomen & definitio animalis ut & hominis convenit alicui homini ex, gr. Petro. substantiæ secundæ in sunt etiam primis, non quidem ut in subiectis, hoc enim
folia

204 ARN. SENGUERDI
solis accidentibus respectu substantiæ competit, sed ut superiora sunt in inferioribus, quomodo animal inest Petro, imo ideo dicuntur de primis, quia illis insunt.

VII. Substantia prima singulariter subsistens aliis incommunicabilis solet dici *suppositum* & si sit ratione prædita *Persona* quæ definitur, *Substantia prima intelligens, non pars alterius, nec ab alio sustentata.* In puris creaturis prima substantia & suppositum promiscuè dicuntur; in Deo vero secundum fidem datur una substantia singularis communis tribus personis, ratione cujus personæ dicuntur consubstantiales, ita dicimus, *Patrem, Filium & Spiritum Sanctum esse oparoy & in Symb. Arhan. Non dividentes personas, neque substantiam separantes.* Queritur autem quid suppositum addat supra naturam, in qua quaestione nomine naturæ non intelligitur natura specifica, sed singulari.

gularis substantia, continens integram & completam essentiam individui. Non placet illa opinio quæ statuit, naturam & suppositum ratione tantum differre, ex eo enim videtur sequi, in Christo dari personalitatem humanam, quia datur natura humana singularis: Neque etiam entitatem naturæ addit; tum enim cum in Deo tres subsistentias & personas habeamus, in Deo darentur etiam plura entia, consequenter plures Dii; neque tamen meram negationem addit; negatio enim qua talis nihil ponit, neque etiam existentia cuiusque rei dici potest subsistentia; accidentia enim habent proprias suas existentias singulares, non tamen subsistentias, quare neque supposita dici possunt: præterea existentia à cuiusque rei naturâ singulari est inseparabilis & nullo modo sejungibilis, ita ut si natura singularis sit diversa & multiplex, multiplex & diver-

206 ARN. SENGUARDII
diversa etiam dici debeat existentia,
unde in Christo, humana natura pro-
priam existentiam habet ideo quia
natura singularis est, subsistit tamen
in personalitate $\delta \lambda \gamma \nu$.

VIII. Quare dicendum videtur,
subsistentiam dicere perfectam ex-
istentiam seu determinatum modum
existendi per se, sine dependentia su-
stentante, qua sustentans in esse sub-
sistentiam ultimo terminat existentiam
naturam individuae; quare dependen-
tia sustentans per modum conservan-
tis rem in esse, non arguit unionem
personalem, omnes enim à Deo con-
servamur, à Deo dependemus, non
tamé Deo personaliter unimur: cum
individua nostra natura in se ultimo
terminata sit in esse subsistentiae; un-
de apparet existentiam naturae, in
conceptu subsistentiae praesupponi
ita ut subsistentia non dicatur, exis-
tentia per se, sed potius per se ipsam exis-
tentia:

sentia, seu modus per se naturæ existens: apparet etiam, cur natura humana in Christo non habeat propriam personalitatem, quamvis sit individua substantia, qua scilicet unitur Verbo Dei in persona à qua sustentetur & in qua subsistat ut sine Verbo individua natura humana Christi non sit ultimo terminata, neque hoc minuit sed potius auget dignitatem naturæ humanæ Christi, *dignius enim est alicui, quod existat in aliquo digniori, quam quod existat per se* ut loquitur Thomas 3. p. q. 2. art. 2. ad 2.

¶ IX. Substantia rectè dividitur in incorpoream & corpoream, sive in spirituales & materiales; Deus, Angeli, Animæ humanæ sunt substantiæ incorporeæ, de quibus omnibus agere debet Pneumatosophia, quod si anima consideretur ut pars hominis est, eatenus de ea agit Physicus. De Substantia materiali phys-

cus

252 ASN. SENGVERDII
cus tractat, materia enim & forma
constituunt corpus naturale, quod
quatale proprium est subjectū Phy-
sicæ. Corpus Physicus dividit in
Simplex & mixtum. Mixtum rursus
in Animatum & Inanimatum. Ani-
mati varia genera considerat. Ani-
matum ut est subjectum sanitatis &
morborum consideratur à Medico.

DISPUTATIO XVI
DE ACCIDENTE.

Resp. IOANNE BREBERENO
vzaden DIICK.

Accidens ut Substantiæ contra-
distinguitur describi potest,
Ens Substantia tanquam subjecto inha-
rens. Inesse seu inhaerere multis mo-
dis sumitur. Nam dicitur aliquid in
alio esse, ut pars in toto, quomodo
digitus est in manu 2. ut totum in
parti-

partibus, quomodo facies est in oculis, naribus &c. 3. ut species in genere, homo in animali. 4. Ut genus in specie, animal in homine. 5. Ut forma in materiâ, ut sanitas in calidis & frigidis. 6. Ut in efficiente, movente vel imperante causa, quæ significatio (ut loquitur Simplicius) est rerum subditarum, quæ in principis imperio sæpeque arbitrato versantur, sicut bona Græcorum in Regis arbitrio consistunt. 7. Tanquam in fine, ut in divitiis & bonâ valetudine ea quæ illorum gratia geruntur, ita avarus dicitur totus esse in congerendis divitiis. 8. Ut locatum in loco, vinum in vase. Hos octo modus essendi in alio recenset Arist. 4. *Phys.* c. 3. l. 23. numerantur tamen etiam alii; dicimus enim esse in tempore: tum etiam quintus modus subdistinguentur videtur, quia forma quæ est in materia, est vel substantialis vel accidentalis, longe autem diversus inessendi, modus est,

210 ARN. SENGUARDII
est, quo forma substantialis materiae
inest (illa enim concurret cum mate-
ria ad constituendum unum per se)
quam quo accidens inhaeret subjecto;
ex accidente enim & substantia, quod
accidentis subjectum est, unum per
accidens constituitur. Cum in defi-
nitione accidentis inhaerentia ponitur,
intelligi debet modus essendi in
alio ut in subjecto.

11. Quid sit esse in subjecto accura-
te docet Phil. Cat. c. 2. Εν ὑποκειμένῳ
ἢ λέγω ὅ ἐν πῶ μὴ ἕς μέρος ὑπάρχον, ὡς
δύνατον χωρὶς εἶναι ἔ ἐν ᾧ ἔστιν. In sub-
jecto esse dico quod cum in aliquo non
quasi pars sit, non potest esse sine eo in
quo est. Hic inhaerendi modus requi-
rit talem inhaerentiam in aliquo ut id
quod inhaeret, subsistat per illud cui
inhaeret, ut indicat vox ὑπάρχον.
Cum dicitur quod id quod alteri tan-
quam subjecto inhaeret, non debet
esse pars, distinguitur à modis inhae-
rendi, quo aliquid alicui tanquam ge-
nus

nus, vel tanquam pars essentialis, vel integralis inest, cum additur quod non potest esse sine eo in quo est rejiciuntur modi inessendi in loco, in tempore, in fine, in movente & imperante. Ex quibus jam apparet quo pacto accidentibus inhærentia competat; ita ex. gr. scientia inest homini, subsistit enim per hominem, nõ est pars hominis & non potest existere separatim ab homine cui inest.

III. Inhærentiam, quæ de essentia accidentis est, distinguunt Philosophi in actualem & aptitudinalem. *Actualis* est, qua accidentia actu inhærent subjectis. *Aptitudinalis*, qua propensa sunt ad inhærendum: dubitatur autem qualis inhærentia sit de ratione accidentis; tutior & certior sententia videtur quæ statuit aptitudinalem inhærentiam non sufficere, sed & actualem requiri, quia talem inhærentiam substantiæ & à substantiâ dependentiam requirit accidens,

212 ARN. SENGUERDII
dens, qualem excludit substantia, sed
substantia actualem dependentiam à
subjecto excludit, nam si quis statuat
quod ad ponendam substantiam suf-
ficiat, quod possit non esse in subje-
cto, concipiat modo ens aliquod,
quod sit in subjecto, ut possit tamen
non esse in subjecto, ille secundum
oppositam sententiam plenariè con-
cipiet substantiam, at verò secundum
rei veritatem concipiet accidens;
concipiet enim ens substantiæ inhæ-
rens; sic etiam si quis concipiat acci-
dens, quod aptitudinalem inhæren-
tiam habet, actu vero non inhæret
subjecto, ille concipiet accidens, quod
subsistat per se, & consequenter ac-
cidens non accidens; accedit quod
sententia quæ tantum aptitudinalem
inhærentiam ad ponendum accidens
requirit, nullâ ratione probari possit.

III. Accidentia vulgo novem re-
censent, *Quantitatem, Qualitatem,*
Relationem, Actionem, Passionem, U-
bi, Quan-

bi, Quando, Sicum & Habitum. Nos
 impræsentiarum duo tantum vera ac-
 cidentia dari statuemus, Quantita-
 tem & Qualitatem; accidens enim
 omne debet esse ens, Relationem in
 numero non-entium posuimus *disp. 3.*
 Actio, Passio, Ubi, Quando, Situs,
 Habitus, videntur potius modi aut ex-
 ternæ denominationes esse quam en-
 tia vel accidentia.

v. *Quantitas* definiti potest: *Acci-*
dens quod per se partem habet extra
partem, à Phil. 5. Met. c. 13. descri-
 bitur quantum τὸ διαμετρὸν εἰς ἐννοίας
 χοντα, ἢ νεκὰ τῆσιν ἢ ἐργασίαι, ἐν τῇ τὸ
 πρὸς τὸν εἶρα. *Quod divisibile est in ea*
qua insunt, quorum utrumq; vel unum-
quodque unum quoddam & hoc aliquid
aptum est esse. In quâ definitione
 quamvis Philosophus quantum per
 divisibile describat, non tamen putan-
 dum est, divisibilitatem proprie esse
 formalem rationem quantitatis, cum
 videatur potius esse proprietas quæ
 K. 3 quan.

214. A S N. S E N G U E R D I I
quantitatem sequatur. Ratio forma-
lis quantitatis ideo non consistit in
divisibilitate, quia divisibilitas con-
venit quantis propter aliud, ideo e-
nim quantum est divisibile, quia par-
tem habet extra partem: prius igitur
convenit quanto habere partem ex-
tra partem quam esse divisibile, ratio
autem formalis, non supponit aliquid
prius. Ratio formalis quantitatis non
debet etiam mensura statui, sive acti-
va sive passiva intelligatur. *Men-
suram activam* vocant, qua res men-
suramus; *Passivam* qua res sunt aptae
ut mensurentur. Mensura activa non
est formalis ratio quantitatis, quia
mensuram esse activam non conve-
nit omni quanto, sed certo & definito
tantum, tum etiam non convenit il-
lud quanto à naturâ sed ex arbitrio
hominum: accedit quod mensurare
non naturæ sed mentis opus est, men-
surare enim nihil est aliud, quam ig-
notam quantitatem per notam ex-
plora-

plorare, quomodo ulnâ mensuramus pannum. Mensura passiva seu mensurabilitas, non potest formalis ratio quantitatis dici, quia non convenit quanto per se primo, ideo enim aliquid est mensurabile, quia partem unam habet extra aliam, ut eadem hic sit ratio mensurabilitatis quæ divisibilitatis. Quare formalem rationem quantitatis ponimus in $\tau\delta$ habere partem extra partem, seu in extensione partium, habere enim partem extra partem convenit quantitati primo & propter hoc, ut ostensum est, reliqua ipsi conveniunt; ut multis hoc ostendunt Fons. 5. *Met. c. 13.* & Balforeus in *Logicis.*

VI. Quantitatis duas divisionis proponit *Phil. cat. c. 6.* 1. Qua quantum dividitur in continuum & discretum. 2. Quod quantum aliud constat ex partibus positionem invicem inter se habentibus, aliud ex non habentibus positionem. *Quantum con-*

tinuum est, cujus partes uniantur in
 unâ extremitate communi, ad quan-
 titatem continuam pertinent, *Linea*,
superficies, *corpus*. In *Linea* habe-
 mus meram longitudinem; in *Super-*
ficie, longitudinem & latitudinem;
 in *Corpore* trinam dimensionem, lon-
 gitudinem scilicet latitudinem &
 profunditatem. Terminus lineæ est
 punctum, superficiei, *linea*; corporis
 terminus est *superficies*. Quamvis au-
 tem non detur in rerum natura pun-
 ctum separatum à lineâ, nec *linea* si-
 ne *superficie*, nec *superficies* sine *cor-*
pore, non tamen putandum est, hæc
 esse mera figmenta, ostendunt enim
 Mathematici quomodo contactus in
 puncto, in *linea*, in *superficie* fiat.
Quantum discretum est, cujus partes
 communi termino non copulantur,
 estque numerus, numeri enim partes
 communem terminum quo inter se
 jungantur non habent, ita tria &
 septem sunt partes denarii numeri,
 nullus

nullus autem est communis terminus quo illæ partes copulantur. Numerus definitur, *Ex unitatibus constans multitudo*. Unitas ergo non est numerus sed tantum numeri principium.

VII. Altera divisio quanti est, qua distribuitur quantum in id quod positionem seu situm habet, & id quod eo caret; Ad $\tau\delta$ habere situm tria requirunt. 1. Ut quæsitum habent alicubi sint, pro natura suæ modo & conditione. 2. Ut partes habeant permanentes. 3. Ut partes habeant coherentes & communi termino nexas, & ita linea, superficies, corpus situm habent. Numerus autem situ caret, cum non habeat partes communi aliquo termino inter se copulatas; sed neque tempus situm habet, cum non habeat partes permanentes cum semper fluat, præteritum enim fuit, futurum nec dum est.

VIII. Hæc de Quantitate; Qualitas describitur à Phil. cat. c. 8. xal

*ὡς ποιοί τινες εἶναι λέγονται, secundum
 quam quales quidam esse dicuntur, ita
 ab albedine corpus quale dicitur, in-
 terrogati enim quale corpus sit, rectè
 respondemus esse album. Verum
 hæc definitio ab omnibus non proba-
 tur, quia non soli qualitati convenit
 quod ab eâ quale aliquid dicitur, à
 differentiis enim substantiarum, sub-
 stantiæ etiam qualitativam denomi-
 nationem accipiunt, quomodo inter-
 rogatus quale animal sit homo, ob ra-
 tionalitatem dico esse animal ratio-
 nale, cum tamen illæ differentiæ non
 pertineant ad prædicamentum Qua-
 litatis, non sunt enim accidentia cum
 non sint in subjecto, sunt enim Me-
 taphysicæ partes speciei. Quare ali-
 ter definitur, *Accidens quoddam abso-
 lutum adjunctum substantiæ create ad
 complementum perfectionis eius, tam in
 existendo quam in agendo. Sna. disp. 61.
 sect. 1.* Nec contemnenda videtur il-
 la descriptio qua definitur, *Accidens**

à quo *subjectum quale duntaxat dicitur.*

ix. Qualitatis quatuor species solent vulgo secundum Arist. poni, *Habitus & Dispositio. Potentia & Impotentia naturalis. Partibilis qualitas & Passio, Forma & Figura.* An ultima hæc species Qualitatis sit, merito dubitari posset. Hactenus non video plus esse quàm modum aliquem ortum ex terminatione quanti, quod si modus sit, vix potest qualitas & accidens dici, cum modus sit non ens; quare tres priores tantum species qualitatis genuinas esse statuemus.

x. Est autem *Habitus Qualitas extrinsecus adveniens, permanens & stabilis, ad operandum cum facilitate.* Dispositio est *habitus imperfectus.* Habitus igitur & dispositio non differunt specie, sed tantum secundum magis & minus. Habitus alii sunt animi qui in animo resident; alii corporis, quibus corpus hominis informatum & exerci-

exercitatum, constanter & sine molestia agit id ad quod ab habitu inclinatur, ut sunt habitus saltatorii, digladiatorii. Habitus animi est vel infusus, vel acquisitus. *Infusus* qui singulari gratia à Deo infunditur, qui est vel extraordinarius vel ordinarius. *Extraordinarium* vocant, quo præditi fuerunt, Prophetæ & Apostoli. *Ordinarium* qui in singulis electis & piis hominibus conspicitur ut fides, charitas. *Habitus acquisitus* est qui humana diligentia acquiritur. Estque intellectus vel appetitus. Habitus intellectuales secundum Arist. 6. Eth. c. 3. sunt quibus anima affirmando aut negando verum dicit; suntque numero quinque; *ars, scientia, prudentia, sapientia, intellectus*. Ex his tres sunt contemplativi, *scientia, intelligentia, sapientia*. Duo ad operationem diriguntur *ars & prudentia*. Scientia est cognitio rei per causam; Philoso. enim scire definit his verbis

I. Poss

1. Post. c. 2. Scire putamus unamquamque rem simpliciter, cum putamus causam cognoscere propter quam res est, eius rei causam esse, nec posse eam aliter se habere. Intellectus seu intelligentia est cognitio primorum principiorum. Sapientia est rerum præstantissimarum scientia cum intelligentia conjuncta, requisita omnia ad sapientiam disp. 1. expressimus. Habitus operativus vel est poëticus seu factivus, vel practicus seu activus. Ars est habitus effectivus; definitur enim *Habitus cum recta ratione effectivus*. Prudentia est habitus practicus seu activus, quæ definitur 6. Eth. c. 5. *Habitus cum ratione vera activus, circa ea quæ humana bona sunt.* Habitus appetitus est, qui in appetitu reperitur. Potentia naturalis est *qualitas congenita, a naturâ orta, per quam subjectum redditur naturaliter potens ad agendum vel patiendum*. Impotentia est *diminuta potentia*. Non igitur sumitur hi
impo.

222 .ARN. SENG. COLL. METAF.
impotentia pro negation e seu caren-
tia potentia, cum illa non ponat ens
aliquod. Patibilis Qualitas est Qua-
litas permanens qua sensui passionem in-
fert. Passio est Qualitas transiens qua
sensui passionem infert. Differunt igitur
Patibilis Qualitas & Passio tan-
tum ratione durationis.

FINIS.

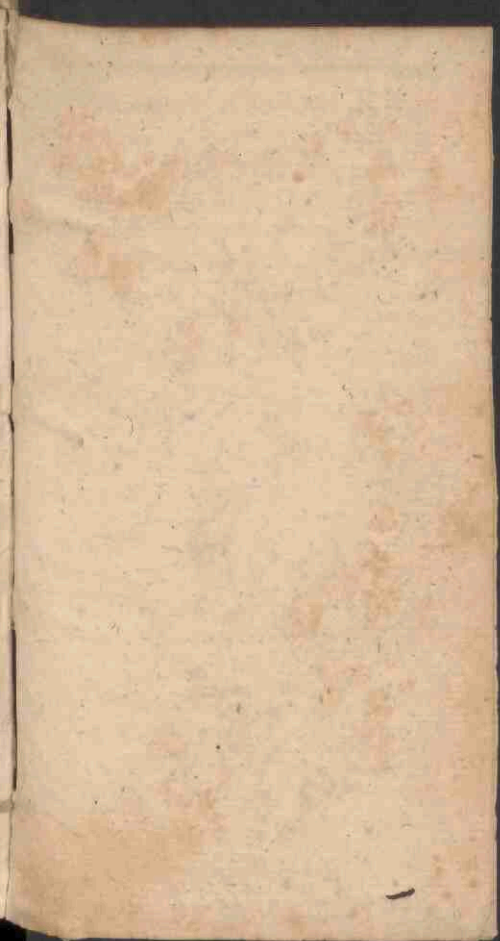
222. ARN. SPIC. COLI. METAL.
impotentia pro negatione seu carnis
et potentia, cum illa non habeat ens
aliquid Patibile Quibus est
sua potentia pro se in passivum
per Passio est Quibus potentia
sua passivum in se. Distinguitur
et Patibile Quibus & Passio
SUBSTANTIA DURABILIS

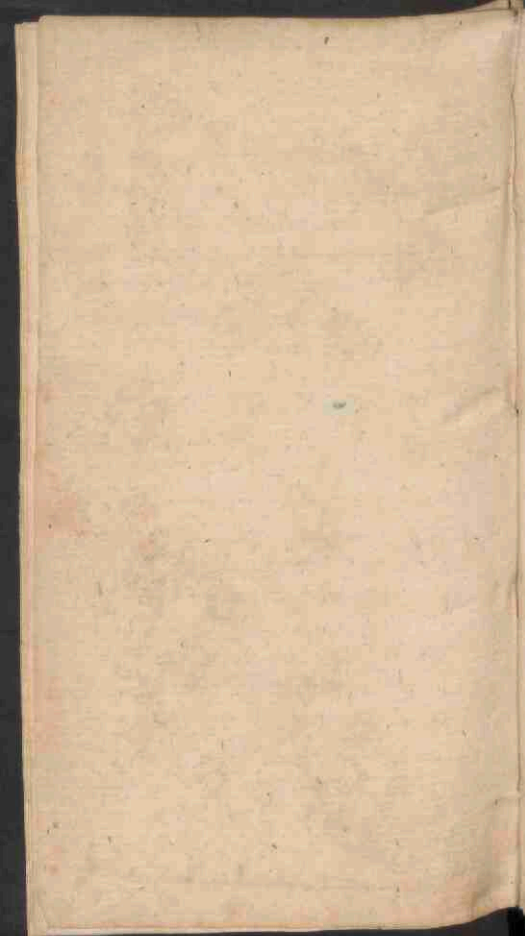
F I N I S

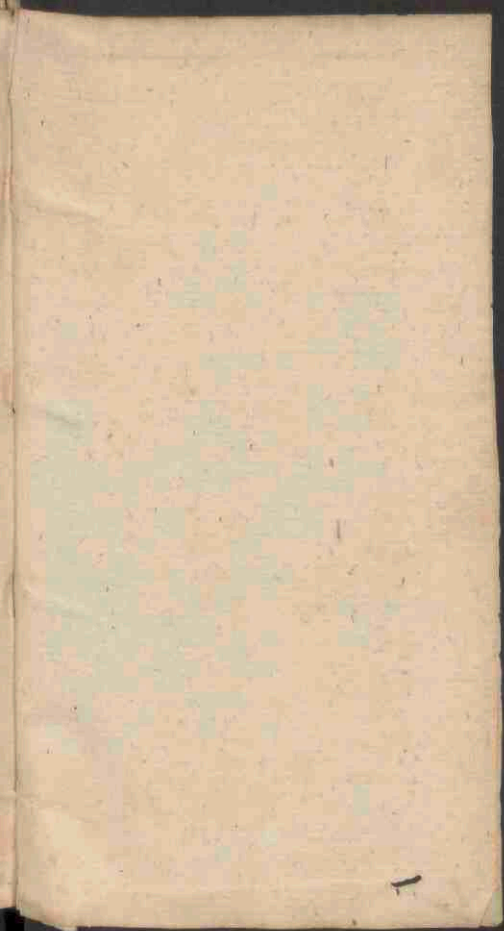

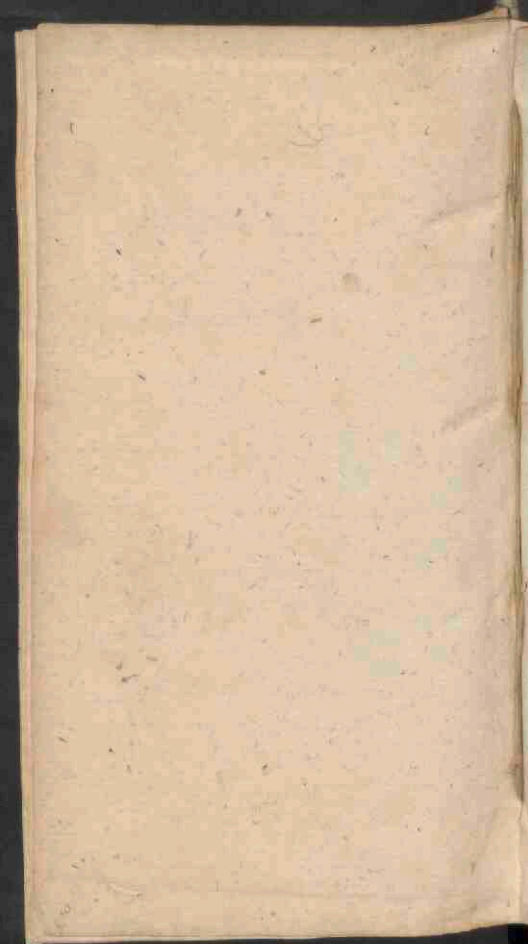
1803

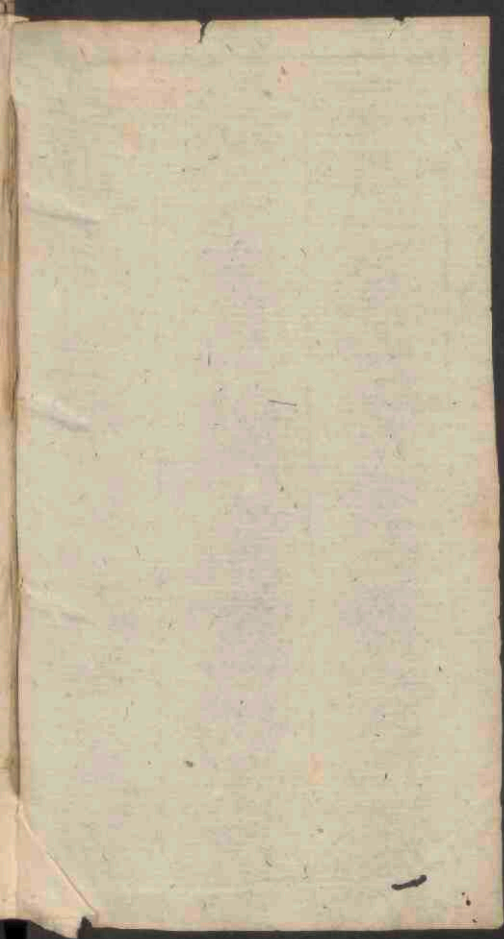
[Faint, illegible handwriting throughout the page]

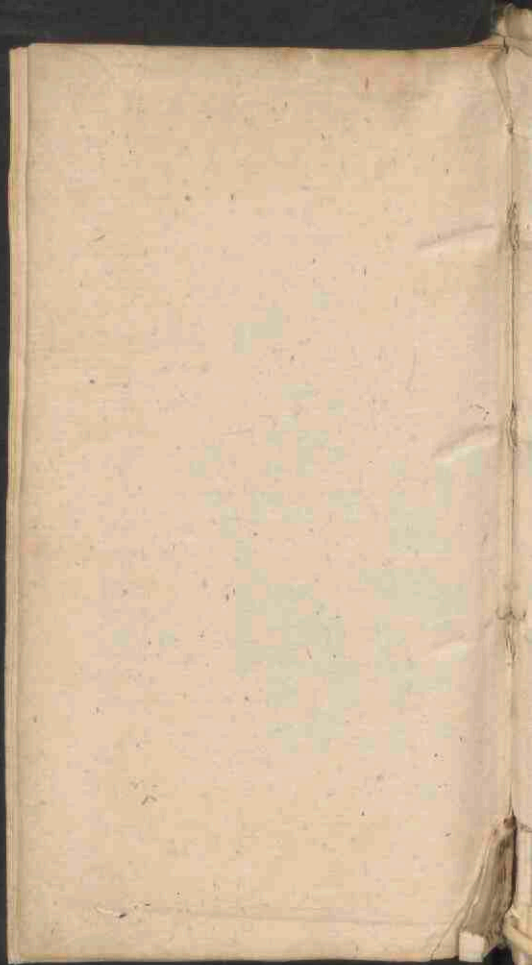

6114.

